

Suomenkielisten äänikokemusten rakentuminen ja repertuaarit

Tutkimus auditoris-verbaalisten hallusinaatioiden puheesta ja sen suhteesta kuulijoiden
identiteetti- ja piirteisiin

Suomen kieli
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Sulo Vierula

22.1.2026
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Suomen kieli

Tekijä(t): Sulo Vierula

Otsikko: Suomenkielisten äänikokemusten rakentuminen ja repertuaarit:

Tutkimus auditoris-verbaalisten hallusinaatioiden puheesta ja sen suhteesta kuulijoiden identiteettiipiirteisiin

Ohjaaja(t): Apulaisprofessori Ilmari Ivaska

Sivumäärä: 84 sivua

Päivämäärä: 22.1.2026

Tässä tutkimuksessa tarkastelen suomea puhuvien äänikokemusten eli auditoris-verbaalisten äänihallusinaatioiden puheen sisältöä ja suhdetta kuulijoihinsa. Tutkin, vastaavatko äänikokemusten identiteettiipiirteet kuulijoiden vastaavia piirteitä: käyttävätkö äänet esimerkiksi samanlaista ikäsidonnaista sanastoa kuulijoidensa kanssa ja onko äänikokemuksilla ja kuulijoilla samanlainen murrerepertuaari. Tutkimus perustuu konsensukseen siitä, että äänikokemukset ovat kielellisiä, koostuvat erilaisista identiteettiipiirteistä ja hahmottuvat kuulijoilleen toisia ihmisiä muistuttavina entiteetteinä.

Tutkimus edustaa kvalitatiivista ja empiiristä tutkimusta. Sen toteuttamiseen on hyödynnetty sekä globaalia että Suomen viitekehysten lingvististä ja psykologista tutkimusta, sillä äänikokemuksissa on sekä universaalisti yleistettäviä piirteitä että maa- ja kulttuurikohtaisia eroja. Teoreettinen viitekehys koostuu sosio- ja kansanlingvistiikasta sekä kognitiivisesta kielitieteestä.

Tutkimusaineisto koostuu 39 informantin vastauksesta anonyymiin, sähköiseen kyselytutkimukseen. Kysely sisälsi sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä. Lisäksi aineistossa on hyödynnetty kahta kasvokkain etäyhteydellä toteutettua, puolistrukturoitua haastattelua.

Tutkimuksen merkittävin tulos on se, että äänikokemukset vaikuttavat linkittyvän kuulijoidensa kielellisiin repertuaareihin kielitietoisuuden, murretaustan sekä eri kielten osaamisen kautta. Lisäksi äänikokemukset vaikuttavat hyödyntävän myös sellaisia repertuaarin osia, jotka eivät ole kuulijalla ajankohtaisesti käytössä. Tämä näkyy esimerkiksi arkikielestä poikkeavien sanojen käyttönä. Kielitietoisuuden hyödyntäminen korostuu sellaisissa äänihenkilöissä, jotka ovat huomattavasti kuulijoitaan nuorempia. Lapsi- ja teini-ikäisten äänihenkilöiden kieli kuvautuu vahvasti ikäsidonnaisena, mikä edellyttää kuulijalta tietämystä siitä, miten lasten ja nuorten kieli eroaa sekä toisistaan että aikuisten kielenkäytöstä.

Aineisto avaa monia uusia mahdollisuuksia äänikokemusten lingvistiselle tutkimukselle. Esimerkiksi pseudomurteiden ja -kielten paikka äänihenkilöiden repertuaareissa, äänten ikäsidonnaiset kielivalinnat sekä äänten ja kuulijoiden välinen keskustelunalyysi ansaitsisivat lisätutkimusta suomen kielen kentällä.

Avainsanat: Kansanlingvistiikka, psykolingvistiikka, AVH, äänikokemusten kielellinen tutkimus, äänipuhe

Sisällys

1	Johdanto	5
1.1	Tutkimuksen keskeiset termit ja lähtökohdat	5
1.2	Tutkimuskysymykset ja -hypoteesit	7
2	Tutkimuksen teoreettinen viitekehys	9
2.1	Kansanlingvistiikka ja suomen kielen alueellinen variaatio	9
2.2	Kriittinen sociolingvistiikka ja repertuaarien tutkimus	10
2.3	Psycolingvistiikka, kognitiivinen kielitiede ja kognitiivinen semantiikka	14
2.4	Äänihenkilöiden agenttistatus	15
2.5	Tutkimustehtävä äänikokemuksia koskevan aikaisemman tutkimuksen viitekehyksessä	17
3	Aineisto ja menetelmät	21
3.1	Aineiston kuvaus ja kerääminen	21
3.2	Tutkimuksen toteutuksen ja aineiston käsittelyn menetelmät	22
4	Tulosten analyysi	27
4.1	Äänten identiteetit ja idiolektit	27
4.2	Äänihenkilöiden sijainnit kehoissa ja ympäristöissä	29
4.3	Äänikokemusten kielelliset repertuaarit	35
4.3.1	Informantin kielellisen osaamisen suhde äänikokemuksen puheeseen	36
4.3.2	Suomen kieli äänihenkilön kielenä	38
4.3.3	Murre äänikokemuksen identiteetin osana	42
4.4	Äänikokemusten teemat ja merkitykset	46
4.4.1	Negatiivisten äänikokemusten rakenteellisia ominaispiirteitä	47
4.4.2	Positiivisten äänikokemusten rakentuminen ja sosiaalinen merkitys kuulijoille	51
4.4.3	Kuulijan ja äänihenkilöiden suhteen määrittäminen positiivisten ja negatiivisten sisältöjen kautta	54
5	Pohdintaa	59
5.1	Tulosten yhteenveto	59
5.2	Hypoteesien toteutuminen	63
5.3	Tutkimusmenetelmien ja -aineiston arviointia	66

5.4 Tutkimuksen eettisyys	69
6 Lopuksi	72
Lähteet	73

1 Johdanto

Tässä pro gradu -tutkielmassa selvitän äänikokemusten käyttämän kielen suhdetta kuulijan omiin kielellisiin ominaisuuksiin. Tutkin myös, ovatko äänihenkilöiden ja kuulijoiden identiteettiominaisuudet samanlaiset keskenään, eli vastaavatko ääniharhan sukupuoli, kielellinen taso tai murretausta niiden kuulijan ominaisuuksia. Lähestyn äänikokemuksiin liittyvää kieltä sekä lingvistisen, psykologisen että antropologisen lähdekirjallisuuden kautta. Kielitieteissä aihetta on tutkittu melko vähän, ja psykologiassa äänikokemuksia kuvataan usein osana sairaus- ja hoitodiskurssia, minkä vuoksi eri alojen kirjallisuuden yhdistäminen on tutkimuksessani tarpeellista. Mielenterveyden häiriöihin liittyvää kieltä on tutkittu länsimaisessa viitekehäksessä sekä terapiatutkimuksen että negatiivisten diskurssien tutkimuksen kautta (ks. esim. Tay 2019).

1.1 Tutkimuksen keskeiset termit ja lähtökohdat

Käytän termejä *äänikokemus*, *äänihenkilö*, *ääniharha* ja *kuuloharha* kuvaamaan tilanteita, jossa henkilö kuulee sellaista puhetta, jolla ei ole fyysistä lähdettä. *Äänikokemus* kuvaa äänenkuulemistilannetta kokonaisuutena ja *äänihenkilöllä* tarkoitetaan yksittäistä, identiteetin omaavaa ääntä, eli äänikokemuksen puhujaa. *Ääni-* ja *kuuloharha* esiintyvät tässä tutkielmassa etenkin lääketieteellisiin konteksteihin viitatessa. Lisäksi käytän termiä *äänipuhe* kuvaamaan äänten käyttämää kieltä sekä niitä keskustelutilanteita, joissa äänihenkilöt ja kuulija kommunikoivat toistensa kanssa. Tämä termi on yhtenevä Ådahlin käyttämän termin kanssa (Ådahl 2021: 37).

Tutkimukseeni osallistuneista ihmisistä käytän termejä *informantti* ja *kuulija*. *Informantti* tarkoittaa kielitieteellisen tutkimuksen osallistujaa etenkin sosiolingvistiksessä ja kansanlingvistiksessä kontekstissa (Tieteen termipankki 2025: informantti). *Kuulija* viittaa äänikokemustilanteeseen, jossa on sekä puhuja että äänen havainnoija. Koska puhujana toimii äänikokemuksen henkilö, kuulijana on informantti.

Kuuloharhalla tarkoitetaan sellaista aistin aktiovitumista, jossa ärsyke eli kuultu asia ei tule ihmisen ulkopuolelta, vaan on sisäsyntyinen (Rytinki 2023: 17, Waters & Fernyhough 2017: 32–33). Keskeistä on, että ihminen ajattelee kuulevansa ääntä ympäristöstään. Esimerkiksi ihmisen omia ajatuksia ei siis lasketa kuuloharhoiksi.

Kuuloharjojen luonnetta on tutkittu Suomessa esimerkiksi monitieteisessä tutkimushankkeessa Mieli ja toinen. Hankkeen puitteissa kirjoitetut Äänten kuuleminen: Eletyt todellisuudet ja merkityksellistäminen (Ådahl 2013–2016) sekä tämän pohjalta tehty Äänten kuulijoiden kokemukset (Ådahl 2021) kuuluvat lääketieteellisen antropologian alaan. Lisäksi hankkeessa on tutkittu äänten kuulemisen sisäistä kokemusta sekä sairausleimaa (Majeskog 2017).

Ådahlin Äänten kuulijoiden kokemukset (2021) on oman tutkielmani kannalta tärkeä tutkimus, sillä Ådahl on keskittynyt kuvaamaan äänikokemusten kuulijoita sekä ääniä itsessään humanista ja etnografisesta näkökulmasta. Teoksessa on kattavaa perustietoa äänikokemusten historiasta sekä lääketieteellisistä selityksistä, mutta myös kuulijoiden monipuolisia kuvauksia elämästään äänten kanssa, kohtelustaan terveydenhuollossa, äänten vaikuttavuudesta sekä elämästä ilman ääniä. Verrattuna omaan tutkimukseeni keskeinen ero on tutkimuksen kohteessa: Ådahl kuvaa tutkimuksensa lähtökohdan olevan, se ”miten kuulija oppii kokemaan äänten kuulemista, miten hän suhtautuu siihen, määrittelee kokemustaan sekä miten hän muokkaa itse kokemustaan” (Ådahl 2021). Oman tutkimukseni painotus taas on nimenomaan kielessä. Koska kieli on etenkin sosiolingvistiikan kontekstissa ihmislähtöinen ja vuorovaikutuksellinen ilmiö, informanttien kokemukset ovat merkityksellisessä roolissa myös tässä tutkielmassa.

Suomen kielen tutkimuskentällä äänikokemusten puhe on jäänyt toistaiseksi ilman tieteellistä tilaa. Mielestäni myös stigmatisoitujen kielen ilmiöiden nostaminen osaksi tutkimusta on tärkeää, sillä stigman käsittely antaa tiedeyhteisölle mahdollisuuden tarkastella ja uudelleenarvioida tieteentekemisen normeja sekä purkaa samalla tutkittavaan ilmiöön liittyvää negatiivista tunnelatausta.

Äänikokemusten tutkimuksessa merkittävää on lisäksi antaa puheelle itseisarvo. Puheen yksilöllinen identiteetti, vuorovaikutteisuus ja keskustelutekniikoiden sekä retoristen keinojen hyödyntäminen ovat osa äänen kokijan elämää pelkän oirestatuksen ulkopuolellakin, ja jokaista näistä kategorioista voi tarkastella myös kielitieteellisesti.

Näkökulmani on samanlainen Majeskogin kanssa (Päiväkahvit tutkijan kanssa, osa 4), joka painottaa työssään sitä, että maailman kulttuurien erilaiset tavat suhtautua ääniharhoihin ovat keskenään yhtä arvokkaita, ja pelkän sairaus-ajattelun käyttäminen lähtökohtana antaa harha-aistimuksista yksiulotteisen kuvan.

1.2 Tutkimuskysymykset ja -hypoteesit

Sosiolingvistiikan ja sosiologian yhtymäkohtana sovellan teoriaa yksilön lingvistisestä repertuaarista. Repertuaarilla tarkoitetaan sosiolingvistiikassa yksilön kielellistä tietoutta ja osaamista: repertuaariin kuuluvat yksilön äidinkieli, sosiolekti eli oman sosiaalisen piirin käyttämä kielimuoto, murretausta sekä kielitietoisuus (Blommaert & Backus 2013: 11, Mustanoja ym. 2017: 173). Mustanojan (2017: 162–164) ehdottama termi *resurssi* nähdään Blommaertin ja Backuksen artikkelissa osana *repertuaaria*, minkä vuoksi päädyin käyttämään tätä laaja-alaisempaa termiä.

Tutkimuksessani vastaan seuraaviin kysymyksiin:

1. Millä tavoin äänikokemuksen kielellinen repertuaari vastaa informantin kielellistä repertuaaria,
2. Millaisia kielen ilmiöitä äänikokemusten kieli sisältää,
3. Nouseeko jokin kielen ilmiö esille siten, että sitä voidaan pitää äänikokemuksen kielelle ominaisena.

Hypoteesini on, että informanttien kuulemat äänikokemukset vastaavat heidän puhumaansa murretta, ovat ikätasoltaan melko yhteneviä informanttien ikätason kanssa ja vastaavat kielellisesti informanttien omaa kielellistä tasoa. Tämän hypoteesin perustan Ćurčić-Blaken ym. (2017: 3) artikkeliin sekä siinä esiteltyyn Hoffmannin (1986) tutkimukseen, joissa kuvataan, miten AVH:iden eli auditoris-verbaalisten hallusinaatioiden synty saattaa olla yhteydessä muistojen väärin koodautumiseen aivoissa. Neurobiologisesti väärin aivoissa kulkevat muistot muuttuvat aistikokemuksiksi, ja aktivoidessaan virheellisesti esimerkiksi kuuloaivokuorta ne synnyttävät kuuloharhoja.

Jos oma hypoteesini kuuloharjojen tuttuudesta pitää paikkansa, tutkimukseni tulosten pitäisi olla yhteneviä Hoffmannin tutkimustulosten kanssa: tällöin äänikokemusten teemojen tulisi liittyä informanttien menneisyyden kokemuksiin ja henkilöihin ja sisältää ainakin satunnaisesti vahvasti tunnelatautunutta kieltä. Kielen tunnepitoisuus voi syntyä sekä kokijoiden menneisyyden vaikeista kokemuksista että muistojen väärin reitittymisestä. Aivoalueiden satunnainen aktivoituminen ja muistojen teemojen sekoittuminen vahvistavat kokemusten negatiivisia teemoja ja luovat intrusiivisia eli tunkeutuvia aistikokemuksia (Ćurčić-Blake ym. 2017: 2–3).

Jos äänikokemusten teemat ja henkilöt olisivat jokaisessa tapauksessa täysin satunnaisia ja kieli informanteille ainoastaan neutraalia, olisi mahdollisesti Hoffmannin artikkelin sekä tämän tutkielman yleistettävyyttä tarkasteltava kriittisesti. Tässä tapauksessa olisi myös mahdollista, että jommassakummassa tutkimuksista vallitsisi otantaharha, voimakas satunnaisvaihtelu tai jokin muu muuttuja, joka tekisi tutkimuksissamme vertailukelvottomat.

Kun huomioidaan esimerkiksi skitsofreniassa kuultujen ääniharhojen sisältöjen aikaisempi tutkimus, osahypoteesini on, että ääniharhoissa esiintyy erityisesti interrogatiivi- ja imperatiivilauseita. Oletan näiden olevan vahvasti edustettuina siksi, että aikaisemman tutkimuksen mukaan kuuloharhat ovat luonteeltaan interaktiivisia (ks. esim. Moseley ym. 2013: 2796) eli täysin kontekstittoman puheen sijaan ne kommentoivat kokijansa tekemisiä, kehottavat toimintaan ja esittävät kysymyksiä.

Etenen seuraavaksi toiseen lukuun käsittelemään tutkielman teoreettista viitekehystä. Tutkielma koostuu lisäksi seuraavista luvuista ja aihekokonaisuuksista: Luku kolme käsittelee aineiston yleiskuvauksen ja aineistonkeruumetodien esittelyn sekä tutkimuksen toteuttamiseen ja aineiston käsittelyyn tarvittavien menetelmien kuvauksen. Luku neljä koostuu tulosten analyysistä, joka etenee aihepiiri kerrallaan: aluksi käsittelyssä ovat äänikokemusten identiteetit ja paikantuminen, sen jälkeen äänikokemusten kielellinen osaaminen kieli- ja idiolektikohtaisella tasolla ja lopuksi äänikokemusten teemat ja niiden merkitykset kuulijoille. Luvussa viisi kokoan yhteen tutkimukseni tulokset ja arvioin käyttämieni hypoteesien ja tutkimusmenetelmien onnistumista. Lisäksi tarkastelen tutkimukseni aihetta ja toteutusta eettisyyden näkökulmasta. Viimeisenä luku kuusi sisältää loppusanat ja lyhyttä reflektointia tutkimuksen tekoprosessista kokonaisuudessaan.

2 Tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettista viitekehystä ja sille keskeisiä soveltavan kielitieteen teorioita. Tutkimukseni pohjautuu kansanlingvistiikkaan ja variaationtutkimukseen (2.1), postmoderniin sosiolingvistiikkaan (2.2) sekä psykologiaan, joka liittyy psykolingvistiikkaan, kognitiiviseen kielitieteeseen ja kognitiiviseen semantiikkaan (2.3). Hyödynnän tutkimuksessani myös agenttistatuksen käsitettä ja siihen liittyvää tutkimusta (2.4). Luvussa 2.5 esittelen tutkimustehtävän ja äänikokemuksia koskevaa aikaisempaa tutkimusta.

2.1 Kansanlingvistiikka ja suomen kielen alueellinen variaatio

Kansanlingvistiikalla tarkoitetaan sosiolingvistiikan tutkimushaaraa, jossa tutkimuskohteena on niin kutsuttu kansankieli eli ei-lingvistien käyttämä kieli (Palander 2011: 11).

Kansanlingvistiikassa tutkitaan lisäksi ei-lingvistien käsityksiä kielestä ja kielen ilmiöistä, kuten merkitysoipista ja lauseopista (Palander 2011: 11, Preston 1993: 181). Suomessa kansanlingvistiikkaa on hyödynnetty myös laajasti murteidentutkimukseen (ks. Esim. Palander 2011; Aarikka 2014).

Kansanlingvistiikalle ominaisia tutkimusmenetelmiä ovat nauhoitettava haastattelu ja kirjallinen kysely. Niiden avulla tutkija pystyy analysoimaan informantin kieltä tarkasti, ja informantti pystyy vastaavasti antamaan kattavia näytteitä käyttämästään kielestä.

Kansanlingvistiikassa on myös mukana kielen preservoinnin näkökulma: etenkin pienten puhujaryhmien kohdalla on tärkeää saada kielimuoto mahdollisimman kattavasti dokumentoitua, jotta tulevaisuudessa kielen puhujakunta voisi elpyä esimerkiksi uhanalaisuudesta tai sukupuutosta. Laaja-alainen dokumentointi mahdollistaa kielen tai murteen opiskelun tilanteessa, jossa pelkkä suullinen opetusperinne katkeaa. Hyödynnän näitä menetelmiä tässä tutkimuksessa: Toteutan sekä anonyymien kyselyosion, joka toimii kvantitatiivisena menetelmänä, että kvalitatiivisen, kasvokkain tapahtuvan haastattelun, joka toimii menetelmänä lisätietojen keräämiseen.

Suomen kielen alueellisella variaatiolla tarkoitetaan kielessä ilmeneviä äänteellisiä ja sanastollisia muutoksia maantieteellisen sijainnin mukaan, eli eroja murteiden välillä. Suomen murteiden suuripiirteisoin jako on itä- ja länsimurteisiin. Itä- ja länsimurteet eroavat toisistaan esimerkiksi *d*:n variaation kautta: lännessä heikon *d*:n tilalla on usein *r*, kun taas itämurteissa *d*:n tilalla on kato. *R*:n vaihtelun kohdalla itä-länsi-jaosta eroavat Keski- ja

Pohjois-Pohjanmaan murteet sekä peräpohjalaiset murteet (Kotus: Suomen murteet). Peräpohjalaismurteita on ehdotettu myös omaksi pohjoiseksi ryhmäkseen itä-länsi-jaon rinnalle (Paunonen 2023: 221). Muita suurimpia eroja ovat *ts*:n korvautuminen länsimurteissa *tt*:llä ja itämurteissa *ht*:llä tai *ss*:llä (*metsä-mettä-mehtä/messä*).

Suomen murteet jaetaan tyypillisesti kahdeksaan päämurrealueeseen Terho Itkosen luokittelun mukaan (Paunonen 2023: 215, Itkonen 1964: 30–32; 1983: 191–196): 1) lounaismurteet, 2) lounaiset välimurteet, 3) hämäläismurteet, 4) eteläpohjalaismurteet, 5) keski- ja pohjoispohjalaiset murteet, 6) peräpohjalaismurteet, 7) savolaismurteet ja 8) kaakkoismurteet.

Tässä tutkielmassa näitä kahdeksaa murrealuetta on sovellettu hyödyntämällä korostetusti maantiedettä. Olen päätenyt tähän ratkaisuun siksi, että antamalla esimerkkejä tiettyjen murrealueiden paikkakunnista informanttien on ollut helpompaa asemoida itsensä tietyn murteen puhujaksi. Olen esimerkiksi erottanut savolaismurteiden alueelta Keski-Suomen murteet omaksi ryhmäkseen ja listannut alueen suurimpia kaupunkeja, sillä Keski-Suomen murretta puhuva informantti ei luultavasti olisi mieltänyt itseään kuuluvaksi savolaismurteiden alueeseen. Tämän jaon olen niin ikään tehnyt Itkosen murrekartan pohjalta (Kotus: Suomen murteet, alueet 7 ja 7f). Käyttämäni luokittelu on seuraava:

1) lounaismurteet: esimerkiksi Turku, Salo, Rauma, 2) hämäläismurteet: esimerkiksi Tampere, Virrat, Ikaalinen, Hollola, 3) Etelä-Pohjanmaan murteet: esimerkiksi Seinäjoki, Alavus, Jalasjärvi, Laihia, 4) Keski- tai Pohjois-Pohjanmaan murteet: esimerkiksi Oulu, Kalajoki-Pyhäjoki, Ylivieska, Perho, Kokkola, 5) peräpohjalaiset murteet: esimerkiksi Kemi, Kemijärvi, Kittilä, Salla, Tornio, 6) savolaismurteet: esimerkiksi Kajaani, Kuhmo, Kuopio, Siilinjärvi, 7) itäiset savolaismurteet eli Pohjois-Karjalan murteet: Ilomantsi, Lieksa, Outokumpu, 8) kaakkoismurteet eli Etelä-Karjalan murteet: Vironlahti, Luumäki, Nuijamaa, Viipuri, 9) Keski-Suomen murteet: Jyväskylä, Keuruu, Äänekoski, 10) Helsingin seudun paikallismurteet tai slangi: Helsinki, Espoo, Vantaa ja 11) En mielestäni puhu mitään murretta.

2.2 Kriittinen sosiolingvistiikka ja repertuaarien tutkimus

Sosiolingvistiikassa kielenkäyttötilanteita lähestytään näkemällä ihminen sosiaalisena, monin tavoin verkostoituneena olentona sen sijaan, että tilanteita hallitsisivat jäykät puhujan ja kuulijan roolit (Silberstein 2010). Myös erilaiset kategoriat kuten etnisyys, uskonto,

poliittinen kanta, sukupuoli ja seksuaalisuus vaikuttavat siihen, millaisia kielellisiä valintoja ihmiset tekevät – eli millaisiin ryhmiin he muodostavat siteitä ja millaisista erkanevat. Kulttuurien ja sosiaalisten sääntöjen vaikutus kielellisiin valintoihin on saattanut myös ihmisen kognition osaksi sosiolingvistiikkaa: Spencer (2010: 2) esittää, että kulttuurit voidaan nähdä perusluonteeltaan kognitiivisten prosessien ylläpitäminä, sillä jaettu kulttuuri edellyttää tiedon vaihtamista ja omaksumista sekä ryhmän muodostumista. (Ks. myös Silverstein 2004).

Postmodernissa eli kriittisessä sosiolingvistiikassa korostetaan kaiken tiedon merkitystä kielenkäytön valinnoille, oli kyse sitten kuulopuheesta tai faktuaalisesta tiedosta. Kaikki ihmisten tieto – etenkin sellainen, joka tuodaan ilmi muille ihmisille – kuvastaa sitä yhteiskuntaa, jossa elämme. Tieto tai sen puute vaikuttavat ihmisten kielenkäyttövalintoihin, jotka puolestaan luovat muutosta yhteiskunnan rakenteisiin. Tieto ja kielenkäyttövalinnat ovat myös erottamaton osa sosiaalista valtaa (Albury 2017: 36–37 < Hymes 1996: 152).

Kielellisillä valinnoilla määritetään jatkuvasti uusiksi sitä, mitkä ihmisryhmät ovat pidettyjä tai halveksittuja. Vallankäytön konkreettinen seuraus on, että kielellisesti rakennetut asenteet aiheuttavat esimerkiksi väkivallan uhkaa toisille ryhmille ja taloudellisen aseman parantumista toisille. Valtadiskurssin myötä sosiolingvistiikkaan vakiintui ajatus siitä, että sosiolingvistin tulisi käyttää tutkimustaan minoriteettikielten sekä sorrettujen ryhmien hyväksi ja tehdä tutkimusta näiden ryhmien ehdoilla; heistä ei tulisi hyötyä antamatta mitään takaisin yhteisölle.

Kriittinen sosiolingvistiikka on myös tullut osaksi intersektionaalisen feminismin piiriä. Feministinen näkökulma liittyy osaksi sosiolingvistiikkaa teorian sukupuolittuneesta vallasta. Esimerkiksi 1920-luvulla naisten käyttämää kieltä pidettiin heikompana miesten käyttämään kieleen verrattuna, koska naisten kieli miellettiin feminiiniseksi. Kyseiseen ajatukseen liitettiin teoria siitä, että naiset ovat miehiä kielellisesti kyvyttömämpiä (Mulyani 2014: 105–106). 1970-luvulla feministisen lingvistiikan myötä aihetta alettiin tutkia sen kautta, kuka kyvyttömyyden leiman on antanut ja miten valta on jakautunut sukupuolten välillä (Lakoff 1975; Mulyani 2014: 106). Koska intersektionaalisen feminismin tavoitteena on huomioida mahdollisimman kattavasti erilaisia ihmisryhmiä, sitä on sovellettu myös esimerkiksi queer-identifioituvien, vammaisten sekä rodullistettujen ihmisten kokemusten kielentämiseen.

Tämän tutkimuksen kannalta on ollut merkityksellistä huomioida juuri sosiaalisen vallan jakautuminen sekä stigman vaikutukset äänikokemuksia kuulevien elämään.

Äänikokemuksiin liittyvää tietoa ovat värittäneet niin lääketiede, uskonto kuin

mielenterveyteen liittyvä politiikka eri aikakausina. Muun muassa nämä seikat ovat johtaneet äänikokemuksia koskevan keskustelun muuttumiseen monen eri valtaväestön ryhmän kontrolloimaksi. Näin ollen tämän tutkimuksen päämääränä on mahdollistaa äänten kuulijoiden vaikuttaminen itseään koskevaan diskurssiin sekä tehdä näkyväksi kielellisten valintojen merkitys etenkin vähemmistöasemassa oleville ihmisryhmille.

Kuten mainitsin luvussa yksi, tässä tutkimuksessa keskeisessä asemassa ovat myös kielelliset repertuaarit. Repertuaari on sosiolingvistiikan käsite, jolla kuvataan yksilöllistä kielitietoutta sekä kielellistä osaamista (Blommaert & Backus 2013: 11). Kielellinen repertuaari sisältää esimerkiksi yksilön äidinkielen, murteen ja viiteryhmäsidonnaisen kielellisen vaihtelun, vieraiden kielten osaamisen ja tunnistamisen sekä kieliin ja sosiolekteihin liittyvät kielelliset asenteet. Repertuaaria voidaan siis ajatella varantona, johon kertyy kielellistä tietoa läpi elämän erilaisten kielikohtaamisten kautta. Uusi tieto muokkaa ja laajentaa jo olemassa olevaa tietoa, joten repertuaarin tieto ei ole puhtaasti kumuloituvaa (2013: 8). Tämän tutkimuksen kannalta repertuaarien tutkimus on mielenkiintoista siksi, että ei ole varmaa, millä tavoin yhtenevät kuulijan ja äänikokemuksen repertuaarit ovat, tai voiko äänikokemuksen repertuaaria ylipäätään pitää kuulijasta erillisenä.

Repertuaari pohjautuu ajatukselle superdiversiteetistä (Blommaert & Backus 2013: 5–6). Superdiversiteetti tarkoittaa kylmän sodan jälkeistä, historiallista tilaa, jossa ihmisten sosiokulttuuriset, etniset, uskonnolliset ja kansalliset verkostot ovat monimuotoistuneet merkittävästi. Internet ja globaalin matkustamisen helpottuminen ovat myös vaikuttaneet siihen, että ihmisten välille on syntynyt aivan uudenlaisia sosiaalisia ryhmiä.

Superdiversiteetti on siis laajentanut ihmisten repertuaareja ja toiminut sosiolingvistiikassa teoreettista pohjaa rakentava ajatuksena sille, ettei ihmisiä voi stereotypisoida kuuluviksi sosiokulttuurisiin ryhmiin (2013: 5–6). Näin ollen myös tässä tutkimuksessa on huomioitava, että informanttien repertuaarit voivat erota merkittävästi toisistaan.

Repertuaarin muodostuminen edellyttää lisäksi erilaisia oppimisen tasoja. Kokonaisvaltainen kielenoppiminen (engl. *comprehensive learning*) koostuu yllä mainituista läpi elämän tapahtuvista kielikohtaamisista. Kokonaisvaltaisessa oppimisessa ihminen voi omaksua uutta tietoa nopeastikin, ja oppimisen paikat ovat sekä formaaleja että informaaleja: näitä ovat esimerkiksi koulut, harrastukset ja ajanvietto ystävien kanssa. (Blommaert & Backus 2013: 10.)

Toinen oppimisen taso on erikoistunut kielenoppiminen (engl. *specialized language learning*). Erikoistuminen tarkoittaa, että tietyt kielimuodot ja diskurssit ovat elämänvaihesidonnaisia: esimerkiksi yliopisto-opinnoissa omaksutaan tieteellisen tekstin luku- ja kirjoitustapoja. Äidinkielen tieteellisen diskurssin oppimisen jälkeen myös eri kulttuurien yliopistodiskurssien oppiminen helpottuu, eli tietyn diskurssin omaksuminen yhdellä kielellä mahdollistaa sen helpomman ymmärtämisen myös toisella kielellä (2013: 11).

Kaksi- ja monikielisillä puhujilla repertuaarit sisältävät tietoa kaikista käyttökielistä. Mitä enemmän kielet ovat käytössä, sitä enemmän niihin liittyvää tietoa rakentuu vanhan tiedon päälle. Tällaisten repertuaarien muodostumiseen vaikuttavat myös käyttökielten erilaiset kulttuuriset statukset. Esimerkiksi alkuperäiskansojen kielet pakotetaan usein marginaaliin ja niiden merkitysalueeksi asetetaan valtakielen puhujien toimesta koti ja sielu (Ding & Chee 2023: 317). Merkitysalue (engl. *domain*) tarkoittaa temaattista aluetta, joka toimii taustana merkityshahmolle: hahmo on kielellinen osa-alue, joka asetetaan ”etualalle” suhteessa taustalla olevaan merkitysalueeseen (Tieteen termipankki 2025: domain ja hahmo). Näin valtakielten kohdalla luodaan mielikuvaa moderniin aikaan soveltuvasta kielestä, ja marginaaliin työnnetty kieli esitetään vanhentuneena, yhteiskuntaan sopimattomana. Näin esimerkiksi sekä suomen että saamelaiskielen puhujan repertuaari sisältää elettyä kokemusta kieliin liittyvistä yhteiskunnallisista valtarakenteista.

Monikielisillä puhujilla repertuaarien osia kuuluu lisäksi erikoistuneen oppimisen piiriin. Ihminen saattaa yhden kielen kohdalla käyttää fluentisti arkirepertuaaria, mutta esimerkiksi akateemisen tai ammatillisen kielen käyttö saattaa olla heikompaa tai toisinpäin (Blommaert & Backus 2013: 11). Kielten välillä vaihtaminen edellyttää lisäksi kielellisesti kompleksisiin verkostoihin kuulumista: esimerkiksi kaksikielisen nuoren kotona käytetty kielimuoto saattaa erota suuresti koulussa tai harrastuksessa käytetystä kielestä (ks. Esim. Lanza 2021: 764–765).

Tässä tutkimuksessa yhtenä tavoitteena on havaita, millä tavoin erilaiset kulttuuriset verkostot, kielipoliittinen valta ja formaalit sekä informaalit kielenkäyttötilanteet vaikuttavat äänikokemusten ja niiden kuulijoiden puhetapoihin, eli kuuluvatko erilaiset viiteryhmät ja yhteiskunnalliset rakenteet äänten ja kuulijoiden puheessa – mahdollisesti siten, että kuulijan käyttämä kieli on asemoitunut suhteessa näihin kategorioihin eri tavoin kuin äänikokemuksen kieli.

2.3 Psykolingvistiikka, kognitiivinen kielitiede ja kognitiivinen semantiikka

Psykolingvistiikka liittyy kielitieteeseen biologisen ja psykologisen aspektin. Siinä missä lingvistiikan kantava teema on ymmärtää kielen rakenteita aina morfeemeista kokonaiseen teksteihin, psykolingvistiikassa yritetään selvittää, millaiset mekanismit aivoissa toimivat, jotta kielen ymmärtäminen ja käyttäminen on mahdollista. (Menn & Dronkers 2016: xv.) Aivojen ja kielen tutkimus suuntautuu tiedon prosessointiin ja muistiin, aivojen konnektiivisuuteen eli siihen, mitkä aivoalueet toimivat yhdessä kieltä käytettäessä, mitä lapsen aivoissa tapahtuu kehityspsykologian näkökulmasta hänen oppiessaan kieltä ja miten kielen eri yksiköt järjestyvät aivoissa omiksi systeemeikseen. Myös toisen kielen ja ensikielen oppimista voidaan tutkia psykolingvistiikan menetelmin. On esimerkiksi saatu selville, että ensikielen ja toisen kielen oppimisprosesseissa kielet juurtuvat systeemeihinsä aivoihin eri tavoin. Tutkimukseen kuuluvat myös ”normaalit” kielen virheet kuten takeltelu, täytesanojen käyttö sekä epäsuhta ajatuksen muuttamisessa puhuttavaan muotoon (Menn & Dronkers 2016: 111, 119–121, 143–159).

Psykolingvistiikka on teemoiltaan lähellä kognitiivista kielitiedettä. Kognitiivinen kielitiede pohjautuu ajatukseen siitä, että ihmisen kognitio vaikuttaa keskeisesti kielenkäyttötilanteisiin. Kognitiivisiin prosesseihin kuuluvat esimerkiksi muisti ja tiedonkäsittely, huomiointikyky ja oppiminen. Ala koostuu monista eri teorioista ja sen mielletäänkin ensisijaisesti jakavan yhteinen kielinäkemyksensä tiukan teoreettisen viitekehyksen sijaan (Tieteen termipankki 2025).

Kognitiivisessa kielitieteessä tutkitaan muun muassa sitä, miten ihminen kuvaa itseään suhteessa ympäristöönsä, miten tiedon järjestyminen aivoissa vaikuttaa kielelliseen ilmaisuun ja millaisilla metaforilla ihmiset kuvaavat arkipäiväisiäkin asioita. Metaforateoriaa ovat kehittäneet George Lakoff sekä Mark Johnson (1980), jotka esittävät metaforien toimivan yhtenä ihmisten keskeisimmistä tavoista hahmottaa ympäristöään. Metaforien avulla voidaan kuvata esimerkiksi tulevaisuutta ja mennyttä, tunteita, voimaa sekä maantiedettä. Lisäksi abstrakteja asioita voidaan sovittaa erilaisiin fyysisiin kehyksiin (esimerkiksi viha on tulta, idean voi antaa, masennukseen voi vajota) (Lakoff ja Johnson 1980: 26–28).

Hyödynnän tässä tutkielmassa lisäksi kognitiivisen kielitieteen lähtökohtaa, jonka mukaan kieli on kehollista: kielen tuottamiseen, keskustelunormien huomiointiin ja kontekstien luomiseen tarvitaan niin psyykkisiä kuin fyysisiä resursseja. Lisäksi ihminen suhteuttaa ympäristöään jatkuvasti itseensä. Lakoffin ja Johnsonin (1999: 508–509) mukaan havainnointi ja ympäristön hahmottaminen ovat tiiviissä suhteessa inhimilliseen ajatteluun

sekä kielelliseen vuorovaikuttamiseen. Erittelen äänikokemusten suhdetta kehollisuuteen luvussa 4.2. Äänikokemusten kehollisuus on erityisen korostunutta, koska niiden sijainti saattaa olla missä kohdassa kuulijan kehoa tahansa, ja sisäisen äänihenkilön kanssa keskusteleminen ohjaa kuulijan paikantumaan myös ympäristöönsä valtaväestöstä eroavasti. Äänikokemusten kuulijoiden suhde kielen kehollisuuteen on siis ainutlaatuinen. Kehollisuus liittyy myös seuraavaksi esittelemääni kognitiiviseen semantiikkaan.

Kognitiivinen semantiikka on semantiikan eli kielen merkityksen tutkimuksen alahaara, jossa lähtökohtana on, että ihmisen oma kokemusmaailma ja kognitiiviset kyvyt (kuten oppiminen ja ihmisten kanssa vuorovaikuttaminen) rakentavat merkitystä kielellisille rakennusyksiköille kuten sanoille ja lauseille.

Lähestyn kognitiivista semantiikkaa etenkin Lakoffin ja Johnsonin (1987 > Eco 1988: 120) esittämän kokemuspohjaisen kognition käsitteen kautta (engl. *experientialist cognition*). Lakoff ja Johnson esittävät artikkelissaan, että jokaisella ihmisellä on sisäsyntyinen mahdollisuus kielen kokemiseen ja kielen hahmottaminen on näin ollen kokemuseräistä. Kielen kokemiseen vaikuttavat muun muassa sensomotoriikka, tunnekokemukset sekä sosiaaliset suhteet. Vuorovaikutus muiden ihmisten kanssa muokkaa kielen kokemista läpi elämän, joten kyse on aktiivisesta prosessista.

Kokemuspohjaisen kognition keskeinen teoria on, että merkitykselliset konseptuaaliset rakenteet nousevat esiin kahdesta lähteestä: kehollisista ja sosiaalisista kokemuksista sekä ihmisten kyvystä yhdistellä näitä kokemuksia abstrakteihin, kuviteltuihin ja konseptuaalisiin rakenteisiin. Kaiken merkityksellisen tiedon perustana toimii siis oma kokemus ja kyky perustason kognitiivisiin prosesseihin, mutta yhtä tärkeää on kyky luoda kokemusten välille mentaalisia polkuja, kyetä vaihtamaan näkökulmia kokemusten sisällä sekä luoda syy-seuraussuhteita vanhojen ja uusien kokemusten välille. (Eco 1988: 119–122.)

2.4 Äänihenkilöiden agenttistatus

Luvuissa 4 ja 5 käsittelen äänihenkilöiden agenttiuden eli tekijyyden teemaa. Sovellan tekijyyden määrittelyyn Laura Ahearnin (2010: 28–45) ehdottamia raameja, joiden tarkoituksena on selkeyttää tekijyys-termin käyttötapoja ja merkityksiä tieteellisessä tekstissä. Tekijyyden määrittely on tässä tutkimuksessa tärkeää siksi, että äänihenkilöillä on vaikutus kuulijoidensa elämään, mutta niiden toiminta ei ole täysin samanlaista kuin elollisilla olennoilla.

Ahearnin (2010: 28–29) mukaan tekijyydellä tarkoitetaan sosiokulttuurisesti määritettyä kykyä toimia. Toiminta tarvitsee jonkun, johon kohdistua, ja toisaalta jonkun, joka arvioi teon merkitystä. Tekijyys on myös kulttuurisidonnaista, eikä se ole yksiselitteisesti ainoastaan yksittäisten ihmisten ominaisuus. Kulttuurista riippuen tekijyys voidaan mieltää yksittäisten ihmisten lisäksi ryhmille kuten työyhteisöille, kaupungeille tai aktivistiryhmille sekä spiritualistisille olennoille ja eläimille (2010: 29).

Ahearn tuo artikkelissaan (2010: 44–45) esiin myös näkökulman, jonka mukaan tekijä viittaa valtaa käyttävään henkilöön. Vallankäyttö mahdollistaa sen, että teolla on seurauksia, jotka muovaavat maailmaa. Tässä tutkielmassa yhdyin siltä osin kyseiseen valta-ajatteluun, että näen äänihenkilöt kuulijoiden mielialaan ja käytökseen vaikuttavina, abstrakteina mutta inhimillisinä entiteetteinä. Vaikka äänihenkilöt sijaitsevat kuulijoidensa mielessä, ne saavat aikaan kuulijoissaan fyysisiä ja psyykkisiä reaktioita, kuten äänihenkilöille vastaamista, ahdistuksesta pois ohjaavia sijaistoimintoja sekä esimerkiksi nukahtamisvaikeuksia.

Ahearn (2001: 128–129) esittää lisäksi dialogisen tekijyyden näkökulmaa. Tässä teoriassa painotus on kielen sosiaalisessa sijoittumisessa henkilöiden välille. Dialoginen vuorovaikutus nähdään erottamattomana osana kieltä, ja vain kielenkäyttötilanteet luovat sanoille ja lauseille merkityksiä. Dialogissa ovat osallisena yksilöt, joiden kielellisiä valintoja hallitsevat heidän henkilökohtaiset ja jatkuvassa muutoksessa olevat sosiokulttuuriset lähtökohtansa. Tämä näkökulma sisältää samoja elementtejä kuin kognitiivisen semantiikan kokemuspohjainen kognitio. Hill ja Irvine (Ahearn 2001: 130 < Hill & Irvine 1993: 2) esittävät Ahearnin mukaan, että dialogisen tekijyyden tärkein rakennusosa on ihmisen oma havainnointikyky: sosiaalinen sijoittuminen suhteessa toiseen ihmiseen edellyttää muun muassa tilanteiden tulkintaa, faktojen tietämystä sekä mielipiteiden esittämistä. Toisin sanoen sosiaaliseen tilanteeseen sijoittuminen vaatii sekä perustason kognitiivisia prosesseja että kompleksista sosiaalista osaamista.

Lähtökohtani äänihenkilöiden agenttistatuksen tarkasteluun ovat siis seuraavat: tekijyys on sosiaalinen ja sosio-historiallinen ilmiö ja diskurssi, mikä tarkoittaa, että tekijät voivat olla inhimillisiä tai ei-inhimillisiä, ja että tekijän määritelmä muovautuu ihmisten vaikutuksesta jatkuvasti. Tekijyys ei ole yksilö- tai ihmissidonnaista, eikä se tarkoita, että tekijällä olisi aina vapaa tahto: vapaan tahdon käsite tarkoittaa, että tekijä olisi täysin sosiaalisista ja kielellisistä rakenteista irrallaan tai voisi jättää ympäröivän maailman normit huomiotta toiminnassaan (Ahearn 2001: 114). Koska äänihenkilöiden puhe on mielensisäistä, ne ovat sidottuja kuulijan

sosiaalisiin ja kulttuurisiin verkostoihin. Tekijyys korostuu kahden entiteetin – tässä tilanteessa äänihenkilön ja kuulijan – välisessä dialogissa, kun äänihenkilöt esittävät yksilöllisiä mielipiteitä ja kommentoivat kuulijan tekoja tai identiteettiä. Kuulijan kokemus siis on, että äänihenkilö asemoi itsensä suhteessa kuulijaan, jolloin dialogi tapahtuu mielensisäisesti mutta kahden eri yksilön välillä.

2.5 Tutkimustehtävä äänikokemuksia koskevan aikaisemman tutkimuksen viitekehysessä

Puhtaasti lingvististä tutkimusta AVH:ista on länsimaisessa viitekehysessä tehty 1990-luvulta alkaen. Esimerkiksi de Boer ym. (2021) käsittelevät AVH-kokemusten negatiivista sisältöä ja tämän vaikutuksia potilaisiin subjektiivisesta eli tunnenäkökulmasta, sekä objektiivisesta eli kielitieteen näkökulmasta. Lawrence ja Stuart (2019) puolestaan suhteuttavat äänikokemusten sisällön ja niiden kuulijoiden sisäisen puheen kognitiivisen käyttäytymisterapian tieteelliseen kehykseen.

Kuten mainitsen luvussa 1, Suomessa äänikokemuksia on kuulijan ja äänen suhteen näkökulmasta tutkittu esimerkiksi Mieli ja toinen-hankkeessa. Äänikokemusten tutkimusta ei kuitenkaan ole ennen tehty suomen kielen näkökulmasta. Syitä tutkimuksen puuttumiselle voi olla useita, ja niihin sisältyy sekä historiallisia, neurobiologisia että humanistisia perusteluja. Kuitenkin käytännöllisin syy tutkimuksen puuttumiselle on kielen luonteessa: koska äänikokemusten kieli ei ole näkyvää, sen tutkiminen perinteisin kielitieteellisin keinoin on erittäin haasteellista. Tällaisen ”näkyttömän” kielen tutkimuksessa on siis lähdettävä liikkeelle siitä, että tutkittava ilmiö on saatava jollain tavalla mitattavaksi. Tässä suhteessa kansanlingvistiset tutkimusmenetelmät ovat mielestäni erittäin toimivia: haastattelu ja kysely antavat tutkittavalle ryhmälle mahdollisuuden kuvata kokemaansa omaehtoisesti, ja samalla tutkittava ilmiö saa ympärilleen ainakin alustavat raamit. Tutkittavien vastaukset muodostavat siis kuvaa siitä, millaisen kielellisen ilmiön kanssa ollaan työskentelemässä.

Neurobiologisesta näkökulmasta syy äänikokemusten kielen vähäiselle tutkimukselle voivat olla niiden syntymekanismit. Fuentes-Calamonten (2021) mukaan AVH:t aktivoivat aivoissa verbaalisen lyhyen muistin prosessoinnin sekä kielen käsittelyyn erikoistuneet aivoalueet. Auditorinen korteksi, eli kuuloaivokuori, ei kuitenkaan aktivoitu. Tämä tarkoittaa, että AVH:t saavat puheen sisältönsä ja piirteensä kuulijan aikaisemmista, muistiin painuneista puhetilanteista, ja näihin muistikuvii sekoittuu esimerkiksi fiktiivisiä elementtejä kuten luettuja artikkeleita, nähtyjä elokuvia tai unia. Neurobiologisesta näkökulmasta AVH-kieli

koostuu siis muistiin painetuista kielisysteemeistä ja toisaalta siihen liittyy vahvasti sisäsyntyinen, kuuloaistittu kokemus. On siis mahdollista, että äänikokemusten kieli ei vaikuta lingvistisestä näkökulmasta kiinnostavalta, jos lähtökohtana pidetään ainoastaan sitä, että äänikokemusten käyttämä kieli on ikään kuin jo kerran käytettyä mutta uudelleen informantin mielessä järjestynyttä.

Toiseksi äänikokemuksia ei ole mahdollisesti ennen tutkittu, koska niillä ei ole koettu olevan länsimaissa kulttuurista itseisarvoa. Eurooppalainen historia on sitonut äänten kuulemisen sekä uskonnollisiin kokemuksiin että hulluuden diskurssiin, ja kolonialismi on tukahduttanut muut mahdolliset diskurssit esimerkiksi Yhdysvalloissa, Intiassa ja Afrikassa (Larøi ym. 2014: 213–220, McCarthy 2012: 316). Sairausdiskurssin nouseminen prestiisiasemaan on johtanut äänikokemusten stigmatisoitumiseen, mistä on seurannut kuuloharjoja kokevien ihmisten tekijyyden mitätöintiä. (Modernista kulttuurisensitiivisestä AVH:iden kohtaamisesta ks. Abeysundera ym. 2021: 353–355.)

Kolmanneksi on mielestäni erittäin tärkeää kiinnittää huomiota mielenterveystutkimuksen väkivaltaiseen historiaan. Kuuloharjojen modernin ajan tutkimus on lähtenyt liikkeelle mielen sairauksien tutkimuksesta ja aikana, jolloin ihmisten erilaiset aistikokemukset ja normista poikkeava käytös on nähty pelkästään oireena. Suomen kontekstissa äänikokemusten hoitoon liittyivät vielä 1960-luvulla insuliini- sekä sähköhoidot, ja mielisairaaloiden epäinhimillistä historiaa käsitellään yhä (Pietikäinen 2019: 164–172, 215–216). On todennäköistä, että Suomessa tietentekijät kokevat äänikokemukset ja heidän kuulijoidensa osallistamisen tutkimukseen vahvasti tabuaiheeksi, koska he tahtovat välttää haavoittavien tutkimusasetelmien toisintamista.

Ensimmäisenä esimerkkinä humanistisesta ja kulttuurisensitiivisestä modernin ajan globaalista äänikokemusten tutkimuksena voidaan pitää Maailman terveysjärjestö WHO:n vuonna 1969 teettämää laajaa seurantatutkimusta. Kyseinen tutkimus keskittyi äänikokemuksiin puhtaasti erilaisten psykoosisairauksien oireena, mutta sen kautta kuva erilaisten aistikokemusten kanssa elävistä ihmisistä monipuolistui (Pietikäinen 2019: 272).

Lähtökohtana tutkimuksessa pidettiin sitä, että länsimaiset elintasomittarit, kuten teollisuus, väestön vauraus ja koulutustaso takaisivat skitsofreniapotilaille paremmat mahdollisuudet paranemiseen. Yhdeksästä osallistujamaasta kolme oli tutkimushetkellä kehittyviä maita (Intia, Nigeria ja Kolumbia). Selvisi, että näissä kolmessa maassa kroonisen skitsofrenian ennuste oli paljon teollisia maita parempi. Potilaiden sosiaalinen status oli korkeampi kuin

teollisissa maissa, ja he olivat suuremmalla todennäköisyydellä oireettomia kahden vuoden seurannan jälkeen. Aikanaan havainto oli poikkeuksellinen, sillä länsimaat kokivat olevansa ylivertaisia kehittyviin ja kolonisoituihin maihin verrattuna.

WHO replikoi kyseisen tutkimuksen vielä kahdesti, ensin vuonna 1978 suuremmalla otannalla. Tulokset olivat kuitenkin toisinto ensimmäisestä tutkimuksesta. Yksi hypoteeseista oli, että kehittyvien maiden skitsofreenikot voivat paremmin, sillä he ottivat lääkkeensä säännöllisemmin. Tulos osoittautui kuitenkin päinvastaiseksi: potilaiden vointi oli paras Intian Agrassa, missä vain kolme prosenttia heistä käytti säännöllistä lääkehoitoa. Vuoden 1997 seurantatutkimuksessa kehittyvien maiden potilaista 53 % ei kokenut enää ollenkaan oireilua ja 73 % osallistui työelämään. (Pietikäinen 2019: 272–273.)

WHO:n tutkimukset olivat merkityksellisiä kahdesta syystä. Ensiksikin ne osoittivat, että pelkkä kliininen ote mielensisäisiin kokemuksiin ei ole tehokas, vaan oireita kokevat tarvitsevat sosiaalista tukiverkkoa sekä hyväksyntää. Tämä voi tarkoittaa myös terapeutista keskusteluapua, mutta nimenomaan päivittäisillä sosiaalisilla kanssakäymisillä on suurin merkitys. Toiseksi tutkimukset avasivat portin ymmärrykselle positiivisten, eli tässä kontekstissa ulospäin näkyvien oireiden, kuten ääni- ja näköharhojen, kulttuurisista eroista. Yhteisöllisissä kulttuureissa potilaiden aistikokemukset ovat useammin lempeitä ja tunneilmaisultaan negatiivistenkin harhojen kanssa pärjätään paremmin. Yksilökulttuureissa, kuten Euroopassa ja Yhdysvalloissa, ilmaisultaan negatiiviset hallusinaatiot ovat paljon yleisempiä ja psykoosi kroonistuu herkemmin.

Replikoidun tutkimuksen rinnalla suurimman edistyksen äänikokemuksia kuulevien kohtaamiseen toi toinen maailmansota. Rintamalta palaavat sotilaat kärsivät monista erilaisista arkea haittaavista oireista, joita ei saanut hoidettua kajoavilla toimenpiteillä tai lääkkeillä. Toisen maailmansodan jälkeen alettiin ymmärtää kokemusten ja mielen tiivis linkittyminen, ja terapeuttisesta keskustelusta muotoutui potentiaalinen hoitokeino. Sodasta palanneita pidettiin sankareina, jotka ansaitisivat asianmukaista hoitoa. Pikkuhiljaa ajatusmalli levisi sotilaista kaikkiin psyykkisiä oireita ja sairauksia ilmentäviin ihmisiin. (Pietikäinen 2019: 367.)

Voidaan siis ajatella, että mielenterveyden ja psyykkisten oireiden tutkimus on liikkunut historiallisesta, pelkästä sairauden ja oireilun määrittelemisestä sekä hoitamisesta kohti humanistista, kokemuskeskistä lähestymistapaa. Kielitieteessä sekä sosio- että neurolingvistiikka ovat mahdollistaneet erilaisten mielenterveyden häiriöiden tutkimuksen.

Esimerkiksi masennuksen narratiiveista sekä psykoosien sisältöeroista eri kulttuureissa on tehty globaalia tutkimusta (ks. Esim. Woods ym. 2014: s. 246–254).

3 Aineisto ja menetelmät

Tässä luvussa esittelen tutkielmani aineiston sekä sen keruuvaiheessa käyttämäni menetelmät (3.1). Lisäksi esittelen ne menetelmät, joiden avulla muodostin kyselylomakkeen ja kasvokkain tapahtuvan haastattelun rungon ja käsittelin aineistoa analyysivaiheessa (3.2).

3.1 Aineiston kuvaus ja kerääminen

Tutkielmani aineisto koostuu kahdesta osasta: anonyymistä kyselytutkimuksesta sekä kasvokkain tapahtuvasta kvalitatiivisesta haastatteluosiosta. Kasvokkain tapahtuvassa tutkimuksessa anonyymiin osioon vastanneella oli mahdollisuus antaa lisätietoa äänikokemustensa kielenkäytöstä. Kvantitatiivinen osio antoi mahdollisuuden löytää erilaisia toistuvuuksia esimerkiksi äänten käyttämistä kielistä, murteista tai puheen teemoista.

Anonyymi kyselytutkimus toteutettiin sähköisesti ja sen tiedonkeruu tapahtui yhteistyössä Suomen Moniääniset ry:n kanssa. Vastaajien anonymiteetin takaamiseksi linkki kyselyyn jaettiin yhdistyksen suljetulle sähköpostilistalle, mistä yhdistyksen jäsenet pääsivät vastaamaan kyselyyn. Kasvokkaista haastattelua lisäksi haluavat ottivat minuun yhteyttä sähköpostitse. Heidän haastattelunsa tapahtui Zoomissa Turun yliopistolta käsin.

Jotta tutkimuksellani ei olisi ollut riskiä aiheuttaa informanteille tai heidän läheisilleen normaalin arkielämän rajat ylittävää henkistä haittaa, tein yhteistyötä sekä Suomen Moniäänisten että ihmistieteiden eettisen toimikunnan kanssa. Tutkimusprosessin alussa olin huolestunut siitä, voisivatko kysymykset aiheuttaa äänipuheen huomattavaa pahenemista. Tämä huoli osoittautui kuitenkin aiheettomaksi, kun sain Suomen Moniäänisiltä palautetta, että tutkimusaihe kuulostaa mielenkiintoiselta. Informanttien keskuudessa oli myös konsensus siitä, että he eivät olleet itse huolissaan äänten pahenemisesta; päinvastoin moni tuntui olevan hyvillään siitä, että äänikokemusten merkitystä tuotaisiin ilmi.

Sovelsin tämän kysymyksen purkamiseen myös Heikkolan ja Vainion (2020) artikkelia, jossa käsitellään tutkimustilanteiden kuormittavuutta. He esittävät (2020: 995), että eritoten kokeellisissa tutkimuksissa koetilanne on suunniteltava niin, että koehenkilö ei uuvu eivätkä tutkimuksen osiot ole liian kuormittavia. Sovelsin tätä periaatetta tutkimukseeni, koska kasvokkain tapahtuva tutkimusosio ei saanut olla tilanteena tai kysymyksiltään informanteille liian kuormittava. Tarkoitukseni oli tehdä keskustelutilanteesta mahdollisimman stressitön, ja pyrin pitämään kasvokkaiseen kyselyyn liittyvän valmistelun mahdollisimman selkeänä.

Tutkimusta edeltävään protokollaan sisältyivät osallistumispyyntöön vastaaminen, erillisen suostumuslomakkeen täyttö, ajankohdasta sopiminen ja Zoom-linkin lähettäminen haastattelupäivänä. Itse tutkimukseen olin suunnitellut muutamia alustavia kysymyksiä, jotka toimisivat tarvittaessa keskustelurunkona. Haastattelut kestivät noin puoli tuntia.

Informantin oli myös mahdollista vetäytyä tutkimuksesta kesken tiedonkeruun ilman perusteluja. Anonyymi kysely sisälsi painikkeen, josta vastaaminen oli mahdollista keskeyttää, eikä jo annettuja tietoja tallennettu eikä siten huomioitu tutkimuksessa.

Kasvokkaisessa haastattelussa tutkittava pystyi pyytämään haastattelun keskeyttämistä, jolloin jo annettujen tietojen käytöstä sovittaisiin erikseen. Halutessaan informantti voisi pyytää jo annettujen tietojen hävittämistä jälkikäteen. On lisäksi tärkeää huomioida, että jokainen informantti tuli tutkimukseeni vertaistukijärjestön kautta. Näin ollen, vaikka äänipuhe olisi muuttunut tutkimukseen vastaamisen myötä negatiivisemmaksi, jokaisella vastaajalla oli olemassa oleva tukiverkosto.

Tutkimukseni kyselyyn vastasi 39 informanttia. Tutkimuksen otanta edustaa tasaisesti sekä naisia että miehiä: vastaajista 21 identifioitui naisiksi ja 18 miehiksi. Tiedonkeruun vähimmäismäärän periaatteen noudattamiseksi en kerännyt tietoa informanttien iästä tai tarkasta asuinpaikasta. Tutkimukseen osallistuminen edellytti kuitenkin 18 vuoden ikää, joten kaikki informantit ovat olleet vastaushetkellä täysi-ikäisiä. Äänikokemusten murretaustaa kartoittavassa osiossa osa informanteista on halutessaan kertonut yleistasoisesti asuinalueestaan. Olen jakanut Suomen sen murrealueita mukailevan kartan mukaan 10 alueeseen, jotka olen kuvannut sanallisesti kyselyn yhteydessä. Jokainen informantti on voinut valita listasta omaan murreidentiteettiinsä sopivan murrealueen. Murrealueiden jako perustuu Itkosen (1989: 342–343) laatimaan murrekarttaan.

3.2 Tutkimuksen toteutuksen ja aineiston käsittelyn menetelmät

Kyselylomakkeessa oli sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä, joissa kartoitettiin informanttien omaa kielellistä tasoa suhteessa äänikokemusten kielen tasoon, äänikokemusten yleisimpiä aihepiirejä sekä niin informantin kuin äänikokemuksen käyttämiä murteellisuuksia. Eri aihepiireihin liittyviä kysymyksiä oli 19. Kysely on liitteessä 1. Perustin anonyymin tutkimuslomakkeen kysymykset itsearviointiin ja käytin järjestysasteikkona Likertin asteikkoa (Vehkalahti 2019: 35). Likertin asteikko on useimmiten viiteen vastausvaihtoehtoon jaettava jana, jonka asteittaiset vaihtoehdot sijoittuvat kahden ääripään välille. Asteikolla mitataan esimerkiksi samanmielisyyttä annetun väitteen kanssa tai jonkin tapahtuman tiheyttä

tai toistuvuutta. Joissain kysymyksissä olen käyttänyt Likertin asteikkoa yhdessä avoimen vastausvaihtoehdon kanssa, jotta informantit antaisivat vastauksillaan mahdollisimman tarkkaa tietoa. Osassa kysymyksiä olen soveltanut asteikkoa siten, että vastausportaita on viiden sijasta neljä tai vastausvaihtoehdot antavat mahdollisuuden suhteuttaa itsensä viiteryhmiin. Esimerkiksi kysymyksen 10, ”Oma kielellinen osaamiseni on mielestäni...” vastausvaihtoehdot olivat 1) erinomainen, 2) hyvä, 3) kohtalainen, 4) heikompi kuin muilla ikäisilläni tai 5) heikko. Koska vastaajat olivat kaikki aikuisia, muihin aikuisiin itsensä vertaaminen mahdollisti oman kielellisen tason reflektoinnin monipuolisemmin kysymyksiin vastatessa.

Sovellan tässä tutkimuksessa kuuloharjojen luokittelumallia, joka on luotu lääketieteelliseen tutkimus- ja erotusdiagnostiikkakäyttöön. Moseley, Fernyhough ja Ellison (2013) ja Rytinki (2023) esittävät, että kuuloharhat voidaan jakaa sekä puhetta sisältäviin hallusinaatioihin (*auditory verbal hallucinations* eli AVH) että äänihallusinaatioihin, jotka eivät sisällä puhetta vaan erilaisia ympäristön ääniä, kuten linnun laulua tai auton moottorin ääntä. Tässä tutkimuksessa keskityn analysoimaan ainoastaan AVH:ita, enkä kirjaa aineistooni ei-kielellisiä hallusinaatioita.

Kuuloharhoja luokitellaan myös sen mukaan, kokeeko kuulija äänen tulevan hänen päänsä sisältä, ulkopuolelta, muualta kehosta tai useammasta lokaatiosta. Äänikokemusten tutkimuksessa pää ja muu keho mielletään toisistaan erillisiksi, sillä mieltä ja aivoja pidetään kokemusten yleisimpänä sijaintina. Esimerkiksi jalasta tai sormesta kuultavia ääniä kutsutaan nimellä *extracampine hallucinations*, mikä tarkoittaa näkökentän ulkopuolella olemista. (Magano, Coelho, Santos & Bajouco 2019, Rytinki 2023: 8.) Käytän aineistossani tällaisista hallusinaatioista nimitystä *kehonsisäinen*. Kehonsisäisten kokemusten lisäksi taulukoin keräämäni äänikokemukset alla näkyvän taulukon mukaisesti luokkiin. Toinen termi, johon sovellan itse tekemääni käännöstä, ovat *dual space* -äänikokemukset. Tällaiset äänikokemukset paikantuvat sekä informantin mieleen että toiseen lokaatioon, joka voi olla missä tahansa pään ulkopuolella (Zanello ym. 2018: 126). Kutsun *dual space* -kokemuksia termillä kaksitilainen.

Taulukko 1. Kuuloharjojen lähteet eriteltynä sen mukaan, kuultiinko ääni elollisesta vai elottomasta entiteetistä. Vasemmalla sarake ”äänikokemuksen sijainti”, jolla tarkoitetaan kokemuksen esiintymistä kuulijan kehossa tai sen ulkopuolella. Oikealla sarake ”tyyppi”, joka kuvaa tieteellisesti määritettyjä, tarkempia äänikokemusten sijainteja ja piirteitä.

Äänikokemuksen sijainti	Tyyppi
-------------------------	--------

Ääni kommunikoi informantin mielestä	Sisäinen
Ääni kommunikoi ruumiinosasta	<i>Extracampine hallucinations</i> : kehonsisäinen
Ääni kommunikoi kasvista tai puusta	Ulkoinen, ?elollinen
Ääni kommunikoi kivistä, betonista tai vedestä	Ulkoinen, ei-elollinen
Ääni kommunikoi eläimestä tai informantti koki toisen ihmisen viestivän hänelle telepaattisesti	Ulkoinen, elollinen
Ääni kommunikoi sekä mielen sisällä että ulkopuolelta	<i>Dual space</i> : kaksitilainen

Tutkimuksen alussa laadin tiedonkeruuta varten tiedotteen, rekrytointi-ilmoituksen, tietosuojaselosteen ja suostumuslomakkeen, jotka jokainen informantti luki ennen vastaamista. Nämä annettiin informanteille porrastetusti. Kyselytiedotteen jakamisesta vastasi Suomen Moniääniset ry, joka on äänikokemuksia kuulevien valtakunnallinen vertaistukiyhdistys. Tiedote jaettiin suoraan yhdistyksen suljetulle sähköpostilistalle, joten minulla ei ole ollut missään vaiheessa kenenkään pelkästään anonyymiin kyselyosioon vastanneen henkilötietoja. Tutkimukseen osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja kaikki osallistujat täysi-ikäisiä. Tutkimuksessa ei siis poikettu tietoon perustuvasta suostumuksesta.

Valitsin ensisijaiseksi tutkimusmenetelmäkseni anonyymien kyselytutkimuksen, jotta saisin mahdollisimman tehokkaasti vastauksia haluamiini kysymyksiin ja voisin samalla hyödyntää henkilötietojen käsittelyssä minimaalisuuden periaatetta: keräsin siis vain sellaisia henkilötietoja, jotka olivat välttämättömiä tämän opinnäytetyön toteuttamiseksi. Käytin lisäksi kvalitatiivisena menetelmänä kasvokkaista haastattelua: anonyymien kyselyn täyttäneet pystyi ottamaan minuun yhteyttä sähköpostitse ja sovimme etätapaamisen Zoomiin. Keskusteluja ei nauhoitettu, vaan laadin niistä kirjalliset muistiinpanot, joita säilytän Turun yliopiston Seafile-pilvipalvelussa. Tiedot ovat salasanan takana ja palvelun tietosuojasta huolehditaan ajantasaisesti.

Pilotoin anonyymien kyselylomakkeen kolme kertaa. Jokaisella kerralla pilotointiin osallistui viisi ihmistä, joista osalla oli äänikokemuksia. Lisäksi kyselylomakkeen kävi läpi tiedonkeruussa avustavan yhdistyksen toiminnanjohtaja. Pilotointivaiheessa minulle huomautettiin, että kaikki informantit eivät välttämättä tuntisi kuuluvansa mihinkään murreryhmään, vaikka tietäisivät, mitä murteita heidän asuinalueillaan puhutaan. Siksi lisäsin

vastausvaihtoehdoksi kysymykseen informantin omasta murretaustasta vaihtoehdon ”En mielestäni puhu mitään murretta”. Vaikka väite ei olisi murretutkimuksen alalla täysin pitävä, mielestäni oli perusteltua olettaa, etteivät kaikki informantit olisi tietoisia oman puheensa murteellisuudesta: Nykysuomessa murteet ovat lähentyneet toisiaan ja murteita niiden 1900-luvun alun asussa ei juurikaan enää puhuta (Maamies 2007). Jos oma murteenkäyttö on tasoittunut, puhekieli saattaa tuntua yleiskieliseltä selkeästi tunnistettaviin, ”leveisiin” murteisiin verrattuna. Puheen omaleimaisuus nousee kuitenkin esiin esimerkiksi tilanteissa, joissa tapaa ihmisiä muilta paikkakunnilta. Pajarisen (1996) mukaan myös suurten kaupunkien puhekielet voitaisiin lukea omiksi murteikseen, sillä ne ovat toisistaan eroavia ja tunnistettavia.

Kvantitatiivisen tiedon käsittelyyn käytin Access -tietokantaa, johon loin sarakkeet informanttien sekä ääniharjojen ominaisuuksille. Access-aineistoni kooksi tuli 39 vaakasaraketta kertaa 24 pystysuuntaista kategoriasaraketta. Yksi tietue vastaa yhtä informanttia sekä hänen äänikokemustensa ominaisuuksia. Tietokannan kategoriat löytyvät liitteestä 2.

Informanteista 17 pystyi kuvailemaan äänten käyttämää kieltä yksityiskohtaisesti. 11 kertoi suoria sitaatteja äänten käyttämästä puheesta lausemuodossa ja kuusi informanttia kertoi epäsuorasti puheen sisällöstä ja tyylistä. Suoria lainauksia lausemuodossa on 28.

Kasvokkaiseen haastatteluun osallistui kaksi informanttia. Kirjasin haastatteluista muistiinpanoja ajantasaisesti Seafilin Word-tiedostoon. Haastatteluja ei videoitu tai äänitetty informanttien tietosuojan takaamiseksi. Nämä kaksi informanttia täyttivät myös ennen haastattelujaan erilliset suostumuslomakkeet, joissa heille kerrottiin osallistujan oikeuksista sekä aineiston käsittelytavoista. Kasvokkain tapahtuva haastattelu oli muodoltaan puolistrukturoitu teemahaastattelu (Hirsijärvi & Hurme 2022: 4.2.3). Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa kysymykset ovat informanteille samat, mutta kysymyksiin voi vastata omin sanoin. Lisäksi keskustelu on vapaampaa kuin strukturoidussa haastattelussa: kysymysrungossa olevien kysymysten järjestystä voi vaihdella, mutta kysymysten teema pysyy samana ja haastattelu keskittyy tietyn aihepiirin ympärille.

Informanttien tietosuojasta huolehdin myös laatimalla toimintasuunnitelman mahdollisten turvallisuushkien varalle. Huomioin eettisen toimikunnan lausuntokierroksilla esimerkiksi sen, miten toimia, jos Turun yliopiston palveluihin tapahtuisi tietomurto, ja millaisia seurauksia keräämiäni tutkimustietojen vuotamisella olisi tutkittaville. Konsultoin tietosuoja-

asioissa Turun yliopiston lakimies Perttu Tuupppaa muun muassa sen osalta, mitkä kaikki ihmistä koskevat tiedot ovat henkilötietoja. Kuten yllä mainitsen, en käyttänyt tässä tutkimuksessa menetelmänä keskusteluiden nauhoittamista, koska informantin äänen kuuluminen nauhalla olisi laskettu henkilötiedoksi. Myös saamani sähköpostiyhteydenotot ovat henkilötietoja, joten olen poistanut ne pysyvästi. Ohjeistin informantteja myös välttämään terveystietojensa jakamista sekä läheistensä nimien käyttöä.

Käytin aineiston henkilötietojen poistamiseen sekä anonymisointia että pseudonymisointia: anonymisointia sovelsin kyselyaineistoon ja pseudonymisointia haastatteluaineistoon. Jokainen informantti sai oman tunnistenumeron pseudonyymikseen. Numerotunniste ei siis korvannut informanttien nimiä, vaan loin sellaisen jokaiselle anonymisti vastanneelle informantille. Tein tämän heti aineiston käsittelyvaiheessa.

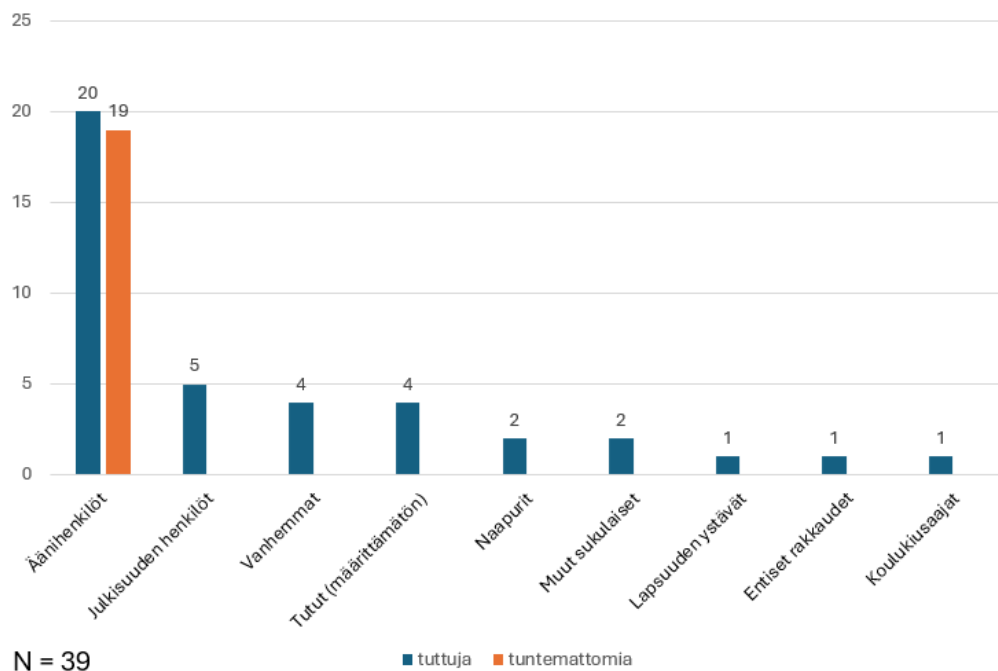
Kaikkea kerättyä aineistoa säilytetään Seafire-palvelussa. Minimiaika aineistojen säilytykseen on viisi vuotta, minkä jälkeen tulen tuhoamaan kaiken aineiston sille tarkoitetulla ohjelmalla. Vain minä toimin informanttien henkilötietorekisterin ylläpitäjänä, eikä tietojen käsittelyyn käytetty siihen erikoistuneita palveluita. Tietoja ei myöskään liitetty osaksi toisia rekisterejä, eikä niitä anneta EU- tai ETA-maiden ulkopuolelle.

4 Tulosten analyysi

Tässä luvussa käsittelen kyselytutkimuksen tuloksia etenemällä informanttijoukon peruspiirteistä äänihenkilöiden yksilöllisiin identiteetteihin (4.1), äänihenkilöiden sijainteihin kuulijoidensa kehoissa tai niiden ulkopuolella (4.2) ja heidän käyttämiinsä kieliin sekä murretaustoihin (4.3). Lopuksi käsittelen puheen aihepiirejä sekä puheen sävyä (4.4).

4.1 Äänten identiteetit ja idiolektit

Äänihenkilöt eli kuultavien äänten identiteetit ovat usein kuulijoilleen jollain lailla tuttuja. Kuvio 1 kuvastaa sitä, millä tavoin tämä tuttuus ilmenee. 39 vastaajasta 20 kertoi, että heidän kuulemansa äänikokemukset liittyivät jollain tavalla heidän elinpiiriinsä. Nämä 20 informanttia jakautuivat vielä kahtia 11:een, jotka spesifioivat, millainen suhde heillä oli ääneen ja 9:ään, jotka eivät eritelleet, kelle äänet kuuluivat. Vastauksissa esiintyivät *julkisuuden henkilöt* (5), *vanhemmat* (4), *tutut* (4), sekä *muut sukulaiset* ja *naapurit* (molemmat kaksi kertaa). *Äidin* nimesi erikseen kolme informanttia.

Kuvio 1. Tuttujen ja tuntemattomien äänihenkilöiden vertailu. Tutut äänihenkilöt ovat sinisessä palkissa, tuntemattomat oranssissa. Tutut äänihenkilöt on edelleen jaettu sen mukaan, kuka puhuja oli. Tarkastelun otanta oli 39 informanttia.

Äänihenkilöiden identiteetit ovat eroteltavissa toisistaan samoilla tavoin kuin ihmisten yksilölliset identiteetit. Äänihenkilöitä erottavat sekä kuulijasta että toisistaan ikä, sukupuoli, sanavarasto ja puhetapa; joissain tilanteissa äänihenkilön käyttämät kielet ja murteet eroavat kuulijansa sekä toisten äänihenkilöiden käyttämistä kielimuodoista.

Alderson-Dayn ja Fernyhoughn (2016: 1–3) mukaan äänten identiteettien rakentumiseen liittyy vahvasti sosiaalinen ulottuvuus. Vaikka äänten identiteetit voivat vaihdella heikosti yksilöittävästä, kuiskaavasta äänestä erittäin kompleksisesti rakentuneeseen henkilöön, kaikki äänet ovat kuulijalleen sosiaalisesti merkittäviä. Alderson-Day ja Fernyhough (2016: 3) esittävät, että äänihenkilöt käyttäytyvät tavoilla, jotka tekevät niistä agentteja (ks. Tämän tutkielman luku 2.4). Palaan äänihenkilöiden tekijä-statuksen käsittelyyn vielä luvuissa 4.2, kun erittelen äänten kielellisiä repertuaareja, sekä luvussa 4.4.2, kun käsittelen positiivisia äänikokemuksia.

Äänihenkilöiden identiteettien yksilöimisestä informantit kertoivat esimerkiksi seuraavasti:

1: Minulle on vakiintunut kaksi eri ääntä. Toinen, miesääni, puhuu selkeästi murretta alueelta, missä olen asunut nyt vuosia. Toinen ääni on ex-naisystäväni ja käyttää Stadin slangia. Äänet ovat tunnistettavat niiden sukupuolten perusteella ja puheenparsinkin on erilainen. Miesääni käyttää paljon sivistyssanoja ja yrittää esittää fiksumpaa kuin oikeasti on. Naisääni on maanitteleva ja sovitteleva, mutta puheessa on ilkeä takapotku. Äänet voivat riidellä, jaaritella ja puhua minusta keskenään. (Informantti 1401–1039/B211¹.)

2: Minulla on kaksi ääntä ja heidät erottaa toisistaan selvästi. Toinen on pää-ääni, joka on äänessä useammin, ja toinen on sivuääni. Äänihenkilöt ovat eri ikäiset ja henkinen ikä kuuluu puheen läpi. Sivuaänen ääni on myös nasaali, ja pää-äänellä vaihtuu äänen intonaatio tilanteiden mukaan. Kolmannella äänellä, joka pistäytyy vain toisinaan, on nuorisokieleen menevä puhetapa. Hän ei puhu kirjakieltä. (Informantti 1201–1756/A191.)

Esimerkit 1 ja 2 viittaavat siihen, että jokaisella äänellä on käytössään omanlaisensa idiolekti. Idiolekti tarkoittaa yksilön käyttämää kielimuotoa, joka on vain yksilölle ominainen: se sisältää puheen kaikki piirteet, kuten murteen, ääntämisen, sanavaraston ja sosiaalisten suhteiden kautta määrittäneet puhettavat (Kielitoimiston sanakirja 2024: idiolekti).

Äänten idiolektien eroja on havaittavissa myös suoraan aineistostani. Esimerkin 2 informantti kuvaa, miten *nuorisokieleen menevän puhettavan* omaava ääni käyttää nimettyä puhettavaa

¹ Jokaisella informantilla on oma numerosarja pseudonyyminä. Jos viivallisen numerosarjan perässä on kauttaviiva ja kirjaimellinen numerosarja, kyseinen informantti on osallistunut myös kasvokkaiseen haastatteluun.

mukailevia, lyhentyneitä sanamuotoja. Informantin 1001–1510 ääni puolestaan käyttää erittäin formaalia kieltä, jota kuvaavat esimerkin 4 sanat *rouva* ja *välittömästi*.

3: Nuorisokieltä käyttävä ääni käyttää sanoja kuten ”*mut*”, ”*sit*”, ”*et*” ja ”*ku*”. (Informantti 1201–1756/A191.)

4: *Tuon rouvan täytyy kärsiä. Välittömästi, heitä ojaan.* (Informantti 1001–1510.)

Äänten idiolektit voivat aineistoni perusteella muodostua kahdesta eri lähteestä: ne ovat joko lähtöisin olemassa olevasta toisesta ihmisestä ja muodostuvat kuulijan havainnointiin perustuvien kokemusten ja mielikuvien kautta, tai äänet saavat piirteitä kuulijansa omasta kielellisestä repertuaarista.

5: Pää-ääni kuulostaa täysin samalta kuin pääni ulkopuolella. (Informantti 1201–1756/A191.)

6: Helsingistä kotoisin oleva ex-naisystäväni puhuu Stadin slangia. Myös äänikokemus, joka perustuu häneen, puhuu samaa slangia. (Informantti 1401–1039/B211.)

19 informanttia ei kokenut äänten kuuluvan tuntemilleen ihmisille. Hekin pystyivät kuitenkin kuvailemaan äänten identiteettiäpiirteitä kuten sukupuolta, äänensävyä ja puhujan kerrontatyyliä. Näin ollen myös tuntemattomat äänet rakentuvat inhimillisiksi yksilöiksi. Myös tällaiset äänet hyödyntävät kuulijoidensa kielellisiä repertuaareja. Esimerkki 7 kuvaa tätä ilmiötä:

7: Kaikki kolme puhuvat suomea, englantia, ruotsia ja saksaa – kuten minäkin. (Informantti 1001–1315.)

Mielestäni on oleellista kysyä, tarkoittaako tämä, että ääniä kuulevan henkilön kielellinen repertuaari jakautuu eri äänihenkilöiden kesken siten, että kaikilla äänillä ei ole käytössään samoja kielellisiä resursseja. Toisaalta, jos oletetaan että äänillä on käytössään kaikki sama kielellinen tieto kuin kuulijallaan, on mahdollista, että jokaisen äänihenkilön kielellinen osaaminen voi muuttua vuosien varrella: toisin sanoen äänet voivat ottaa käyttöönsä saman kielellisen repertuaarin eri osia eri ajankohtina. Käsittelen resurssien jakautumiseen liittyviä tulkintoja vielä luvussa 5.

4.2 Äänihenkilöiden sijainnit kehoissa ja ympäristöissä

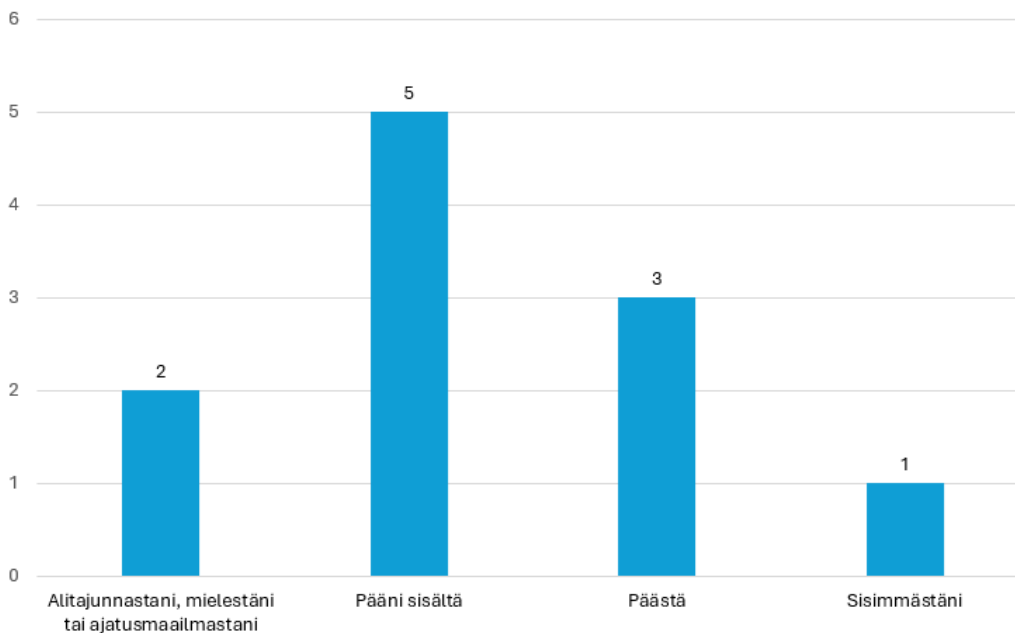
Äänikokemus eroaa esimerkiksi tavallisesta ajatuksesta sijaintinsa kautta. Siinä missä ajattelun koetaan sijaitsevan yksiselitteisesti aivoissa, äänikokemukset sijoittuvat

kuulijoidensa kehoissa eri kohtiin. Sijoittumista määrittäviä tekijöitä tai mahdollisia äänten sisältöjen muutoksia suhteessa keholliseen sijaintiin ei vielä suomen kielen kentällä tunneta, minkä vuoksi tahdoin ottaa sijainnit osaksi omaa tutkimustani.

Tässä luvussa tutkin mahdollisia korrelaatioita äänten paikkojen sekä äänikokemusten puheen teemojen, kuulijan sukupuolen tai äänikokemuksen olemuksen (sen inhimillisyyden, uskonnollisuuden tai abstraktiuden) välillä. Tähän sovellan luvussa 3.2 esittelemääni kuusiportaista AHV:iden luokitustaulukkoa. Esittelen tulokset taulukon mukaisessa järjestyksessä. Käytän yllä mainitsemiani kategorioita suhteessa äänten paikantumiseen siksi, että niissä on aikaisemman tutkimuksen mukaan todettu olevan vaihtelua riippuen kuulijoiden identiteetti- ja piirteistä: esimerkiksi äänipuheen teemat korreloivat kuulijan sukupuolen kanssa ja uskonnollisuus teemojen kanssa. Kuitenkaan äänen sijainnin suhdetta näihin kategorioihin ei ole vielä laajasti tutkittu.

Esimerkiksi Zanellon, Badan Bân ja Sentissin (2018: 124–130) mukaan sisäisten, ulkoisten ja kaksitilaisten äänikokemusten kokijoiden välillä on pieniä eroja. Tutkijaryhmän mukaan esimerkiksi miehillä on suurempi taipumus kokea sisäisiä ääniä kuin naisilla. Naisilla taas on suurempi todennäköisyys kokea ulkoisia ja kaksitilaisia äänikokemuksia. Samankaltaista indikaatiota on havaittavissa aineistostani: esimerkiksi ulkoisten äänten kokijat jakautuivat 8–4 naisten enemmistölle, ulkoiset ja elolliset 9–4 naisille – mutta neljä uskonnollista, elollista kokemusta olivat miesten. Myös sisäisten äänten kokijat jakautuivat 9–2 miehille. On huomattava, että näin pienen aineiston kohdalla voi olla kyse satunnaisvaihtelusta.

Sukupuolen vaikutuksesta äänikokemuksiin on tehty tutkimusta (ks. Esim. Morokuma ym. 2016 ja Suessenbacher-Kessler ym. 2021). Jälkimmäisessä tutkimuksessa tarkasteltiin kuulijan sukupuoli-identiteetin korreloivuutta stereotypisoidusti feminiinisten ja maskuliinisten piirteiden sekä muun muassa äänten ahdistavuuden ja aggressiivisuuden kanssa. Tutkimuksessa todetut suurimmat erot olivat se, että miehiksi identifioituvien kuulijoiden äänikokemukset käskivät tekemään väkivaltaa muille (Suessenbacher-Kessler 2021: 716) ja miesten kokemat, miehiksi sukupuolitetut äänet koettiin merkittävästi pahantahtoisemmiksi kuin naisiksi sukupuolitetut äänet (2021: 717). Sukupuolten välillä ei ollut eroa äänten vaikutuksilla kuulijoiden arkeen, mutta naiset kokivat äänet ahdistavampina kuin miehet (2021: 709).

N = 11

Kuvio 2. 11:n sisäisen äänikokemuksen jakautuminen niiden erilaisten sijaintien mukaan. Kuvassa on neljä sinistä palkkia ja alareunassa merkintä N = 11, joka kertoo tutkittujen havaintojen määrän. Eniten havaintoja on "[Ääni kuului] pääni sisältä" -palkin kohdalla.

11 informantilla äänikokemus oli ainoastaan sisäinen, mitä kuvaa kuvio 2. Äänikokemusten kontekstissa tämä tarkoittaa, että ääni paikantuu ainoastaan kuulijansa mieleen tai päähän. Kuten yllä mainitsen, on huomioitava, että päätä tai mieltä ei lueta ”muiden ruumiinosien” kategoriaan, sillä aivojen sijainnin vuoksi pää koetaan psyykkisille kokemuksille luonnollisimpana sijaintina. Esimerkki 8 kuvaa tällaista sisäistä kokemusta:

8: [Äänet kuuluivat] mielestäni tai ajatusmaailmastani (2711–1526).

Mielen tai ajatusmaailman lisäksi informantit kuvasivat sisäisiä ääniä seuraavilla paikoilla:

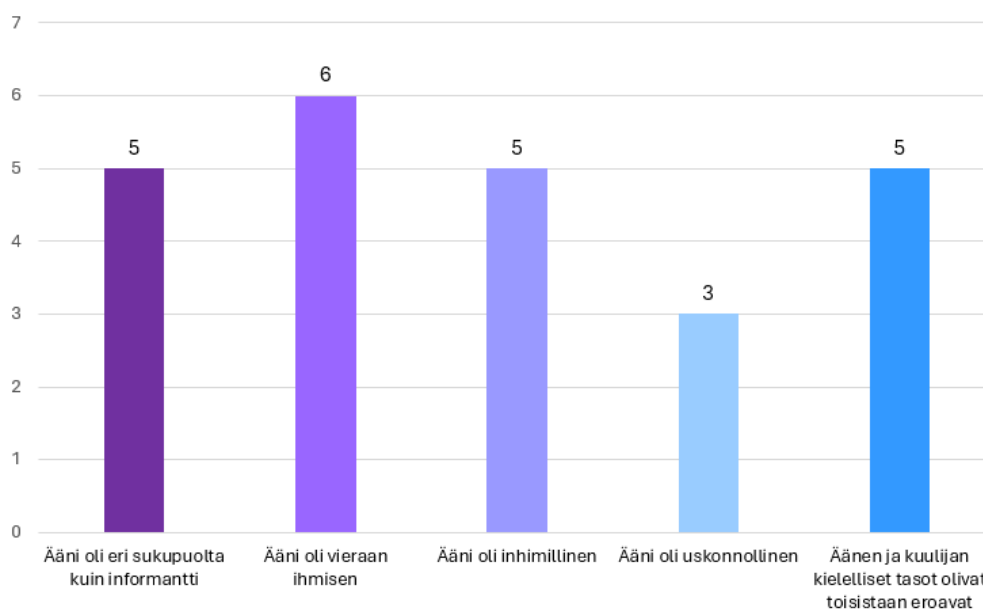
[Äänet kuuluivat] *alitajunnasta* (informantti 1001–1112), *pään sisältä* (1001–1315) ja *sisimmästäni* (1001–1510). Poikkeuksen päässä sijaitseviin äänikokemuksiin tekee informantti 1001–1510:n vastaus *sisimmästäni*. Sisimmän voidaan tulkita tarkoittavan tässä joko mieltä, alitajuntaa tai sielua, ja sen fyysiseksi sijainniksi voisivat rajautua joko pää tai rintakehä. Tästä syystä on mielestäni luontevampaa lukea se puhtaasti sisäisten äänikokemusten paikaksi kuin ajatella sen sijaitsevan esimerkiksi kädessä tai jalassa.

Tällaiseen ajatustapaan liittyvät läheisesti konseptuaalinen metaforateoria sekä kehollisuuden ja kielen yhteishistoria.

Lakoffin ja Johnsonin konseptuaalisen metaforateorian mukaan metaforinen ajattelu näkyy ihmisten arkipäiväisessä puheessa esimerkiksi rinnastamalla tunteet, kehon kohdat, kolmiulotteisen tilan suunnat sekä lämpötilat toisiinsa (1980:15). Vihaa pidetään esimerkiksi polttavana ja suru yhdistetään alaspäin kulkevaan suuntaan. Myös tunne ja järki on erotettu toisistaan sekä ihmiskehosta metaforisen ajattelun avulla. Lakoffin ja Johnsonin (1980: 25) mukaan ihmisillä on halu asettaa myös abstrakteille entiteeteille selkeät, keinotekoiset rajat, jotta pystyisimme hahmottamaan maailmaa samalla tavoin kuin hahmotamme itsemme – fyysisinä olentoina, jotka voi hahmottaa suhteessa muihin fyysisiin objekteihin.

Sielun olemassaolosta ja paikantuneisuudesta kehoon on kirjoittanut jo Aristoteles (teoksessa *De anima*, 300 eaa.). Skirryä (2006) myötäillen René Descartesin dualistisen teorian mukaan ihmisen keho on erillinen mielestä, joka hoitaa yksilön ajattelun ja sijaitsee aivoissa tai päässä, sekä sielusta, joka voi sijaita kehossa mutta olla siitä erillinen. Tällaisten teorioiden myötä tunteiden kokeminen sekä sielun sijainti on länsimaissa alettu mieltää kehossa sydämen kohdalle ja looginen ajattelu päähän (ks. Myös Santoro ym. 2009: 5–6).

Ruumiinosaista kuten raajasta kuuluvia äänikokemuksia oli aineistossani kahdeksan. Nämä kokemukset on eroteltu kuvioon 3. Nämä informantit eivät kuitenkaan eritelleet, mistä raajasta tai kehon kohdasta äännet kuuluivat.

N = 8

Kuvio 3. Kehonsisäisten (engl. *extracorpine*) äänikokemusten jakautuminen kahdeksan informantin kesken. Kuvassa on viisi eriväristä palkkia, jotka kuvaavat äänten ominaisuuksia. Alareunassa on merkintä N = 8, joka kertoo tutkittujen tapausten määrän.

Yhteensä kuusi informanttia ilmoitti, että ääni kuului vieraalle ihmiselle, ja viiden kohdalla ääni oli eri sukupuolta kuin vastaaja itse; jokainen ryhmän nainen kuuli miehen äänen, mutta enemmän varianssia oli neljän miehen äänihenkilöissä. Kaksi informanttia kertoi kuulevansa sekä miehen että naisen äänen. Vain yhdellä informantilla ääni oli samaa sukupuolta kuin hän itse. Lisäksi viiden informantin oma kielellinen taso oli parempi kuin heidän äänikokemustensa. Yllättävää oli, että näistä kahdeksasta informantista viisi pystyi kertomaan suoria sitaatteja heidän ääntensä kielestä, ja kolmella puhetta määritti kiroilu. Tämä käy ilmi esimerkeistä 9–11:

9: *Susta ei tule mitään, sä et osaa - - vittu, sä oot tyhmä.* (Informantti 1101–1734.)

10: *Saatana kun olet tyhmä. Saatana kun et kuuntele.* (Informantti 0512–2240.)

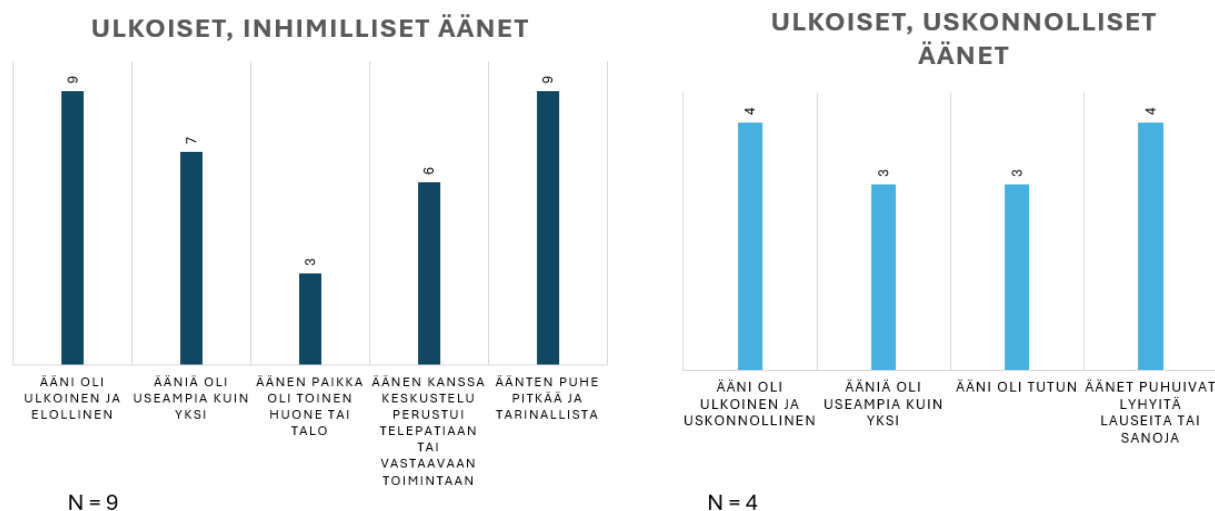
11: *Saakelinkaakeli, vittu, saatana. Haluaks sie kuolla? Me ollaan demoneja.* (Informantti 2711–1330.)

Kolmantena kategoriana luokituksessa olivat ”tavallaan elolliset”, ?elollinen-merkityt äänten paikat. Näitä ei tullut aineistooni yhtäkään, eli kukaan informanteista ei kokenut äänen kuuluvan kasveista tai puista.

Ulkoisia, selvästi ei-elollisia äänikokemuksia oli kuusi, eli ääni paikantui elottomaan kohteeseen. Ääni kuului tutulle henkilölle viidessä tapauksessa kuudesta. Kolme informanttia vastasi äänikokemuksille vain suomeksi, kaksi käytti vastaamisen kielenä myös englantia ja ruotsia. yksi informantti ei saanut kielestä selvää. Neljää äänikokemusta yhdisti niiden kuuluminen elektronisista laitteista sekä sähköverkoista. Lisäksi yksi elektroniikka-aihepiirin kokemus on luokiteltavissa kaksitilaiseksi, joten käsittelen sitä tuonnempana. Kaksi äänikokemusta kuului valuvasta vedestä. Esimerkki 12 kuvastaa elektroniikkalaitteista kuuluvaa äänikokemusta.

12: *Ääni on uutistoimittajan epäselvää mölinää ja tulee television tai radion uutisista.* (Informantti 1201–0743).

Ulkoisia, elolliseksi luokiteltavia äänikokemuksia oli 13. Näitä kokemuksia kuvastaa kuvio 4 alla. Erotan tässä kategoriat *inhimillisille* ja *uskonnollisille* äänikokemuksille, sillä nämä kategoriat tavataan erottaa toisistaan äänikokemusten tutkimuksessa (ks. Esim. Cook ym. 2020) ja aineistossani uskonnolliset teemat nousivat yhdistäväksi tekijäksi juuri tässä ulkoisten, elollisten kokemusten ryhmässä. Käsittelen kaikkia uskonnollisia äänikokemuksia vielä omana ryhmänään puheen sisällön ja teemojen yhteydessä luvussa 4.4.

Kuvio 4. Ulkoisten, elollisten äänikokemusten jakautuminen 13 informantin kesken. Vierekkäin on kaksi kuviota, vasemmalla "ulkoisten, inhimillisten äänten" jakautuminen ja oikealla "ulkoisten, uskonnollisten äänten" jakautuminen. Vasemmassa kuviossa on viisi tummaa palkkia, jotka kuvaavat äänten määriä tyypeittäin. Oikeassa kuviossa on neljä vaaleansinistä palkkia.

Näistä äänikokemuksista yhdeksän oli pääsääntöisesti ei-uskonnollisia ja neljä puhtaasti uskonnollisia. Uskonnollisten äänikokemusten kuvattiin tulevan *toisesta ihmisestä* (informantit 2811–1722, 2711–1350, 2711–1157–2) tai *pään ulkopuolelta* (informantti 1001–1150). Yksi näistä informanteista kertoi äänen olevan tuntemattomalle kuuluva, ja kolmella ääni kuului tutulle henkilölle.

Vaikka neljä äänikokemusta olivat uskonnollisia, niiden puheen aihepiirit vaihtelivat arkisen ja hengellisen välillä. Yksi vastaajista kertoi äänen laulaneen *Päivänsäde ja menninkäinen* - kappaletta (informantti 1001–1150), kun taas toisilla puheen sisältö oli selkeästi joko positiivisen tai negatiivisen uskonnollista. Negatiivinen, uskonnollinen äänipuhe saattoi sisältää esimerkiksi *syyttelyä ja pilkkaamista* (informantti 2711–1350). Esimerkki 13 sisältää otteen positiivisesta uskonnollisesta äänipuheesta.

13: *Olet pyhä, pyhä, pyhä.* (Informantti 2711–1157–2.)

Vastaukset yhdeksän ulkoisia, elollisia äänikokemuksia kokeneen informantin kohdalla erosivat uskonnollisia ääniä kokeneista jonkin verran. Kuusi informanttia ilmoitti, että äänikokemuksen ääni kuului joko tutulle, julkisuuden henkilölle, tuntemattomalle tai

kuolleele ihmiselle. Näistä yksi informantti kuvasi äänikokemustensa olevan samanaikaisesti sekä inhimillisiä että uskonnollisia. Lisäksi kaksi informanttia kertoi äänten kuuluneen *toisesta huoneesta*, mutta puhujina oli useita, heille tuttuja ja tuntemattomia ihmisiä. Esimerkeissä, joissa informantit ovat kuvanneet tällaisten äänikokemusten kanssa kommunikointia, korostuu keskustelun tasapuolisuus sekä äänikokemusten oman tekijyyden taso. Ilmiötä kuvaavat esimerkit 14–16:

14: Ääni kertoo, että tapaamani mies rakastaa toista naista ja antaa ohjeita kun työskentelen keittiössä. Ääni myös kyselee, miten voin. (Informantti 1001–1343.)

15: Yksi ääni kyselee paljon, toinen haluaa tietää koko ajan mitä olen milloinkin tekemässä ja miksi. Kolmas on käskenyt minun muun muassa tappaa itseni ja olla hiljaa. Jotkut äänet käyvät vain toteamassa jotakin. (Informantti 2711–1943.)

16: Äänet keskustelevat normaalisti. He kertovat asioita normaalisti, ja jos kysyn, vastaavat kuin puhuisin kenelle tahansa ihmiselle. (Informantti 1801–1405, äänikokemukset sekä uskonnollisia että inhimillisiä.)

Yleisesti ulkoisten elollisten ja uskonnollisten äänikokemusten suurin ero on siis äänihenkilöiden harjoittaman keskustelun monipuolisuudessa: elolliset äänet ovat antaneet neuvoja ja kommentteja sekä käyneet kuulijoidensa kanssa dialogia, kun uskonnollisten äänikokemusten puhe oli useammin toisteista ja lyhyttä.

Kaksitilaisia äänikokemuksia oli aineistossani kolme. Kaksitilaisuus tarkoittaa, että äänikokemus paikantuu sekä pään tai mielen sisään että muualle kehoon tai sen ulkopuolelle. Äänet olivat kaikilla tuttuja ja sekä mies- että naiskoodattuja lukuun ottamatta yhtä ääntä, joka oli sukupuoleton. Kahden informantin kaksitilaiset äänikokemukset puhuivat tarinoiden ja dialogisesti ja yhden informantin äänikokemus käytti vain lyhyitä sanoja ja lauseita. Kaksi informanttia kuvasi kokemuksiaan esimerkkien 17 ja 18 mukaisesti:

17: Kokemukseni äänten kanssa sivuaa sekä telepatiaa että äänien kuulemista [ääni paikantuu siis sekä pään sisään että toiseen ihmiseen]. - - Äänilläni on niin sanotusti tavallinen äänikaava, ne voivat jaaritella itsestään, uhkailla ja kysellä. (Informantti 1201–1756/A191.)

18: Olen kuullut ääniä sekä pääni sisältä että palohälyttimestä. - - Eniten ääneni puhuvat toteavasti tällä hetkellä, mutta alussa eniten käskevästi - - nykyisin ovat usein kysyviä ja sitten taas toteavia. (Informantti 1001–1326.)

4.3 Äänikokemusten kielelliset repertuaarit

Tässä luvussa tarkastelen äänihenkilöiden identiteettejä niiden kielellisten repertuaarien kautta. Luvussa 4.1. esitin, että äänihenkilöt koostuvat erilaisista identiteettiipiirteistä, joihin

kuuluvat niin niiden ikä, puhetapa kuin vallitseva tunnetilakin. Seuraavaksi ulotan yksilöllisen identiteetin koskemaan myös äänihenkilön kielellistä repertuaaria. Kuulijan ja äänihenkilön repertuaarien vertailu auttaa ymmärtämään, miten eriytyneitä toisistaan he voivat kielellisesti olla. Tässä luvussa pyrin vastaamaan kysymyksiin siitä, millaisilla kielen tasoilla erot näkyvät erityisesti: poikkeavatko kuulijan ja äänikokemuksen sanavarastot, lauserakenteet tai kielen jäsentämisen kyvyt toisistaan.

4.3.1 Informantin kielellisen osaamisen suhde äänikokemuksen puheeseen

Äänikokemuksen ja kuulijan kielen suhdetta mitattiin kolmella eri kysymyksellä.

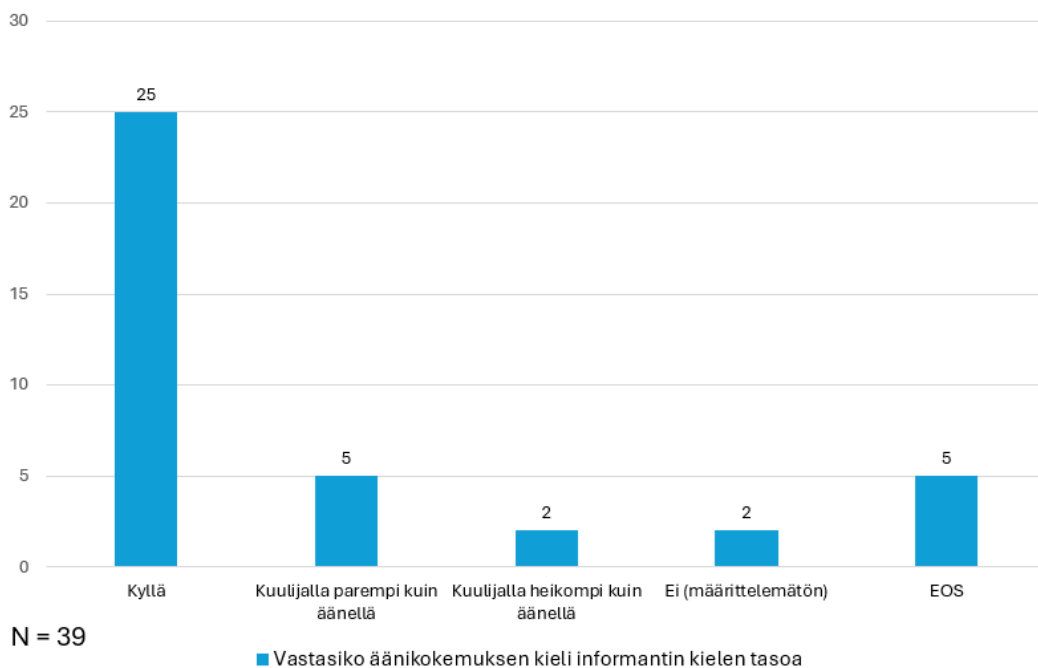
Ensimmäisessä informantin tuli suorittaa itsearviointi siitä, mitä tasoa hänen oma kielellinen osaamisensa oli. Toisessa kysymyksessä kysyttiin, mitä tasoa hänen yhden äänikokemuksensa käyttämä kieli oli. Kolmannessa kysymyksessä informantin tuli vielä erikseen arvioida, oliko äänen puhe yleensä tasoltaan samaa, heikompaa vai osaavampaa kuin hänen omansa.

Vaihtoehdoksi sai merkitä myös En osaa sanoa -vaihtoehdon. Nämä tulokset on eritelty kuvioon 5 alla. Kielen tasoa pohdittaessa informantit ottivat huomioon esimerkiksi lauserakenteiden monimutkaisuuden, erilaisten teemasanojen kuten tiedessanojen käytön sekä äänikokemusten yleiset puheenaiheet.

31 informanttia piti omaa kielellistä tasoaan hyvänä tai erinomaisena. Heistä 21 ilmoitti, että äänikokemuksen kielen taso vastasi heidän omaansa. Seitsemän informanttia tästä ryhmästä ajatteli siis äänikokemuksen kielen olevan heikompaa kuin omansa ja kolme vastasi ”en osaa sanoa”.

Kuusi informanttia koki oman kielellisen osaamisensa olevan kohtalaista. Tästä ryhmästä kolme ilmoitti kielellisen osaamisen olevan sama myös äänikokemuksella. Yhden mielestä äänen osaamistaso oli parempi, yksi vastasi ei-spesifioidusti, että kielten tasot olivat erilaiset ja yksi vastasi ”en osaa sanoa”.

Kaksi informanttia vastasi oman kielellisen tasonsa olevan heikko. Heistä toinen kertoi äänikokemuksen tason vastaavan omaa kielellistä tasoaan ja toinen vastasi ”en osaa sanoa”.

Kuvio 5. Äänikokemuksen ja kuulijan kielten vertailu itsearvioinnilla. 25 informanttia ilmoitti, että kielten tasot ovat samat. Kuulijalla oli viidessä tapauksessa parempi kielellinen osaaminen kuin äänellä, kahdessa tapauksessa heikempi. Kaksi informanttia ei täsmentänyt, mihin suuntaan tasot eivät olleet samanlaisia, ja viisi informanttia ei osannut arvioida kielten tasojen mahdollisia eroja. Kuvassa on viisi vaaleansinistä palkkia. Otannan koko oli 39 informanttia.

Tuloksista selviää, että 64 % informanteista koki äänikokemustensa kielellisen tason vastaavan omaa tasoaan. Jos tasot eivät vastanneet toisiaan, oli hieman yleisempää, että informantin kielen taso oli parempi kuin äänikokemuksen.

Vastakkaisia tapauksia – joissa äänikokemuksen kieltä pidettiin jollain tavalla omaa kieltä parempana – oli kaksi. Esimerkiksi informantti 1001–1234 vertasi äänikokemuksen kielen teemoja tai sanastoa oman arkipuheensa vastaaviin ja kertoi oman kielellisen osaamisensa olevan kohtalaista, kun äänikokemuksen kielellinen osaaminen oli hyvää. Tilannetta kuvaa esimerkki 19:

19: Äänet ovat viisaampia kuin minä. (Informantti 1001–1234.)

Osa vastaajista myös ilmoitti itselleen ja äänikokemukselleen erilaiset kielen tasot, mutta piti kielen tasoja pohjimmiltaan samanlaisina: neljä informanttia vastasi oman kielellisen tasonsa olevan erinomainen ja äänikokemuksen kielen tason olevan hyvä ja ilmoitti lisäksi, että kielten tasot vastasivat heidän mielestään toisiaan. Palaan tähän aiheeseen luvussa 5.3, kun pohdin sitä, olisiko kysymyksen voinut muotoilla selkeämmin ja vaikuttiko kysymyksenasettelu saatuihin tuloksiin.

Eräs aineistosta nouseva mielenkiintoinen tulos on, että informantin äidinkielen taso ei näytä vaikuttavan siihen, paljonko hänen äänikokemuksensa puhuu. Informantit, jotka ilmoittivat kielensä tasoksi ”heikon” tai ”kohtalaisen”, saattoivat silti kuulla tarinallista puhetta.

Kielellisen osaamisen taso ei vaikuttanut myöskään siihen, millaisia puheen tyylejä äänet käyttivät: esimerkiksi informantti 1001–1234, joka piti esimerkissä 19 ääniä itseään viisaampina, kertoi äänten voivan *kysyä, käskeä ja todeta*, mutta myös *vitsailla ja pelleillä*.

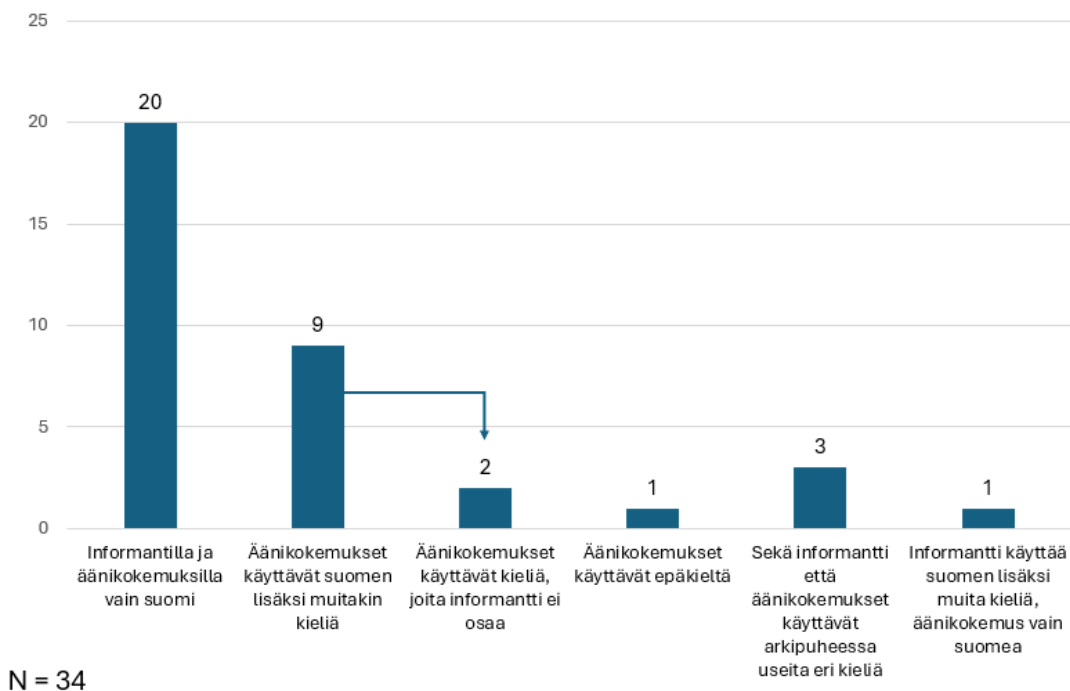
Kuitenkin vain ”hyvän” ja ”erinomaisen” kielellisen tason omaavat informantit kertoivat sanastollisesti ja teemallisesti kompleksisesta dialogista äänten kanssa. Informantti 1401–1039/B211 kuvasi äänikokemusten käyttävän sanoja kuten *singulariteetti*, eli sanoja, jotka eivät ole osa arkipäiväistä kielenkäyttöä. Informantti 2711–1526, jonka oma kielellinen osaaminen oli hyvää ja äänikokemuksen osaaminen kohtalaista, kuvasi äänensä kieltä esimerkin 20 mukaisesti:

20: Ääni kommentoi omia ajatuksiani. Keskustelen mielen sisäisesti henkilön kanssa. (Informantti 2711–1526.)

Äänten käyttämät kielet vaihtelivat myös kielellisten tasojen mukaan. Heikot kielelliset resurssit omaavilla informanteilla äänikokemukset puhuivat ainoastaan suomea, ja vain yhdellä ”kohtalaisen” tason informantilla äänikokemus käytti suomen lisäksi englantia. Niiden informanttien äänikokemuksilla, jotka olivat ilmoittaneet kielellisen osaamisensa tasoksi ”hyvän” tai ”erinomaisen”, esiintyi suomen ja englannin lisäksi muitakin kieliä, joita informantit osasivat itsekin puhua. Näihin lukeutuivat esimerkiksi ruotsi, portugali ja saksa. Käsitellen kielellistä variointia tarkemmin seuraavassa luvussa.

4.3.2 Suomen kieli äänihenkilön kielenä

Jokaisen informantin ensikieli oli suomi. Informanttien välillä on kuitenkin ollut eroa siinä, millä kielillä äänikokemukset ovat puhuneet informanteille, ja toisaalta siinä, millä kielillä äänikokemuksille on vastattu ja millaiset syyt ovat vaikuttaneet kielenvaihtoon.

Kuvio 6. Suomen ja muiden kielten käytön jakautuminen Informanttien ja heidän äänikokemustensa välillä. Kuvassa on kuusi sinistä palkkia. Alareunassa tarkasteltujen havaintojen määrää kuvaa N = 34.

Kuten kuvio 6 osoittaa, 20 informanttia kertoi, että heidän ensikielensä on suomi ja äänikokemusten ainut käyttökieli on myös ollut suomi. Yhdeksän vastaajaa kertoi, että äänikokemukset käyttävät lisäksi muitakin kieliä: näistä kahden informantin äänikokemukset käyttivät sellaisia luonnollisia kieliä, joita informantit eivät itse olleet opiskelleet tai osasivat vain yksittäisten sanojen verran. Näiden lisäksi yhden informantin äänikokemus on käyttänyt tunnistamatonta kieltä. Kolmen informantin kohdalla sekä he itse että heidän äänikokemuksensa käyttivät säännöllisesti useampaa kieltä. Lisäksi yksi informantti käytti suomen lisäksi englantia, mutta äänikokemus käytti ainoastaan suomea. Otanta tässä tarkastelussa oli 34 informanttia.

21: Kaikki kolme puhuvat suomea, englantia, ruotsia ja saksaa, kuten minäkin. (Informantti 1001–1315.)

22: Olen kuullut ääniä suomeksi, englanniksi ja portugaliksi. Käytän englantia ajatteluni kielenä muutenkin. (Informantti 2711–1213.)

23: Alussa ääni puhui englanniksi yli vuoden. - - Sitten kuulin venäjää hetken, mutta ymmärsin siitä liian vähän ja se loppui. Kuulin myös muita kieliä. Useimmiten tuttujeni äänet olivat suomeksi. Yksi äänihenkilö, joka oli mies, puhui suomea. Neutraali miehen ääni on jatkanut nyt muutaman vuoden ajan puhetta koko ajan. (Informantti 0512–1240.)

Tapauksissa, joissa informantti vaihtaa kieltä tietoisesti keskustellessaan äänen kanssa, motiivina esiintyy informantin oman valta-aseman asettaminen äänelle. Tätä kuvaa informantti 1201–1756 /A19:n kokemus, mikä on kuvattu esimerkissä 24:

24: Puhun äänille toisinaan englantia, koska ne ottavat minut silloin enemmän tosissaan. Äänihenkilöt ymmärtävät englantia, mutta eivät itse tykkää käyttää sitä, joten englantia antaa minulle auktoriteettia suhteessa heihin. (Informantti 1201–1756/A191.)

Ensitoteamalla äänikokemusten suomenkielisyys vaikuttaa itsestäänselvältä: ensikielenään suomea oppineiden sosiaalisena käyttökielenä on suomi, joten luonnollisesti ensikielen tulisi olla myös äänikokemusten kieli. Kielen määräytyminen äänikokemuksille ei kuitenkaan ole aivan näin suoraviivaista. Ilmiön ymmärtämiseksi on tarkasteltava sekä ensikielen oppimisen prosesseja että ajatusten ja äänikokemusten suhdetta.

Ihmisen jokapäiväisen ajattelun kieli määräytyy ensikielen mukaan. Clarkin (2024: 3) mukaan ensikielen oppiminen edellyttää, että lapsi altistuu tietylle kielelle, häntä korjataan kielellisistä virheistä ja hän harjoittelee aktiivisesti kielen käyttämistä. Ensikielen oppiminen edellyttää myös sitä, että lapsen kognitio on kehittynyt ensimmäisen elinvuoden aikana: hän alkaa muistaa merkityksiä, erottaa toisistaan erilaisia kategorioita kuten esineitä ja ihmisiä sekä hahmottaa liikkumisen suuntia (2024: 10–12). Kielen oppiminen on näin ollen keskeinen taito oman tekijyyden kasvattamisen, sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen mutta myös oman sisäisen maailman, kuten tunteiden ja ajatusten, ymmärtämisen kannalta.

Humpston ja Broome (2016: 611–629) esittävät, että sisäistä puhetta esiintyy monissa eri muodoissa. Yleisin näistä on jokapäiväinen sanallinen ajattelu, jonka norminmukaisuutta ohjaavat sen teemat sekä yksilön identiteettiin ja kokemuksiin mukautuminen. Jos ajatusten sanoma alkaa poiketa häiritsevästi yksilön tavanomaisesta ajattelusta, voidaan puhua ajatusten häiriöistä (engl. *thought interference* eli *TI*). Tällaisissa tapauksissa henkilö voi tuntea, että ajatus asetetaan hänen mieleensä ulkopuolelta, eivätkä ajatukset tunnu enää omilta (2016: 613). Asetetut ajatukset saattavat puhua ilman kuuluvaa ääntä, mikä erottaa ne AVH-kokemuksista. Toisaalta tällaisten TI- ja AVH-kokemusten väliin sijoittuvat ajatuskaiut (2016: 613–614, 624–625): ajatuskaiussa ihmisen oma ajatus toistuu mielessä ulkoisen äänen puhumana, mutta kuulija hahmottaa kyseessä olevan vain oman ajatuksensa toisto, ei produktiivinen, uutta tuottava ääni. Humpstonin ja Broomin mukaan arkisen ajattelun, TI-kokemusten sekä AVH:iden rajat ovatkin häilyvät, ja ne voidaan sijoittaa puhetta sisältävien

mielensisäisten kokemusten janalle. Päivittäinen ajattelu ja äänikokemukset ovat saman janan kaksi ääripäätä (2016: 614).

Jos tämä yhdistetään luvussa yksi mainittuun Hoffmannin (1986) teoriaan siitä, että äänikokemukset syntyvät aivoissa väärin kulkevista muistoista, sekä samaa aihetta kehittäneeseen Waltersin ym. (2017) teoriaan siitä, että AVH:t perustuvat sekä muistojen, ajatusten että mielikuvien vääräaikaiseen aktivoitumiseen aivoissa, nousevat sekä työmuisti että aivojen kielialueet myös keskeiseen rooliin äänikokemusten käyttökieltä pohdittaessa. (Ćurčić-Blake ym. 2017: 2–4.) Ensikielen omaksuminen pohjautuu myös vahvasti työmuistiin sekä Broccan että Vernicken alueiden toimintaan, joten ajattelun kieli on myös näin ollen suorassa yhteydessä työmuistiin (ks. Deldar ym. 2020). Tämä tarkoittaa, että ajatukset ja AVH:t ovat myös aivoissa yhteydessä toisiinsa, jolloin niiden saman kielen jakaminen voi perustua tiettyjen aivoalueiden yhteistoimintaan.

Työmuistilla tarkoitetaan kapasiteetiltaan rajallista muistin osaa, joka on vastuussa tiedon lyhytaikaisesta varastoinnista. Työmuistilla on keskeinen rooli kognitiivisten toimintojen toteuttamisessa. (Collette ym. 2000: 46–47.) Toinen tämän tutkimuksen kannalta mainittava muistin osa on säilömuisti. Säilömuisti toimii rajattomana säilytyspaikkana episodiselle eli tapahtumamuistille, taitomuistille sekä semanttiselle muistille eli faktamuistille. Säilömuistiin voi sekä painaa tietoa, että sieltä nostaa tietoa pintaan tarvittaessa. (Smith 2007: 139.)

Jos äänikokemuksia kuuleva ihminen on kaksikielinen, myös äänihenkilöt voivat olla kaksikielisiä. Ilmiötä on tutkittu esimerkiksi kaksikielisten englannin ja walesin puhujien kohdalla (Hadden 2020: 122–133). Haddenin tutkimuksessa myöhään walesin kieltä oppineet eivät kuulleet ääniä walesiksi, kun taas ne, jotka käyttivät walesia usein, kuuluivat ääniä myös kyseisellä kielellä. Lisäksi englannin kielen hyvä osaamistaso vaikutti siihen, että englanninkielisiä ääniä kuultiin usein (Hadden 2020: 122, 129–131).

Samanlainen trendi on tulkittavissa myös omasta aineistostani. Vaikka kukaan informanteista ei ole ilmoittanut olevansa kaksikielinen, useampi informanteista on käyttänyt sekä puheen että ajattelun kielenä myös englantia ja muita kieliä. Näissä tapauksissa äänihenkilöt puhuvat useimmiten suomeksi, mutta käyttävät myös muita kuulijoidensa osaamia – ja joskus satunnaisia – kieliä (ks. esimerkit 21–24 yllä). Aineistoni perusteella monia kieliä osaavien kuulijoiden äänikokemukset käyttävät osaa tai kaikkia näistä kielistä. Vaikuttaa myös siltä, että kielten esiintyvyys äänihenkilöillä määräytyy sen mukaan, millaiseen osaamis- tai

vahvuusjärjestykseen kielet asettuvat: myös omassa aineistossani, kuten Haddenillakin, parhaiten osattua kieltä kuullaan äänihenkilöillä siis eniten.

AVH:iden yhtenä piirteenä esiintyy myös puhe, joka koostuu epä sanoista sekä kielestä, jota ei ole olemassa (ks. Esim. Ådahl 2021: 39). Epäsanoilla tarkoitetaan sanoja, jotka ovat rakenteellisesti lähellä kohdekieltä, mutta eivät kanna merkityksiä toisin kuin oikeat sanat. Omassa aineistossani epäkieltä kertoi kuulevansa vain yksi informantti. Äänikokemus käytti sitä suomen kanssa rinnakkain. Tätä kuvaa esimerkki 25.

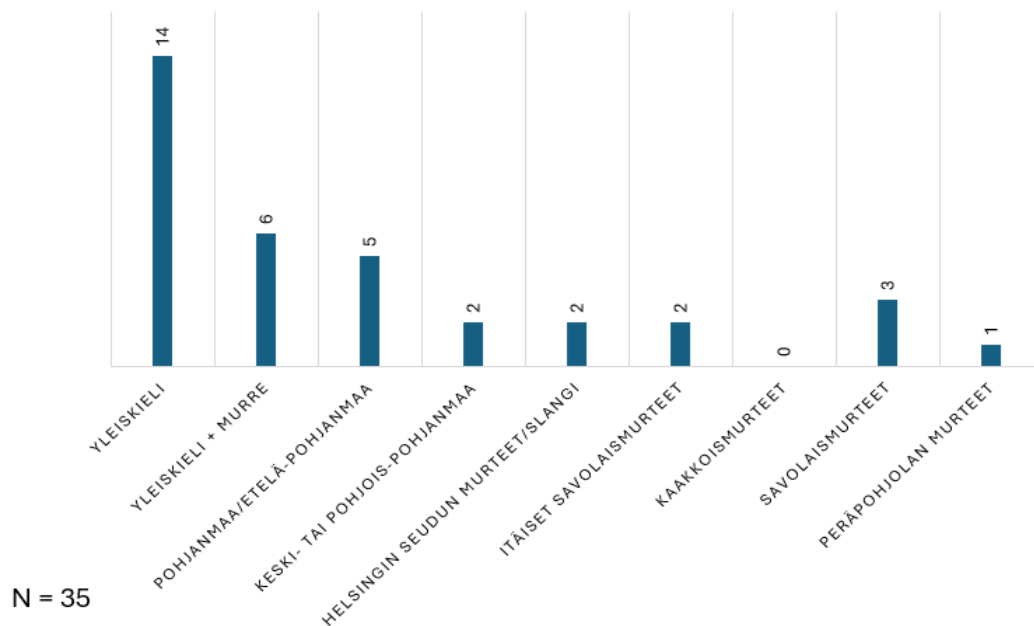
25: Äänten käyttämät kielet ovat suomi ja kieli, jota en tunnista. (Informantti 1001–1510.)

Seuraavaksi esittelen suomen murteiden edustumista informanteilla sekä heidän äänikokemuksillaan.

4.3.3 Murre äänikokemuksen identiteetin osana

Murteiden ilmenemisessä äänikokemusten ja kuulijoiden välillä on aineistossani melko paljon variaatiota. Esittelen aluksi tutkimukseen osallistuneiden omat murretaustat, minkä jälkeen siirryn äänikokemusten murteiden käytön kuvauksen kautta murteisiin liittyvien yhteyksien vertailuun.

Kolme informanttia jätti vastaamatta äänihenkilön murteellisuutta koskevaan kysymykseen ja yksi osallistuja ilmoitti, ettei muistanut, puhuiko hänen äänikokemuksensa murteella vai yleiskielisesti. 35 informanttia kykeni kuvailemaan äänihenkilön käyttämää kieltä murteiden osalta ja vertaamaan tätä itse käyttämäänsä kieleen. Käsittelen tässä osiossa näitä 35 äänikokemusta ja jätän ulkopuolelle neljä informanttia, jotka määrittivät oman kielitaustansa, mutteivät äänikokemustensa murretaustaa.

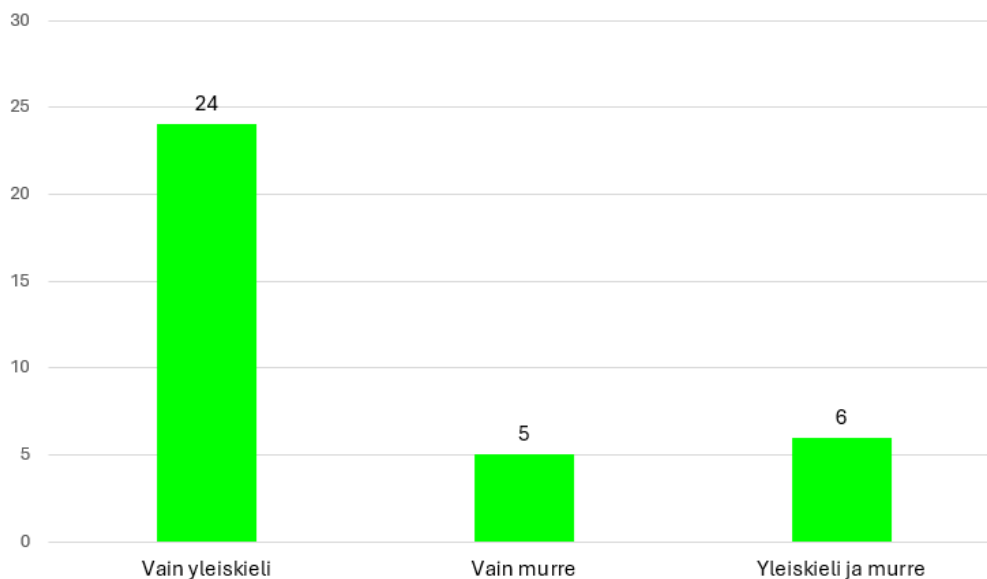

Kuvio 7. Informanttien kielitaustat jaettuna sen mukaan, oliko heidän käyttämänsä kielimuoto yleiskieli, murre vai yleiskielen ja murteen yhdistelmä. Havaintojen määrä on N = 35. Kuvassa on yhdeksän saraketta eri murrealueille ja kahdeksan sinistä palkkia, sillä kaakkoismurteiden puhujia ei ollut aineistossa yhtäkään.

Kuvio 7 osoittaa 14:n osallistujan kokeneen, että he puhuivat itse ainoastaan yleiskieltä.

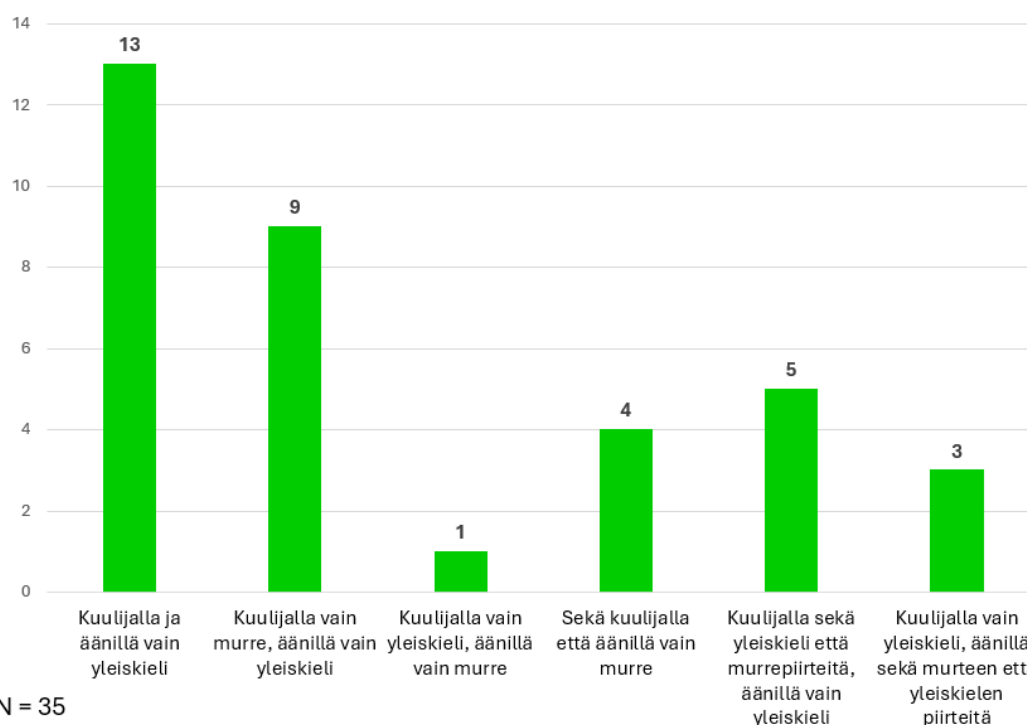
Lisäksi kuusi informanttia koki, että he puhuivat sekä yleiskieltä että alueensa murretta. Viisi informanttia puhui Pohjanmaan tai Etelä-Pohjanmaan murteita ja kaksi informanttia Keski- tai Pohjois-Pohjanmaan murteita. Kaksi käytti Helsingin seudun murteita tai slangia. Itäisiä savolaismurteita puhui kaksi informanttia ja savolaismurteita kolme informanttia. Yksi informantti puhui peräpohjalaisia murteita. Murretta puhekielessään käyttäviksi identifioituvia vastaajia oli siis 15. Eniten murteenpuhujia oli Pohjanmaan sekä Etelä-Pohjanmaan murteiden ryhmästä. Ainoastaan kaakkoismurteiden puhujia ei osallistunut tähän tutkimukseen lainkaan.

Äänikokemusten kielen muodot jakautuivat seuraavasti: 24 äänikokemusta puhui ainoastaan yleiskielellä. Tapauksia, joissa sekä informantti että äänikokemus käyttivät ainoastaan yleiskieltä, oli 13. Tapauksia, joissa informantti itse puhui murteella ja hänen äänikokemuksensa käytti vain yleiskieltä, oli yhdeksän. Näitä jakaumia kuvaavat kuviot 8 ja 9 alla.

N = 35

Kuvio 8. Äänikokemusten käyttämät kielimuodot jaettuna yleiskieleen, murteisiin ja murteen ja yleiskielen yhdistelmään. Kuvassa on kolme vaaleanvihreää palkkia ja alareunassa maininta N = 35, mikä tarkoittaa tarkasteltujen havaintojen määrää. Eniten havaintoja on ”vain yleiskieli” -havaintojen palkissa.

N = 35

Kuvio 9. Kuulijoiden ja äänten kielimuodot sen mukaan, puhuivatko he ainoastaan yleiskielellä tai murteella, tai oliko kuulijan ja äänen välillä variaanssia kielimuotojen käytössä. Kuvassa havainnot jakautuvat kuuteen vihreään palkkiin. Havaintojen määrä on N = 35. Eniten havaintoja on palkissa ”kuulijalla ja äänillä vain yleiskieli”.

Yhteensä kahdeksalla informantilla ja heidän äänikokemuksillaan esiintyi vaihtelevasti sekä murteellisuutta että yleiskieltä. Informantit erittelivät tällaisia kokemuksia sekä äänten sanastojen perusteella, että reflektoiden sitä, millaisia sukujuuria ja asuinpaikkoja heillä itsellään oli ollut. Yllä mainittujen viiden yleiskielen ja murteen yhdistelmää puhuvan informantin lisäksi kolme informanttia kertoi, että he itse käyttivät ainoastaan yleiskieltä, mutta äänikokemukset käyttivät sekä yleiskieltä että murretta. Osalla äänihenkilöistä murteellisuudet ilmenivät vain heikosti tai tiettyjen fraasien ja sanojen muodossa.

26: Äänihenkilöiden murreidentiteetti ilmenee vain asiasisällöissä, ei puheessa itsessään. Ne tietävät esimerkiksi paikallisia paikkoja ja murre sanoja. (Informantti 1201–1756/A191.)

27: Äänihenkilöt käyttävät sekä yleiskieltä että ikätasonsa ja osaamisensa mukaan välillä Etelä-Pohjanmaan murteellisuuksia. (Informantti 2711–1943.)

28: Olen asunut lähes 30 vuotta Helsingissä ja viimeiset neljä vuotta Pirkanmaalla ja koen, että puhumani kieli on kahden murteen sekoitus. Ääniharha matkii yleiskieltä, mutta on selkeästi heijastus omasta puheestani. (Informantti 1401–1039/B211.)

Tapauksia, joissa informantti itse käytti yleiskieltä ja äänikokemus puhui murteella, oli vain yksi. Tapausta kuvaa esimerkki 11 luvussa 4.2, jossa informantti 2711–1330 antaa suoran murteellisen sitaatin äänikokemukseltaan: *Haluaks sie kuolla?* Informantti on kertonut kyselyssä, että äänihenkilöt puhuvat ”Itä-Suomen murteita”. *Sie* on tyypillinen itämurteisuus, jota esiintyy kaakkoismurteiden alueella, Pohjois-Karjalan murrealueen eteläosissa ja kaakkoishämäläisten murteiden alueella sekä Peräpohjolassa (Palander 2016).

Tapauksia, joissa äänikokemus puhui ainoastaan samalla murteella kuulijansa kanssa, eikä käyttänyt lainkaan yleiskieltä, oli neljä. Kahden informantin murretausta oli Helsingin seudun murteissa, yhden Keski- tai Pohjois-Pohjanmaan murteissa ja yhden savolaismurteiden alueella. Näistä äänikokemuksista kolme puhui paljon ja oli kuulijoilleen tuttuja henkilöitä. Kaikki neljä olivat inhimillisiä, mutta äänten paikat erosivat toisistaan. Mielenkiintoista oli, että kaikki näistä äänikokemuksista olivat olleet *käskeviä* ja niitä kuvattiin sävyiltään negatiivisiksi. Tätä kuvaavat esimerkit 29–31.

29: Alussa äänet puhuivat eniten käskevästi ja negatiivisesti. Nykyisin ne ovat usein kysyviä ja sitten taas toteavia. (Informantti 1001–1326.)

30: Äänet ovat käskeviä ja moittivia. (Informantti 1612–1500.)

31: Äänet riitelevät aina ja ovat vähätteleviä tai ilkeitä. (Informantti 2711–1442.)

Mielenkiintoista on myös se, miten murteella puhuvien äänihenkilöiden identiteetit suhteutuvat murteeseen. Yksi informantti tästä ryhmästä on esimerkiksi kuullut julkisuuden henkilöiden ääniä, mutta epäselväksi jää, miten vahvasti nämä äänet puhuvat murteella – tai puhuvatko informantin nimeämät *kuninkaalliset*, *naapurit*, *presidentit* ja *entiset rakkaudet* kaikki samalla murteella. Kyseistä kokemusta kuvaa esimerkki 32.

32: [Äänet ovat olleet] entisiä rakkauksiani, julkisuuden henkilöitä, politiikassa vaikuttavia presidenttejä ja kuninkaallisia. (Informantti 1001–1326.)

Seuraavaksi käsittelen äänikokemusten teemoja sekä semantiikkaa, eli lähestyn kysymystä siitä, mitä äänikokemukset kuulijoilleen merkitsevät ja miten nämä merkitykset rakentuvat.

4.4 Äänikokemusten teemat ja merkitykset

Äänihenkilöiden puheen sisällöissä esiintyi sekä positiivisia, neutraaleja että negatiivisia teemoja, jotka vastasivat äänikokemuksille aikaisemmissa tutkimuksissa määritettyjä tavallisimpia aihepiirejä. Esimerkiksi McCarthy-Jonesin (2012:111) ja Ådahlin (2021: 38–40) mukaan negatiivisiin teemoihin kuuluvat itsensä tai toisten vahingoittaminen tai tappaminen, neutraaleja teemoja ovat paikkakohtaisista, arkisista asioista kertominen ja kyseleminen ja positiivisiin teemoihin kuuluvat esimerkiksi enkeleiden tai jumalten kanssa puhuminen sekä se, että äänikokemus kehuu kuulijaa.

Kyselylomakkeessa kartoitin äänikokemusten sisältöä suorien sisällöllisten sitaattien, kokemuksille yleistettävän sävyn että yksittäisten äänitapahtumien puheenaiheiden avulla. Kysymykset koskivat sekä yleistettäviä että yhteen kokemukseen painottuvia piirteitä, sillä kyselyn luontihetkellä ei ollut täyttä varmuutta siitä, miten yksityiskohtaisesti osallistujat muistaisivat äänikokemusten piirteitä. Tutkimukseni osallistujista vain yksi jätti kokonaan vastaamatta puheen sisältöä ja sävyä koskeviin kysymyksiin.

Puheen sävyä koskevassa kysymyksessä vastaajilla oli mahdollisuus vastata vapaasti tai valita annetuista esimerkeistä sopivia. Kysely sisälsi myös kysymyksen siitä, millainen olo informanteilla oli juuri ennen äänikokemuksen kuulemista. Tällä kysymyksellä pyrin löytämään konsensusta siitä, liittyisivätkö tutkimukseni osallistujien olot ja äänikokemusten sisältöjen tunnelataus toisiinsa.

Lähestyn puheen eri sävyjä kognitiivisen semantiikan kautta. Tutkin, millaisten sanojen avulla informantit ovat kertoneet äänikokemuksistaan ja sidon nämä esimerkit kokemusten merkityksiin. Tarkastelen sekä informanttien kertomia suorita sitaatteja että äänikokemuksia

kuvaavaa epäsuoraa kerrontaa. Lähtökohtani on, että koska juuri nämä sitaatit ovat jääneet informanttien mieleen, niihin liittyy erityisen paljon affektisuutta: ne ovat siis olleet kokijoilleen erityisen tunnepitoisia ja merkityksellisiä. Ison suomen kieliopin mukaan affektisuudella tarkoitetaan ilmauksia, joilla ”puhujasta voi osoittaa suhtautumistaan tai asennoitumistaan puheenalaisen asiaan tai puhekumppaniinsa” (VISK §1707). Tässä puhujana toimii äänikokemus ja puhekumppanina on kokemuksen kuulija. Negatiivisten äänikokemusten kohdalla keskityn nesessiivisyyteen, semanttisesti kärkeviin rakenteisiin sekä affektisiin kvanttoireihin. Positiivisten ja neutraalien äänikokemusten kohdalla esitän, millaisilla adjektiiveilla kuulijat kuvailevat kyseisiä äänikokemuksia ja millaiset äänihenkilöiden agenttimaiset ominaisuudet rakentavat kuulijoiden ja äänten välistä positiivista vuorovaikutusta. Vaikka agenttimaisuus koskee myös negatiivista äänipuhetta, keskityn tässä tutkielmassa sen tarkasteluun etenkin positiivisen äänipuheen kohdalla. Tähän vaikuttavat seuraavat syyt:

Ensiksikin negatiivisesti tunnelautuneesta äänipuheesta on aineistossani saatavilla enemmän lingvististä tietoa. Koska negatiivista äänipuhetta on ollut informanteilla enemmän, myös tätä koskevaa tutkimusmateriaalia on enemmän. Suorat lainaukset sekä äänipuheen kuvailu ovat mahdollistaneet äänipuheen kielen yksityiskohtaisen analyysin. Pelkästään positiivisia äänikokemuksia sen sijaan on aineistossani vain viisi. Aineistojen koot vaikuttavat siis tutkimuksessani siihen, millaista analyysia niiden perusteella voi tehdä.

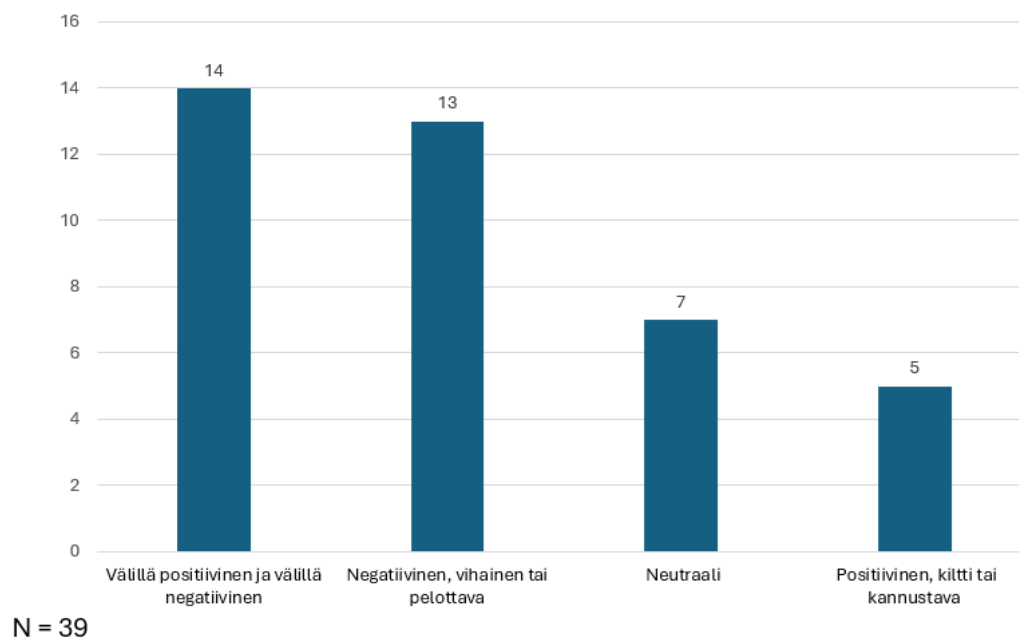
Toiseksi pelkästään negatiivisten äänten tekijyys vaikuttaa pohjautuvan kuulijan pelon ja ahdistuksen lisäämiseen. Tällaisessa puheen kaavassa ei vaikuttaisi olevan mukana sellaista kompleksisen ja yhdenvertaisen dialogin rakentamista, jota neutraaleja ja positiivisia teemoja hyödyntävillä äänihenkilöillä ja heidän kuulijoillaan on.

Palaan tarkastelemaan äänihenkilöiden ja kuulijoiden agenttimaisuutta sekä aihepiiriin lisätutkimusmahdollisuuksia vielä luvussa viisi.

4.4.1 Negatiivisten äänikokemusten rakenteellisia ominaispiirteitä

13 informanttia kertoi, että heidän äänikokemustensa sävy on yleensä negatiivinen, vihainen tai pelottava. 14:n informantin kokemukset ovat olleet sekä positiivisia että negatiivisia. Käsittelen tässä osiossa näiden kahden ryhmän negatiivisia äänikokemuksia yhdessä ja palaan ”sekä positiivisia että negatiivisia” -ryhmän positiivisiin kokemuksiin muiden ”pelkästään

positiivisten” kanssa. Neutraaleja äänikokemuksia kuuli seitsemän informanttia ja pelkästään positiivisia kuuli viisi. Kyseinen jakauma on nähtävissä kuviossa 10 alla.

Kuvio 10. Kuvio äänikokemusten sävyistä yleisellä tasolla. Käytössä on neliportainen Likertin asteikko, jossa ääripäinä ovat negatiivinen ja positiivinen äänen sävy. Eniten havaintoja on ”välillä positiivinen ja välillä negatiivinen” -havaintojen ryhmässä. Alareunassa on merkintä N = 39, joka kuvaa tutkittujen havaintojen määrää.

Negatiiviset äänikokemukset sisälsivät useimmiten nesessiivirakenteita sekä semanttisesti direktiivisiä ilmauksia. Nesessiiviverbit (VISK §505), jotka toimivat nesessiivirakenteiden ytiminä, ovat pakkoa tai velvoitetta ilmaisevia verbejä, jotka esiintyvät yksikön 3. persoonassa ja joiden subjekti on tavallisesti genetiivimuotoinen. Direktiivi-ilmaukset (VISK §1645) ovat kehottavia, pyytäviä, ehdottavia tai pakottavia rakenteita, joista prototyypisin on imperatiivi- eli käskylause.

Affektiset kvanttoriadverbit (VISK §1721) ovat määrän ja ajan ilmauksia, joiden tarkoituksena on ”konventionaalistunut liioittelu”. Tutkimuksessani tällaiset ilmaukset näkyvät sekä kiireellisyytenä että määrrien ja varmuuden ilmaisimina. Ilmiötä kuvaavat esimerkit 33–35.

33: *Et koskaan saa naista. Kumarra minua niin saat kaiken.* (Informantti 2811–1936.)

34: *Tuon rouvan täytyy kärsiä. Välittömästi, heitä ojaan. Jos et nyt rankaise niin [läheinen] kuolee varmasti. Sinun syy.* (Informantti 1001–1510.)

35: *Susta ei tule mitään.* (Informantti 1101–1734.)

Esimerkit 33 ja 34 sisältävät sekä direktiivejä että nesessiivirakenteen: verbit *kumarra* ja *heitä* ovat imperatiivimuotoisia (VISK § 1648) ja *täytyy kärsiä* rakentaa nesessiivirakenteen genetiivisubjektista *tuon rouvan*, nesessiiviverbistä *täytyy* sekä infinitiivimuotoisesta verbistä *kärsiä*.

Nämä kaksi esimerkkiä sisältävät myös huomattavan määrän affektisia kvanttoreita. Esimerkissä 33 on ajan kvanttori *et koskaan* sekä määrän ilmaus *kaiken*. Esimerkissä 34 liioittelua kuvaavat ajan sekä mahdollisuuden asteen kvanttorit *välittömästi* ja *varmasti*.

Mielenkiintoista on, että eri äänihenkilöiden puheesta on löydettävissä tällaisten absoluuttisten ilmausten vastapareja: esimerkin 33 äänihenkilö tarjoaa kuulijalle *kaikkea*, kun esimerkin 35 äänihenkilö sanoo, ettei kuulijasta tule *mitään*.

36: Kolmas [ääni] käskää muun muassa tappaa itseni ja olla hiljaa. (Informantti 2711–1943.)

37: Äänet ovat yleensä puheensorinaa tai musiikkia. Toisinaan on myös käskyjä. (Informantti 1301–2211.)

38: Ääni - - antaa ohjeita kun työskentelen keittiössä (Informantti 1001–1343.)

Esimerkeissä 36 ja 37 äänikokemusten ohjaavuutta kuvataan *käskemisen* avulla. Verrattuna esimerkkiin 38, jossa on myös semanttisesti kyse käskemisestä, nämä kaksi kokemusta kuvautuvat negatiivisempina – joskin eri tasoisesti. Käskyt *tapa itsesi* ja *ole hiljaa* kuuluvat stereotyyppisten, vihamielisten ääniteemojen piiriin ja ovat erittäin emotionaalisesti latautuneita: ne ovat vuorovaikutuksen tabuja, joita käytettäisiin ainoastaan keskustelukumppanin loukkaamis- ja hallintatarkoitukseen vahvasti negatiivisissa tunnetiloissa. Esimerkin 37 käskeminen on selvästi vähemmän affektista, sillä käskemistä ei kuvata äänikokemuksen ainoana puhetapana eikä käskemiseen liitetä edeltävän esimerkin kaltaista sisältöä.

Esimerkissä 38 ääni seuraa informantin työntekoa ja käyttää direktiivi-ilmausta *ohjeistamiseen*. Kyseinen ilmaus näyttäytyy neutraalina, sillä *ohje* on semanttisesti enemmänkin kehoitus kuin käsky: käskeminen on kokonaisvaltaisesti toista pakottavaa toimintaa, mutta ohjeistus antaa informantille tilaa toimia myös toisin.

Kysyttäessä, millaisia spesifejä sävyjä äänihenkilöiden puhe sisälsi, informanteista 22 mainitsi direktiivisyyden jossain muodossa. Ilmiötä kuvattiin muun muassa seuraavasti: [puheen sävy oli] *käskevä*, *vetoava*, *neuvova*, *opastava*, *ohjaava*, *kehottava*, *uhkaava* ja *painostava*. *Käskevä*-sanaa käytti 17 informanttia. Puheen sävyjen moninaisuuden huomioi

viisi informanttia: he totesivat esimerkiksi sävyjen muuttuneen vuosien aikana tai vaihtelevan jopa päivien välillä. Tätä kokemusta kuvaa esimerkki 39.

39: Alkuvuosina äänet olivat käskeviä ja pyysivät kertomaan kaikille äänien puhumista asioista. (Informantti 0512–2240.)

Tällaisiin kokemuksiin sisältyi niin ikään direktiivisyyden aste, mutta esimerkin 37 mukaisesti informantit kokivat tällaiset rakenteet neutraalimpina kuin suorat uhkaukset tai käskyt. Yksi informantti kertoi, että äänikokemuksen puhe oli käskevää, mutta käskyjen sävy oli yleisesti kehuva, kannustava ja positiivinen.

Direktiivisyyden eri asteiden runsautta aineistossani voidaan lähteä purkamaan kognitiivisen semantiikan sekä kielten kulttuurisidonnaisuuden kautta. Erilaisiin teemoihin painottuneiden sanojen käyttö on kielellisen kulttuurisidonnaisuuden ydintä. Kieli heijastaa kulttuurin sosiaalisia konventioita sekä arvoja ja asenteita, ja nämä näkyvät etenkin puhuttelumuodoissa, kuvailevissa johdoksissa, puhetekojen sävyissä sekä puheaktien verbeissä. (Wierzbicka 1992: VI.) Siinä missä kulttuuri vaikuttaa kieleen ja kieli ilmentää kulttuurin ilmiötä, kieli myös vaikuttaa siihen, miten maailma koetaan. Luvussa 2.5 mainitsemani WHO:n pitkittäistutkimus AVH:iden kanssa elävien ihmisten hyvinvoinnista liittyy myös tämän huomion kanssa: yhteisökeskeisten kulttuurien maissa AVH:iden kielelliset sisällöt eivät olleet yhtä aggressiivisia tai negatiivisia kuin esimerkiksi yksilökeskeisten kulttuurien Pohjoismaissa.

Direktiivisyyden yleisyys äänikokemuksissa voi lisäksi olla seurausta mikrokulttuureista, joihin niiden kokija on kuulunut. Mikrokulttuureilla tarkoitetaan pienten ryhmien kulttuureita, jotka ovat hallitsevan kulttuurin alaisia tai vastaisia (Fine 2015: 1–7). Esimerkiksi oman perheen, koulun tai kunnan jaetut tavat ja normit muodostavat omia mikrokulttuureitaan, joissa on omat kielelliset konventionsa. Äänikokemusten kuulijoilla on hyvin usein traumaattinen menneisyys (esim. Ådahl 2021: 38), ja mikrokulttuurien vahingolliset kielivalinnat kuten jatkuva riitely, vihapuhe tai uhkailu ovat saattaneet vaikuttaa kuulijan kielellisten konventioiden omaksumiseen. Tämä ilmiö on esimerkki kokemuspohjaisesta kognitiosta (ks. tämän tutkielman luku 2.3): vahingoittavassa tarkoituksessa käytetty kieli on saattanut vaikuttaa niin ikään vahingollisesti kuulijoiden hyvinvointiin ja edesauttanut negatiivisen kulttuurisen tiedon omaksumista, jolloin aggressiivinen puhe on juurtunut osaksi kuulijoiden kielitietoisuutta. Tällöin aggressiivisen äänipuheen kuulemiseen vaikuttavat muistot negatiivisesta puheesta, näiden muistojen aktivoituminen sekä niiden egodystonisuus.

Egodystonia tarkoittaa tilannetta, jossa yksilön ajatukset eroavat arvoiltaan ja sisällöltään siitä, millainen hän oikeasti on. Tällaiset ajatukset koetaan helposti vieraiksi ja ahdistaviksi. (Sandia & Baptista 2020.) Vastakohtainen käsite on egosyntonisuus, jolla tarkoitetaan oman ajattelun ja tekojen heijastavan omia arvoja ja identiteettiä. Tällöin ajatukset ovat siis harmoniassa ihmisen arvojen ja luonteen kanssa (ks. esim. Hart ym. 2023: 501).

Näin ollen direktiivien huomattava edustus aineistossani saattaa johtua kielellisestä kulttuurisidonnaisuudesta sekä maa- että mikrokulttuuritasolla. Wierzbicka (1992) peilaten Suomen tasolla yksilösidonnaisuudella ja yksin pärjäämisen kokemuksilla on oma merkityksensä sen kannalta, millaista sanastoa ja puhuttelua negatiivisessa äänipuheessa esiintyy. Samanaikaisesti mikrotasolla menneisyyden kielellinen väkivalta voi voimistaa direktiivi-ilmausten negatiivisuutta.

4.4.2 Positiivisten äänikokemusten rakentuminen ja sosiaalinen merkitys kuulijoille

Aineistossani viisi informanttia kertoi, että heidän äänikokemuksensa olivat heitä kohtaan useimmiten positiivisia, kilttejä tai kannustavia. Heistä neljällä viimeisintä äänikokemusta edeltänyt tunnetila oli ollut neutraali. Yhdellä informantilla oli ollut erittäin hyvä ja iloinen olo. Yksi informanteista mainitsi viimeisimmän äänikokemuksen puhuneen hieman ärsyttävistä tai negatiivisista asioista, vaikka yleensä äänikokemukset olivat positiivisia. Kolmella informantilla äänet olivat uskonnollisia ja kahdella inhimillisiä.

Positiivisia äänikokemuksia pidetään tällä hetkellä länsimaisen tutkimuksen perusteella hieman negatiivisia harvinaisempina (Alderson-Day & Fernyhough 2016: 1–2). Esimerkiksi McCarthy-Jones (2012: 112–113) esittää, että terveystietojen pohjalta tehdyssä tutkimuksessa, jossa tutkittiin psykoosisairaus-diagnoosin saaneita henkilöitä, vain 8 % äänikokemuksista oli ainoastaan positiivisia. Useat tutkimukset viittaavat kuitenkin siihen, että noin 50 % äänikokemuksia kuulevista ihmisistä kuulee myös positiivista äänipuhetta ja 47 % heistä kokee positiivisten äänikokemusten pitävän negatiiviset äänikokemukset kurissa. (Ks. Esim. McCarthy-Jones 2012: 112–113). On huomattava, että suuri osa äänipuheen tunnepainotuksen tutkimuksesta on tehty kliinisessä viitekehysessä, ja kuten luvussa 2.5 mainitsen, tämä tunnepainotus vaihtelee hyvinkin radikaalisti yksilö- ja yhteisökeskeisten kulttuurien sekä kulttuurisidonnaisen, äänten kuulemiseen liittyvän stigman vahvuuden välillä. Positiivisten äänikokemusten erityispiirre on se, että niiden kuulijat kokeva tällaisista äänistä olevan itselleen hyötyä, ja esimerkiksi Jennerin ym. (2008) tutkimuksen mukaan 32 %

sekä positiivisten että negatiivisten kokemusten kuulijoista tahtoi pitää positiiviset äänikokemuksensa.

Cook ym. (2020) esittävät, että uskonnolliset äänikokemukset ovat useimmiten positiivisia. Heidän tutkimuksessaan vain 9 % koki uskonnollisen äänen olevan vahingoittava (informantit käyttivät tästä sanaa *abusive*). On huomattava, että myös omassa aineistossani oli positiivisten lisäksi negatiivisia ja neutraaleja uskonnollisia ääniä. Uskonnollisia kokemuksia oli aineistossani yhteensä 12: pelkästään negatiivisia kaksi, positiivisia kolme ja sekä positiivisia että negatiivisia seitsemän.

Kolmen positiivisia, uskonnollisia ääniä kokeneen informantin kohdalla erityisen mielenkiintoisia ovat adjektiivit sekä teot, joiden kautta äänipuhetta on kuvattu. Informantit ovat käyttäneet adjektiiveja kuten *opastava*, *ohjaava* ja *painostava*.

Adjektiivi *opastava* asettuu osaksi yllä mainitsemaani käskyjen ja kehotusten kirjoa, mutta opastaminen on myös vakiintunut osa uskonnollista diskurssia (Ks. Esim. Vernon 2019). Opastajina nähdään esimerkiksi Jumala tai enkeli. Ihmisen ja uskonnollisen olennon suhde rakentuu siten, että Jumalalla tai enkelillä on ihmistä enemmän tietoa, jolloin heidät asetetaan auktoriteettiasemaan ihmiseen nähden: he voivat esimerkiksi ohjata ihmistä ”oikeaan suuntaan” tämän elämässä. Tällainen asema on mahdollisesti nähtävissä informanttien 2711–1157–2 ja 2711–1213 kuvauksissa heidän uskonnollisista äänihenkilöistään. Kuvaamalla ääniä *opastaviksi* (informantti 2711–1213) sekä *ohjaaviksi* (2711–1157–2) äänihenkilöt vaikuttavat ottavan vastuuta kuulijoiden päätöksistä – ja samalla kuulijat antavat niille tekijyyttä.

Informantti 2711–1157–2 kuvasi äänikokemustensa sisältävän lisäksi *kehotuksia* ja *toruja*. *Toruminen* on kyseisessä kontekstissa mielestäni huomionarvoinen sanavalinta: kyseinen verbi sisältää konnotaation etenkin lapsi–vanhempi-, mutta myös oppilas–opettaja-dynamiikoista, joissa auktoriteettiasemassa oleva ihminen pyrkii korjaamaan toisen osapuolen käytöstä selittämällä tekijälle tämän käytöksen negatiiviset seuraukset. Suomen kielessä on torumiselle monia eri synonyymeja (esimerkiksi *nuhdella*, *huomauttaa*, *korjata* ja *ojentaa*), mutta näistä juuri torumista käytetään usein lapsen tunnetaitojen ja käytöksen kehitystä käsittelevässä diskurssissa (ks. Esim. Mtv uutiset 2017, Iltalehti 2017, Terapeuttitalo 2022).

Kaksi informanttia, joiden äänipuhe oli positiivista muttei uskonnollista, eivät antaneet sanallisia lainauksia nimenomaisesti kuulemastaan positiivisesta puheesta. Toinen

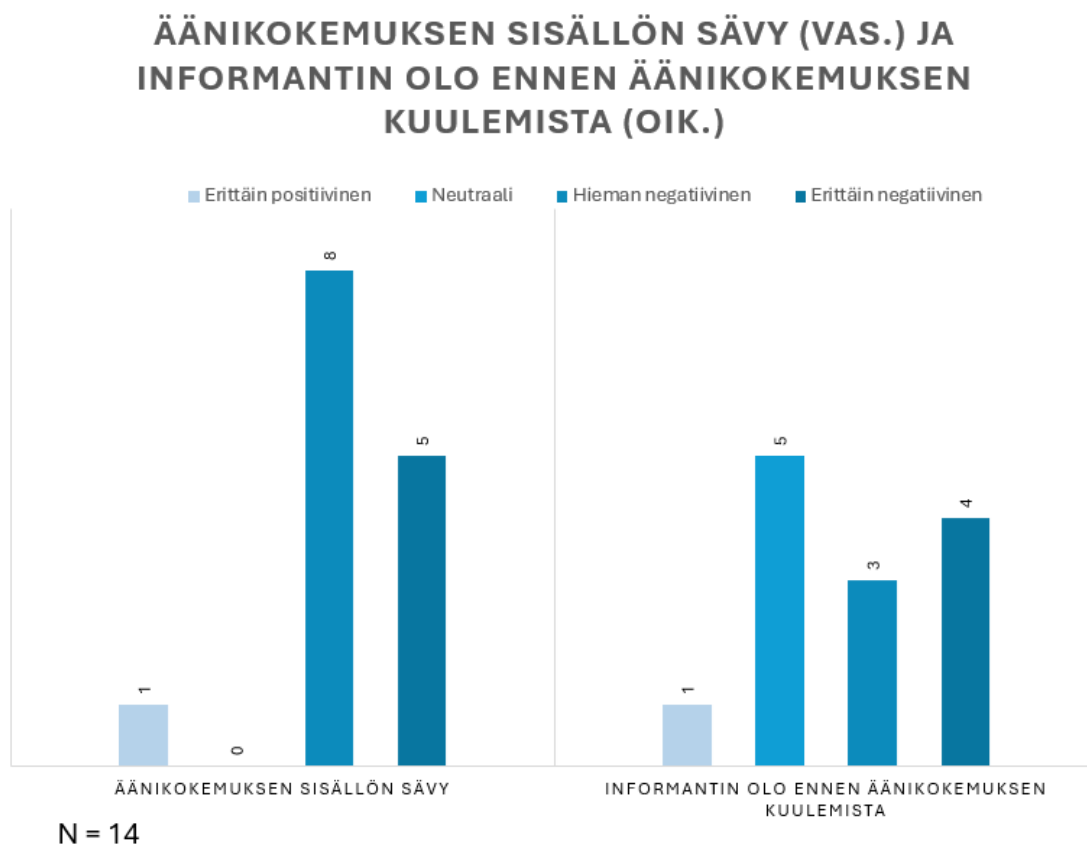
informanteista kuitenkin kertoi äänen laulavan lauluja sekä suomeksi että englanniksi. Näiden kahden informantin äänikokemukset kuvautuivat monelta osin samanlaisina: molemmat äänet kuuluivat pään sisältä, olivat ihmisiä, äänet sukupuolitettiin miesääniksi ja molemmissa tapauksissa äänipuhe oli kielellisesti heikompaa kuin heidän oma kielenkäyttönsä. Molemmat äänet käyttivät puhumiseen myös ”pitkiä lauseita tai monta lyhyttä lausetta peräkkäin”. Informantit kuvasivat kokemusten puheen sävyä myös adjektiiveilla *kohtelias*, *toteava* ja *vihainen* (informantti 1001–1508) sekä *käskevä* (Informantti 2301–1623).

Aineistossani vain yksi informantti mainitsi äänen olevan *kohtelias*. Tämä on merkillepantavaa kahdesta syystä. Ensiksikin kyseinen adjektiivi viittaa käytösnormistoon, jossa henkilö huolehtii häntä ympäröivien ihmisten mukavuudesta sosiaalisissa tilanteissa. Kohteliaisuutta pidetään myös etikettinä, jolla pysytään omien vertaisryhmien suosiossa ja rakennetaan luottamusta. Kuvaamalla äänihenkilöä *kohteliaaksi* mutta huomioimalla, että ääni voi olla myös *vihainen*, informantti kuvaa samalla sekä äänen kompleksista persoonaa että äänen ja kuulijan välistä vuorovaikutusta. Tämä on mielestäni osuva esimerkki Alderson-Dayn ja Fernyhoughn (2016: 3, 18) sekä Bellin (2013) ja Wilkinsonin ja Bellin (2015) esittämästä äänikokemusten agenttimaisesta luonteesta (ks. tämän tutkielman luku 2.4). Vaikka Alderson-Day ja Fernyhough esittävät artikkelissaan useita neurobiologisia ja -kognitiivisia malleja AVH:iden sosiaalisten attribuuttien purkamiseksi aivokemialliselle tasolle, he yhtyvät myös Bellin ja Wilkinsonin ajatukseen siitä, että äänten interaktiivisella luonteella on kuulijoilleen itseisarvoinen merkitys.

Toiseksi vain 12 % (5) aineistoni informanteista koki ainoastaan positiivisia äänikokemuksia. Noin 36 % (14) informanteista koki sekä negatiivista että positiivista äänipuhetta, mutta kukaan heistä ei maininnut äänten huomioivan heitä kohteliaisuusnormeja hyödyntämällä. Toisaalta esimerkiksi ystävällinen neuvojen antaminen tai kysymysten sävy voidaan lukea kohteliaisuusnormien hyödyntämiseksi, sillä niiden avulla äänet rakentavat myös yhteisymmärrystä kuulijoidensa kanssa. Kohteliaisuuden nimeäminen on kuitenkin mielestäni kaikkein selkein esimerkki normisysteemin käytöstä. Positiiviset äänikokemukset ovat siis aineistossani harvinaisia ja äänen tekijäksi asettuminen inhimillistä normisysteemiä hyödyntämällä on vielä harvinaisempaa.

4.4.3 Kuulijan ja äänihenkilöiden suhteen määrittymisen positiivisten ja negatiivisten sisältöjen kautta

Sekä positiivista että negatiivista äänipuhetta kuulevia informantteja oli 14. Vaikka nämä informantit ovat kertoneet kuulevansa molempien sävyjen puhetta, tässä ryhmässä sävyiltään negatiiviset äänikokemukset ovat yleisempiä kuin positiiviset. Kahdeksalla informantilla viimeisin äänikokemus oli sisältänyt ”hieman ahdistavia, ärsyttäviä tai negatiivisia asioita”, viidellä informantilla teemat olivat olleet todella pahoja tai ahdistavia. Vain yksi informantti oli viimeisimpänä kokenut erittäin positiivisia äänikokemuksia. Tämän ryhmän jakautuminen on nähtävissä kuviossa 11. Negatiivinen äänipuhe hallitsee siis tällaisia ääniä koskevaa diskurssia ja sen kautta myös tätä osaa aineistosta.

Kuvio 11. 14 informantin äänikokemuksissa oli sekä positiivisia että negatiivisia sisältöjä. Negatiivisuus sekä informanttien oloissa että äänikokemuksissa oli positiivisuutta yleisempää. Kuvassa on yhteensä seitsemän eri sinisen sävyistä palkkia. Vasemmalla kuvassa on ”äänikokemuksen sisällön sävy” ja oikealla ”informantin olo ennen äänikokemuksen kuulemista”.

Äänet kuuluivat tuntemattomille henkilöille kahdeksalla informantilla. Seitsemällä informantilla äänet paikantuivat toiseen ihmiseen, ja samoin seitsemällä äänikokemuksissa

esiintyi samanaikaisesti useita henkilöitä. Tämän ryhmän 14 informantista niin ikään vain seitsemän äänikokemukset käyttivät pelkästään suomea: viidellä esiintyi äänipuheessa myös muita kieliä ja kaksi informanttia kertoi, ettei kieli ollut tunnistettavaa.

Osa informanteista kuvasi äänikokemustensa sävyjen moninaisuutta eri kysymysosioiden yhteydessä. Esimerkiksi äänipuheen sävyä kartoitettaessa yhdeksän informanttia nimesi puheelle useamman kuin yhden sävyn:

40: [Äänen sävy on] kaikkea yllämainittua (kysyvä, käskevä, toteava), mutta myös vitsailua ja pelleilyä. (Informantti 1001–1234.)

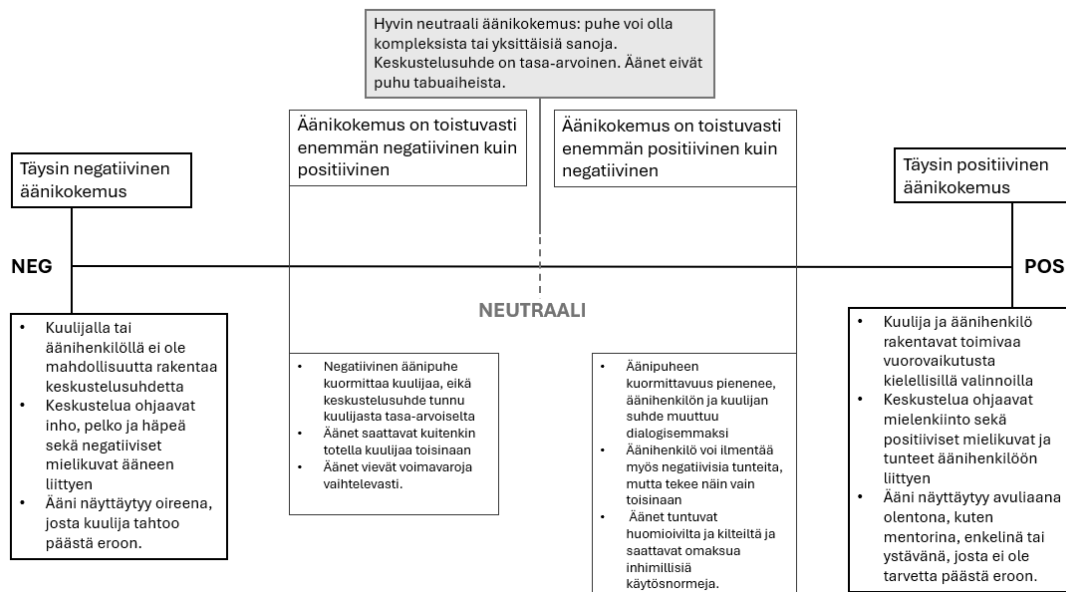
41: [Äänen sävy on] uhkaileva, vetoava, jaaritteleva, ilkeä, käskevä ja taivasteleva sekä toteava. (Informantti 1201–1756/A191.)

42: [Äänellä on ollut] monia sävyjä: mm. kysyvä, käskevä, toteava, ja sillä on ollut epäsopivaa puhetta. (Informantti 2711–1943.)

Tämä havainto voisi ensinäkemältä vaikuttaa siltä, että negatiivisia ja positiivisia teemoja ja sävyjä käyttävät äänet voisivat myös käydä tasapuolisia keskusteluja kuulijoidensa kanssa, mikä voisi puolestaan vaikuttaa tasa-arvoisen suhteen kehittymiseen kuulijan ja äänen välille. Asia ei tässäkään tapauksessa ole aivan näin yksinkertainen.

Aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että kuulijat suhtautuvat negatiiviseen ja positiiviseen puheeseen äänihenkilö- tai tapauskohtaisesti: esimerkiksi pelkästään positiivisten kokemusten yhteydessä huomattavaa keskusteluyhteyttä ei välttämättä synny äänen ja kuulijan välille, jos äänihenkilö puhuu suurimman osan ajasta negatiivisesti – vaikka mukana olisi myös satunnaista positiivista puhetta. Toisin sanoen, mitä kiltimpiä ja luottamusta herättävämpiä kielellisiä valintoja äänihenkilöt tekevät, sitä sujuvammin kuulijan ja äänen välille rakentuu tasa-arvoinen vuorovaikutussuhde. Tällaisen suhteen syntyminen puolestaan vaikuttaa siihen, miten kuulija hyväksyy äänikokemuksensa, eikä välttämättä toivo elämää ilman niitä (Jenner ym. 2008).

Vuorovaikutussuhteen rakentaminen on myös tässä tapauksessa toimintana hyvin inhimillistä, ja sitä voi mallintaa samalla tavoin kuin ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita:

Kuvio 12. Malli kuulijan ja äänikokemuksen välisestä suhteesta.

Kuvio 12 yllä kuvaa kehittämäni mallia kuulijan ja äänikokemuksen suhteesta negatiivisen ja positiivisen ääripään välillä. Vasemmassa reunassa on kuviteltu negatiivisin mahdollinen äänikokemus ja oikeassa reunassa positiivisin. Mitä lähemmäs positiivista äänipuhetta liikutaan, sitä enemmän yhteisymmärrystä kuulijan ja äänen välillä on. Suhteen rakentaminen tapahtuu kielellisiä valintoja tekemällä sekä käytösnormeja hyödyntämällä. Kuviossa neutraali piste toimii negatiivisen ja positiivisen puolen jakajana. Jokainen äänikokemus voisi sijoittua janalla eri kohtaan. Teoriassa tämä mahdollistaisi sen, että jos henkilöllä olisi useita eri ääniä, suhde yhteen äänihenkilöön voisi olla dialoginen mutta toiseen ei.

Kyseisen janan avulla on mahdollista havainnollistaa tämän tutkimuksen aineistosta nousevia informanttikohtaisia eroja samojen tarkasteluryhmien sisällä. Kun tutkitaan nimenomaisesti sekä positiivista että negatiivista äänipuhetta kuulevia informanteja, käy selväksi, että heidän kokemuksensa sijoittuisivat janalla hyvin eri kohtiin. Seuraavat esimerkit kuvaavat kahden tähän ryhmään kuuluvan informantin kokemuksia.

43: Äänet keskustelevat normaalisti. He kertovat asioita normaalisti ja jos kysyn, vastaavat kuin puhuisin kenelle tahansa ihmiselle. - - Ne käyttävät kaikkia keskustelun sävyjä. (Informantti 1801–1405.)

44: Yksi ääni kyselee paljon, toinen haluaa tietää kokoa ajan mitä olen milloinkin tekemässä ja miksi. Kolmas käskää mm. tappaa itseni ja olla hiljaa. Jotkut äänet käyvät vain toteamassa jotakin. (Informantti 2711–1943.)

Esimerkeissä 43 ja 44 äänipuheen intensiteetti ja affektisuus näyttäytyvät merkittävästi toisistaan eroavina. Erottavina tekijöinä toimivat negatiivisen äänipuheen sekä tabuaiheiden määrä puheessa.

Seuraavaksi käsittelen vielä neutraaleina pidettyjen äänikokemusten sävyjä ja vertaan niitä muista ryhmistä saatuihin havaintoihin.

Neutraali äänipuhe on sellaista äänihenkilön puhetta, joka ei aiheuta kuulijalleen vahvoja tunnereaktioita ja jonka sävy ja teemat ovat kuulijalleen neutraaleja. Koska neutraalius on kuulijasta riippuvaista, äänten sanomat voivat silti vaihdella suurestikin: Toisin sanoen äänipuhe voi näyttäytyä merkitykseltään samanaikaisesti esimerkiksi tutkijalle affektisena ja äänten kuulijalle neutraalina.

Tällaisia äänikokemuksia kertoi kuulevansa seitsemän informanttia. Kaikki seitsemän määrittivät äänet maskuliiniseksi, ja kuudella seitsemästä äänen sukupuoli ei vastannut heidän omaa identiteettiään. Kolme informanttia kuuli useamman kuin yhden äänen, ja neljä seitsemästä informantista kuuli suomen lisäksi myös muita kieliä.

Kuvaa neutraaliudesta rakentavat tässäkin tapauksessa äänikokemusten puheenaiheet sekä puheen sävy. Esimerkissä 45 on huomionarvoista myös se, että informantti toteaa äänten puhuvan *eniten* toteavasti: neutraalia sävyä vaikuttaa siis tukevan se, että tämä puhetapa on äänille yleisin.

45: Eniten ääneni puhuvat toteavasti tällä hetkellä, mutta alussa eniten käskävästi ja negatiivissävyysesti. Nykyisin ovat usein kysyviä ja sitten taas toteavia. (Informantti 1001–1326.)

46: Aluksi äänet puhuivat juonellisesti ja tarinallisesti, nykyisin ne ovat vain taustalla ja niiden sanoma on yksinkertaistunut. (Informantti 0512–2240.)

47: Olemme keskustelleet rikollisuudesta, politiikasta, alueen tapahtumista. (Informantti 2711–1624.)

Neutraali äänipuhe voi koostua monista erilaisista sävyistä. Informantit ovat kuvanneet äänipuhetta esimerkiksi termeillä *vakava*, *kysyvä*, *käskävä*, *toteava*, *uhkaava*, *väittelevä*, *asiallinen* ja *monotoninen*. Tässäkin on huomattavissa, ettei ääniä kuvata erityisen positiivisilla adjektiiveilla, ja kysymykset ja käskyt vaikuttavat olevan kiinteä osa myös neutraalia äänipuhetta. Kuitenkin sekä *asiallisuus* että *monotonisuus* voidaan lukea osaksi neutraalin kielen olemusta: Kielikellon artikkelin (Tiililä 2015) mukaan virkakielen kontekstissa ”asiallinen kieli liittyy sävyyn ja vuorovaikutukseen, ottaa puhekumppanin

huomioon - -, ei loukkaa eikä uhkaa, vähättele eikä tyrmää”. Monotonisuudella taas tarkoitetaan puheen tyyliä, jossa äänen korkeus, nopeus tai voimakkuus eivät vaihtelevat. Suuret vaihtelut näissä kategorioissa liittyvät äänessä kuultavaan tunneilmaisuuksiin (ks. Esim. Bänziger & Scherer 2005), joten niiden puuttuminen tukee omalta osaltaan vaikutelmaa puheen neutraaliudesta.

Kahdessa tapauksessa, esimerkeissä 45 ja 46 informantit nostavat esille myös sen, mikä äänen sävy oli äänipuheen alkaessa. Tämä voi viitata siihen, että äänikokemusten alku on usein tunnepitoinen, mutta äänen puhetaapa voi muuttua ajan myötä neutraalimmaksi. Tämä sopii yhteen Susanne Ådahlin tutkimuksen (2021: 47) havaintojen kanssa: hänen tutkimuksessaan usea haastateltava kertoi äänipuheen muuttuneen myönteisempään suuntaan sekä ajan kuluessa että vertaistuen avulla.

Aineistoni perusteella voidaan todeta, että pitkään kestäneet äänikokemukset voivat olla kuulijoilleen neutraaleja myös silloin, kun niiden sisältö pysyy – ainakin osin – negatiivisena tai muutoin affektisena. Esimerkin 46 informantti, joka kertoi kokevansa äänet yleisesti neutraaleina, kertoi myös niiden sanovan asioita kuten ”saatana kun olet tyhmä” ja ”saatana kun et kuuntele”. Samoin esimerkin 45 informantti kertoi äänten sanoneen lauseita kuten ”minä rakastan sinua” ja ”kohta olet turvassa”. Nämä lauseet ovat sisällöltään affiliatiivisia eli empatiaa osoittavia (VISK § 1708). Yksi komponentti äänten neutraalistumisessa voi siis olla niiden tuleminen osaksi kuulijan arkipäiväistä elämää.

Tämän ryhmän seitsemästä informantista viisi kuuli äänipuhetta pitkänä ja tarinamaisena. Yhdellä puhe koostui lyhyistä, kontekstittomista lauseista, ja informantti 0512–2240:llä (esimerkki 46) äänipuhe oli muuttunut tarinallisesta yksinkertaisemmaksi ajan kuluessa. Äänen neutraalius ei siis aineistossani korreloi sen kanssa, miten pitkiä tai monimutkaisia lauseita äänet käyttävät: pelkkien sanojen tai lyhyiden lauseiden kuuleminen voi olla myös erittäin positiivisen tai negatiivisen äänipuheen keskeinen osa.

5 Pohdintaa

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni tulokset (5.1) ja käsittelen hypoteesien toteutumista sekä tutkimustulosten yhteensopivuutta käyttämäni lähdekirjallisuuden kanssa (5.2).

Tarkastelen lisäksi sitä, miten tutkimusprosessi onnistui ja miten luotettavia tutkimukseni tulokset ovat (5.3). Lopuksi arvioin vielä tutkimukseni eettisyyden toteutumista (5.4).

5.1 Tulosten yhteenveto

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että suomea ensikielenään puhuvan ihmisen ja hänen äänikokemuksensa kielimuoto ovat useammin samanlaiset kuin erilaiset. Kielellinen taso oli kuulijalla ja äänikokemuksella sama 25 tapauksessa (N =39). Samat osatut kielet esiintyivät 24 tapauksessa (N =34) ja 17 informantilla äänikokemus puhui murretta tai yleiskieltä samalla kielimuodolla kuin kuulija (N =35). Lisäksi 20 informantilla äänet olivat tuttuja (N =39). Samankaltaisuudet kuulijoiden ja äänikokemusten tutkittujen piirteiden välillä vaihtelivat siis noin 50 %:sta 70 %:iin.

Yleisintä on, että sekä kuulija että äänikokemus käyttävät yleiskieltä, mutta äänikokemuksilla esiintyy myös murteellista kieltä. Mielenkiintoinen havainto oli, että yhdelläkään informantilla ei ollut kokemuksia pseudomurteista, vaikka pseudokielet ovat länsimaisessa äänikokemusten tutkimuksessa tunnistettu ilmiö. Vaikka informantti itse olisi puhunut eri kielimuodolla kuin hänen äänikokemuksensa, jommankumman käyttökielellä oli taipumus vastata informantin synnyinseudun tai nykyisen asuinpaikkakunnan murretta. Murteen esiintyminen ei siis ollut yhdessäkään tapauksessa kontekstitonta.

Toisaalta on todettava, että jokaisessa tutkitussa kategoriassa oli myös melko paljon hajontaa ja informantit jakautuivat joka vertailuryhmässä noin puoliksi. Yleisin jakautuminen tapahtui sen mukaan, olivatko äänihenkilöt ja heidän puheensa egodystonisia vai egosyntonisia (ks. Tämän tutkielman luku 4.4.1) sekä sen mukaan, miten vahvasti äänihenkilön agenttimaiset piirteet tulivat esiin (esimerkiksi mitä enemmän kuulijan identiteetistä tai arvoista eroavaa murretta tai sanastoa äänihenkilö käytti, sitä helpommin ääni tunnistettiin yksilölliseksi tekijäksi sekä itsestä eroavaksi. Samalla egosyntoniset äänet koettiin helpommin osaksi itseä).

Tutkimukseni tulokset osoittavat, että äänikokemusten puheen sävyssä on korrelaatio puheen affektisuuden sekä ääripäiden negatiivisuuden ja positiivisuuden välillä: erittäin negatiivisesti latautunut äänipuhe sisältää tabuaiheita, on sävyltään uhkaavaa ja pelottavaa, kuulostaa

aggressiiviselta ja sisältää paljon affektisia määrän kvanttoreita kuten *kaikki* tai *ei mitään*. Vastaavasti erittäin positiivinen äänipuhe sisältää rakkauden, ohjauksen tai uskonnollisen autuuden teemoja, mitkä vaikuttavat osatekijänä siihen, haluaako kuulija päästä äänikokemuksistaan eroon vai pitää ne.

Vaihdellen negatiivisesti ja positiivisesti puhuvat äänikokemukset osoittivat, että kuulijoilla voi olla tällaisiin kokemuksiin hyvin erilainen suhtautuminen ja keskusteluyhteys. Mitä enemmän äänipuhe sisältää ahdistavia tai pelottavia aiheita, sitä heikompi on kuulijan ja äänen välinen keskusteluyhteys. Jos suurin osa äänipuheesta on erittäin negatiivista, muutamat yksittäiset positiiviset sanat eivät paranna suhdetta. Toisaalta, mitä positiivisempaan suuntaan kuvion 12 mukaisella janalla liikutaan, sitä yhdenvertaisempaa kuulijan ja äänen välinen keskustelu on. Keskusteluyhteys on huomattavissa myös neutraaleina pidetyillä äänikokemuksilla. Keskustelunaiheet voivat tällaisissa tapauksissa sisältää hyvin yleisiä aiheita, kuten politiikkaa tai kuulijan asuinalueen tapahtumia, tai olla henkilökohtaisia ja koskea esimerkiksi kuulijan arkipäiväistä toimintaa.

Riippumatta siitä, oliko äänen sävy positiivinen, neutraali vai negatiivinen, käskyvyys nousi lähes kaikkia aineistoni äänikokemuksia yhdistäväksi piirteeksi. Osa äänistä saattoi antaa ohjeita ystävällisesti ja osa yrittää pakottaa toimimaan määrättyllä tavalla. Tällainen puhe antoi mahdollisuuden myös äänihenkilöiden agenttimaisten piirteiden tarkasteluun. Tämä tarkoitti sen punnitsemista, missä määrin äänihenkilöt voidaan mieltää itsenäisiksi tekijöiksi, jotka pyrkivät vaikuttamaan kuulijoiden toimintaan.

Kuulijan ja äänikokemuksen repertuaarit vastasivat pitkälti toisiaan, mutta niissä oli myös eroja. Repertuaarien yhtenevyyttä tukee kielellisen osaamisen samankaltaisuus. 24 informantilla heidän äänikokemustensa käyttämät kielet olivat täysin samoja heidän itsensä käyttämien kielten kanssa. Jos informantti osasi myös muita kieliä, nämä järjestyivät myös äänihenkilön repertuaariin hierarkkisesti niiden osaamistason mukaan. Tämä tulos on yhtenevä Haddenin (2020) tutkimustulosten kanssa. Tutkimuksessani on lisäksi nähtävissä trendi sen suuntaan, että kuulijan hyvä kielellinen osaaminen mahdollistaa myös äänipuheen monipuolisuuden sekä tasavertaisemman dialogin, joten pohjaoletuksena voitaisiin pitää sitä, että kuulijan hyvät kielelliset taidot vaikuttaisivat positiivisesti myös muistinvaraiseen repertuaariin.

Kielirepertuaarin osalta kysymyksiä herättävät esimerkiksi ne tapaukset, joissa äänihenkilöt käyttivät sellaisia kieliä, joita informantit eivät osanneet. Mistä tällaisten kielten käyttö

kumpuaa, jos ne eivät ole osa kuulijan kielellistä repertuaaria? Onko tällaiset kielet luettava pseudokieliksi?

Ilmiöön antaa aineistostani osittain ymmärrystä informantti, joka ”kuuli venäjää, mutta ymmärsi sitä liian huonosti, joten se loppui”. Vaikuttaa siis siltä, että jos äänihenkilö ei saavuta jonkinlaista ”tavoitetta” puheellaan, sen teema muuttuu ja merkityksettömät kielet tai kielen piirteet putoavat pois puheesta. Äänihenkilöiden tavoitteista puhuminen saattaa vaikuttaa liian inhimillistävältä. Tavoitetta voi kuitenkin terminä peilata myös obsessiivis-kompulsiivisen häiriön (ocd:n) intrusiivisiin ajatuksiin. Ocd:n oirekuvaan kuuluu, että mitä enemmän pakkoajatuksia vastaan taistelee (esimerkiksi sijaistoiminnalla tai yrityksillä jättää ajatukset huomiotta), sitä vaikeammaksi oireilu muuttuu ja sitä sitkeämpiä pakkoajatuksia ovat. Kun niiden antaa käydä mielessä ilman taistelua ja egodystonisuuden jättää huomiotta, niiden sisällöt alkavat neutraalistua. Sekä intrusiivisten ajatusten että äänikokemusten tavoitteena voidaan siis pitää jonkinlaisen tunnereaktion hakemista niiden kokijasta. Jos reaktiota ei tule, kokemukset alkavat lievittyä. Samoin venäjän kieltä kuulleen informantin kohdalla voidaan ajatella, että vaikka kielen alkeet kuuluivat informantin repertuaariin, kielen kuuleminen ei loppujen lopuksi tuonut äänipuheeseen minkäänlaista merkitystä. Näin kielestä tuli informantille irrelevantti ja se putosi pois myös äänihenkilön repertuaarista.

Äänihenkilöiden ja kuulijoiden repertuaarien vastaavuus näkyi myös kielitietoisuudessa. Osa informanteista huomioi äänikokemusten puhuvan erilaisella sosiolektillä kuin he itse: esimerkiksi iällisesti nuoret äänihenkilöt lyhensivät sanoja ”nuorisokielellä” tyyliin, kun taas osa äänihenkilöistä puhui vanhanaikaisesti kirjakiellellä. Tämä tarkoittaa, että informanteilla oli tietoisuus siitä, että eri-ikäiset puhujaryhmät puhuvat eri tavoilla. Jos tähän sovelletaan ajatusta siitä, että äänihenkilöissä näkyy osia kuulijan kielellisestä repertuaarista, voidaan pitää mahdollisena, että kuulijan tietoisuus eri puhujaryhmiä toisistaan erottavista kielen piirteistä mahdollistaa osaltaan äänihenkilöiden identiteettien eriytymisen.

Samoin kiroilu liittyy läheisesti kuulijan repertuaarin kielitietoisuus-osaan. Jos äänihenkilöä ajatellaan tekijänä, voidaan esittää kysymys siitä, mikä kirosanojen funktio on äänipuheessa. Kiro sanoja ei voi pitää suoranaisesti kielellisenä tabuna niiden yleisyyden vuoksi, mutta ne toimivat keinona voimistaa sanoman tunneilmaisua. Toisaalta teini-ikäinen äänihenkilö voi käyttää puheessaan kiro sanoja arkisesti, kun taas aikuinen äänihenkilö saattaa käyttää kiro sanoja ensisijaisesti kuulijaa alistavaan tarkoitukseen. Näin ollen pidän mahdollisena, että

kirosanojen määrä ja käyttötapa korreloivat äänihenkilön iän, negatiivisen tunnelatauksen sekä kuulijaa haavoittavan intention kanssa.

Tapauksessa, jossa informantti kuuli helsinkiläisen ex-naisystävänsä puhumassa slangia, on myös olennaista kysyä, kenen repertuaari äänihenkilön puheessa kuuluu: kuulijan vai ex-naisystävän? Esitän, että tällaisissa tapauksissa äänihenkilön kieli pohjautuu kuulijan muistikuvaan ja hänen muodostamaansa käsitykseen olemassa olevan ihmisen kielellisestä repertuaarista. Mitä tarkempi muistikuva on, sitä enemmän äänihenkilö muistuttaa kielellisesti kuulijan läheistä.

Viimeiseksi kielellisiä repertuaareja voidaan tarkastella sanastoja vertailemalla. Vaikka sanastot liittyvät läheisesti myös esimerkiksi murteiden ja ikätyypillisen kielen erittelyyn, nousee aineistostani myös sanoja, jotka ovat arkikielelle epätyypillisiä sosiolektistä riippumatta. Juuri nämä poikkeamat ovat repertuaarien vertailun kannalta mielenkiintoisimpia.

Kuulijan ja äänihenkilön välinen vuorovaikutus sisälsi siis eniten arkista puhetta, joten myös sanastot olivat sujuvan vuorovaikutuksen mukaisia. Poikkeuksen tekivät kahden eri informantin äänihenkilöt. Toinen informantti totesi yhden äänihenkilönsä ”yrittävän esittää fiksumpaa kuin oikeasti on”, ja toisella informantilla useampi äänihenkilö oli ”viisaampi kuin kuulija itse”.

”Fiksuuden esittäminen” perustui tässä tapauksessa juuri sanastollisiin eroihin: äänihenkilö vaati saada käyttää sivistyssanoja, joista esimerkiksi informantti antoi ”singulariteetin”. Huomioitavaa on, että tällaiset sanat eivät olleet informantin kielellisen repertuaarin ulkopuolella, mutta ne kuuluvat teemasanastoihin, joiden käyttö arkipuheessa on hyvin harvinaista. Jos kuulija ja äänihenkilö jakavat kuulijan kielellisen repertuaarin, voidaan ajatella, että äänihenkilöllä on pääsy myös harvoin käytettyihin kielen osa-alueisiin. Toisin sanoen äänihenkilö saa osan kielellisestä repertuaaristaan myös kuulijan säilömuistista (ks. Tämän tutkielman luku 4.3.2). Säilömuistilla tarkoitetaan sitä muistin osaa, jossa jo opitut asiat pysyvät myös silloin, kun niitä ei aktiivisesti ajatella tai tarvita (Smith 2007: 139).

Sanastollisen repertuaarin hyödyntäminen vaikuttaa riippuvan myös sekä informantin että äänihenkilön iästä. Kysymyslomakkeiden vastausten perusteella suurin osa informanteista oli 30–60-vuotiaita. Tarkoilla i’illä ei ollut aineistoni kannalta merkitystä, mutta repertuaarin kontekstissa on huomioitava, että ikä ja elämäkokemus vaikuttavat esimerkiksi

säilömuistissa olevan tiedon määrään, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, millaisesta resurssista äänihenkilön kieli syntyy.

Tässä tutkimuksessa aikuisilla informanteilla saattoi olla heitä itseään nuorempia äänihenkilöitä. Esimerkiksi eräästä lapsi-ikäisestä äänihenkilöstä mainittiin hänen käyttävän ”ikätasonsa mukaisesti murteellisuuksia”, mikä viittasi siihen, että lapsiääni ei osannut kaikkia niitä murreilmauksia, jotka olivat kuulijan repertuaarissa. Koska suurin osa aikuisista tietää ainakin suurpiirteisesti, millaista lasten käyttämä kieli on, olisi loogista, että lapsekas kieli heijastaisi kuulijan repertuaaria käyttämällä yksinkertaisempia lause- ja sanamuotoja sekä viittaamalla lapsille ominaisiin kiinnostuksen kohteisiin.

Ilman selkeää vastausta jää kuitenkin kysymys siitä, voisiko nuorella äänikokemuksia kuulevalla olla äänihenkilönä vanhus, ja millaista idiolektiä tällainen äänihenkilö käyttäisi. Skenaario olisi varmasti mahdollinen siinä mielessä, että nuori kuulisi itselleen tutun vanhuksen äänen, tai yleinen tietoisuus eri ikäluokalle ominaisesta kielimuodosta siirtyisi myös vanhaan äänihenkilöön. Potentiaalinen jatkotutkimusaihe olisi siis se, millä tavoin kuulijan repertuaarin ikäsidonaisuus vaikuttaa hänen äänihenkilöidensä kieleen.

5.2 Hypoteesien toteutuminen

Tämän tutkimuksen hypoteesina oli, että informanttien kuulemat äänikokemukset vastaisivat heidän puhumaansa murretta, olisivat ikätasoltaan melko yhteneviä informanttien ikätason kanssa ja vastaisivat kielellisesti informanttien omaa kielellistä tasoa. Lisäksi pidin mahdollisena, että äänikokemuksissa kuuluisi tuttuja ihmisiä ja teemoja ja että osa kielestä olisi vahvasti tunnelatautunutta. Kielen rakenteiden osalta oletin, että käskymuotoisia lauseita esiintyisi aineistossa lausetyypeistä eniten. Käytin hypoteesin pohjana Ćurčić-Blaken ym. (2017) artikkelia sekä siinä esiteltyä Hoffmannin (1986) tutkimusta, jossa ehdotettiin, että AVH:t syntyisivät ensisijaisesti kuulijoiden omien muistojen virheellisestä uudelleenaktivoitumisesta eri aivokuorilla. Pidin loogisena, että tällöin suuri osa äänikokemusten kielentämästä tiedosta olisi kuulijoille jo ennestään tuttua, mikä tukisi hypoteesin paikkansapitävyyttä.

Mitä pidemmälle aineistoni käsittely eteni, sitä selvemmäksi kävi, että asettamani hypoteesi oli liian suppea ja sen pohjana käyttämäni artikkeli liian lääketiedepainotteinen. AVH:iden tarkastelu pelkästään neuropsykologian keinoin ei tarjonnut riittävää kuvaa siitä, miten paljon erilaisia merkityksiä rakentui kuulijan ja äänikokemuksen välille: pelkän kieltä sisältävän

oireen sijaan kuulijaa vastassa olikin uniikki äänihenkilö, joka erottautui toisista äänihenkilöistä yksilökohtaisten identiteettiipiirteiden sekä kompleksisten keskustelukeinojen avulla.

Hypoteesini kuitenkin toteutui suurimmilta osin. Kuten mainitsen luvussa 5.1, murteen tai yleiskielen vastaavuus toteutui 17 informantin kohdalla, ja tämänkin ryhmän ulkopuolelta osa informanteista tunnisti äänipuheensa käyttävän oman kotipaikkakuntansa murteellisuuksia toisinaan. 25:n äänikokemuksen kielellinen taso koettiin samana kuin kuulijan. Äänihenkilöt eivät kuitenkaan olleet aina täydellisiä kopioita kuulijoistaan tai heidän läheisistään, vaan osa heistä oli täysin uusia, tunnistettavia henkilöitä. Lisäksi monilla informanteilla oli useita äänihenkilöitä, joten täydellinen identiteettien vastaavuus ei myöskään tätä huomiota vasten ollut mahdollinen.

Äänikokemusten kieli osoittautui rakenteiltaan hyvin rikkaaksi. Useimpien äänihenkilöiden kieli koostui kokonaisista lauseista, jotka jäsenyivät suomen lauseopin mukaisesti ja olivat näin kielellisesti koherentteja. Äänipuheessa esiintyi sekä kysymyslauseita että lauseita, joilla oli käskevä tai kehottava funktio. Tämä oli osin hypoteesini mukaista: kaikkea kuulijan käytöstä ohjaavaa äänipuhetta ei voinut laskea imperatiivimuotoiseksi, vaan kyse oli eriasteisista toimintaan kehottavista puhefunktioista. Keskeiseksi muodostui siis kehotusten ja käskyjen merkitys kuulijalle.

Aineistossani edustettuina olevat nesessiiviverbit limittyvät myös pakkoa ilmaisevien rakenteiden kanssa. Siinä missä imperatiivimuodolla käsketään suoraan (esim. ”Tapa hänet”), nesessiivirakenne lisää funktioon merkityksen siitä, ettei kuulijalla ole muita vaihtoehtoja (esim. ”Sinun on pakko tappaa hänet”). On siis mahdollista, että juuri nesessiivirakenteet lisäävät äänipuheen painostavuutta yksinkertaisia käskyrakenteita enemmän.

Myös deklaratiivilauseilla oli oma paikkansa äänipuheen repertuaarissa: toteamukset kohdistuivat usein kuulijaan, mutta niitä esiintyi myös monen äänihenkilön välisessä keskustelussa, johon kuulija ei välttämättä osallistunut itse. Äänihenkilöiden välinen keskusteluanalyysi onkin myös tutkimusaihe, jota voisi tulevaisuudessa tutkia sekä haastattelujen että kuvantamismenetelmien avulla.

Aineistoni perusteella voidaan ajatella, että äänikokemusten kielelle ominaisia ovat etenkin egodystonisuutta tukevat kielen ainekset. Egodystoniaa on tutkittu aikaisemmin esimerkiksi obsessiivis-kompulsiivisen häiriön eli ocd:n kohdalla. ”Puhtaassa” ocd:n muodossa

sairastunut kokee intrusiivisia eli mieleen tunkeutuvia ajatuksia, jotka aiheuttavat kärsimystä juuri pelottavien teemojensa kautta (ks. esim. Kollárik ym. 2020). Psykoosisairauksien kontekstissa myös AVH:iden egodystoniaa ja -syntoniaa on tutkinut muun muassa Rosen ym. (2016), joka huomauttaa myös tällaisissa äänikokemuksissa esiintyvän esimerkiksi käskylauseita sekä kuulijoiden tekemisten kommentointia.

Ehdotankin, että myös suomenkielisten äänikokemusten hallitseva kielellinen rakenne ovat kysymys- ja käskylauseet ja että nämä lausetyypit liittyvät läheisesti äänikokemusten egodystonisuuteen sekä agenttistatukseen. Egodystonia ei kuitenkaan aina vaikuta kulkevan täysin rinnakkain aggressiivisten tai pelottavien ääniteemojen kanssa, vaan kuulijan teot voivat tulla äänen toimesta kyseenalaistetuiksi myös lempeämmillä tavoilla, kuten kysymyksillä ”entä jos tekisit näin” tai ohjeistuksilla kuten ”tiskaa pannu sienellä tiskiharjan sijaan”. Olennaista on se, että kuulijan ja äänihenkilön toiminta näyttää olevan näissäkin tapauksissa jollain tavalla ristiriidassa keskenään, mikä myös osoittaa äänihenkilöiden toimivan agenttimaisesti. Tällä tavalla kysymys- ja käskylauseet tulevat osaksi myös positiivisia äänikokemuksia.

Tutkimukseni tulokset eivät ole ristiriidassa aikaisemman AVH:ita koskevan tutkimuksen kanssa, mutta tutkimuksen alussa referoimaani neurobiologiseen ja -psykiatriseen tutkimukseen oma tutkimukseni ei vertaudu täysin koherentisti: Aineistoni äänihenkilöiden piirteet vastaavat jokseenkin Čurčić-Blaken (2017) tutkimusta. Ne ovat aiheuttaneet kuulijoilleen negatiivisia tunnekokemuksia ja noin puolessa tapauksista äänet olivat tuttuja. Čurčić-Blaken ja Hoffmannin tutkimuksia ei kuitenkaan voi soveltaa tähän aineistoon sellaisenaan. Tutkimukseni ei suoraan vastannut kysymyksiin siitä, miten äänihenkilöiden identiteetit muodostuvat aivoissa ja keitä tuntemattomat äänihenkilöt loppujen lopuksi ovat. Jos ainoana lähtökohtana pidettäisiin neurobiologista näkökulmaa ja sitä, että äänihenkilöiden muodostuminen tapahtuisi pelkästään muistojen väärin koodautumisen seurauksena, voitaisiin olettaa, että kaikkien äänihenkilöiden kuuluisi olla syntyneitä muistoista – ja näin ollen myös tuntemattomien äänihenkilöiden tulisi olla jollain tavalla tuttuja. Omassa aineistossani muistojen suhde etenkin tuntemattomiin äänihenkilöihin jää kuitenkin avoimeksi. Toisaalta osalla informanteista äänihenkilöt heijastavat selvästi menneisyyden kokemuksia, kuten lapsuuden ystäviä, julkisuudesta poistuneita poliitikkoja tai entisiä kumppaneita, mikä viittaisi siihen, että äänikokemusten ja muistin välillä on jonkinlainen yhteys.

Tämän tutkimuksen tulokset sopivat yhteen Susanne Ådahlin (2021) lääketieteellis-antropologisen tutkimuksen kanssa. Kuten Ådahlin tutkimuksessa, myös omassa tutkimuksessani informantit kuvasivat äänten sisältöjä, äänipuheen monipuolisuutta ja pituutta sekä paikkoja. Nämä kuvaukset ovat yhteneviä Ådahlin informanttien kanssa. Tähän saattaa vaikuttaa se, että molemmissa tutkimuksissa informantit ovat olleet Suomen Moniäänisten jäseniä: Informantit ovat samaa viiteryhmää, ja koska he ovat saaneet tukea äänikokemusten kanssa elämiseen, heillä on valmius kuvata äänikokemuksiaan monipuolisesti. Oman tutkimukseni tuloksia voi myös pitää Ådahlin tutkimusta tukevana, sillä siinä missä Ådahl on luonut perustan esimerkiksi sille, että suomenkieliset äänikokemukset ovat usein käskeviä, omassa tutkimuksessani käskemistä tarkastellaan muun muassa semantiikan kannalta.

Tutkimukseni havainnot tukevat myös Haddenin (2020) tuloksia kaksi- ja monikielisten puhujien äänikokemusten kieltenkäytöstä. Kuten yllä mainitsen, yksikään tämän tutkimuksen informanteista ei kertonut olevansa kaksikielinen, mutta Haddenin tutkimustuloksiin vertautuvasti kielet järjestyivät äänihenkilöiden repertuaareihin samalla tavoin kuin niiden kuulijoilla: suomea käytettiin eniten ja sitä seurasivat parhaiten osatut muut kielet.

Koska äänikokemukset ovat uusi tutkimusaihe suomen kielen alalla, monet havainnoista tarvitsisivat toisintamista muissa tutkimuksissa. Esimerkiksi äänikokemusten käyttämien lausetyyppien yleisyysjärjestys ja kuulijoiden sukupuoli-identiteettien vaikutukset äänikokemusten paikkoihin ovat ilmiöitä, jotka tarvitsisivat toisintamista suuremmalla otannalla ja tarkemmilla teemakysymyksillä. Niin ikään tämän tutkimuksen pääkysymys kuulijoiden ja äänihenkilöiden repertuaarien vastaavuudesta tarvitsisi lisätutkimusta. Esimerkiksi viitteet siitä, että kuulijan hyvä kielellinen osaaminen vaikuttaisi hänen repertuaarinsa muodostumiseen ja tämän kautta loisi kielellisesti osaavan äänihenkilön, eivät tässä tutkimuksessa saa absoluuttista vahvistusta.

Toisaalta, kuten luvusta 5.1 käy ilmi, tutkimukseni tulokset eivät vastanneet moniin uusiin kysymyksiin, joita aineiston pohjalta syntyi. Koen, että yksi aineistoni vahvuus onkin siinä, miten monia uusia kysymyksiä tutkimukseni pohjalta nousi esiin ja miten moniin uusiin tutkimussuuntiin tämän aiheen parissa olisi näin ollen mahdollista jatkaa.

5.3 Tutkimusmenetelmien ja -aineiston arviointia

Tässä luvussa tarkastelen tutkimukseni aineiston ja menetelmien vahvuuksia ja heikkouksia, eli sitä, olivatko valitsemani aineiston käsittelyn ja tutkimuksen metodit sopivia tähän

tutkimukseen. Lisäksi arvioin, mitkä spesifit menetelmät tukivat tutkimuksen onnistumista ja mitkä vastaavasti vaikuttivat heikentävästi esimerkiksi tulosten yleistettävyyteen.

Tutkimukseni luotettavuus on mielestäni hyvä. Tutkimusmenetelmäni – anonyymi kysely ja kasvokkainen haastattelu – toimivat onnistuneesti tällaisessa kansanlingvistiikasta ammentavassa tutkimuksessa. Menetelmien kysymykset olivat suurimmaksi osaksi onnistuneita, mikä näkyi siinä, että informantit antoivat sellaista tietoa, mitä oli tarkoituskin saada. Kerätty aineisto on siis tutkimusaiheen kannalta relevanttia. Samoin kasvokkain Zoomin kautta toteutetut haastattelut toimivat mielestäni oikein hyvin: keskustelu oli vapautunutta ja valmiit kysymykset antoivat struktuuria, joka vei haastatteluja eteenpäin.

Anonyymien kyselyn ongelmaksi muodostui osassa kysymyksiä niiden monitulkintainen muotoilu. Etenkin kysymyksissä, joissa sovelsin Likertin asteikkoa hyvän ja huonon ääripään välillä, osa informanteista ei mieltänyt termejä selvästi toisistaan eroaviksi. Esimerkiksi kuulijan ja äänikokemusten kielellisiä tasoja vertailtaessa osa informanteista piti omaa osaamistaan ”erinomaisena” ja äänikokemustensa kieltä ”hyvänä” ja koki tasojen olevan keskenään samanlaiset. Kysymys olisi siis tarvinnut joko selkeämmän ohjeistuksen tai vielä suuremmin toisistaan eroavat termit asteiden määrittäjiksi. Tällaisia vastauksia oli aineistossani vain neljä, joten vastausten luotettavuus ei kärsinyt suuresti kyseisestä ongelmasta.

Vaikka kasvokkain tapahtuva haastattelu toimi hyvin, siihen liittyi myös hypoteettisia vaaranpaikkoja. Kun tutkittavat kuuluvat heikommassa asemassa olevaan väestöryhmään, haastattelussa on huomioitava etukäteen mahdollinen kuormitus ja etenkin aloittelevana tutkijana on löydettävä tasapaino informantin autonomian ja hänen hyvinvoinnistaan huolehtimisen välillä. Lisäksi tutkijan on tultava tietoiseksi omista ennakoasenteistaan ja oletuksistaan käytösnormeihin liittyen. Jos näitä aspekteja ei oteta huomioon, tutkimus tukee helposti asetelmaa, jossa valtanormeja heijastetaan pienemmän yhteisön ylle, mikä puolestaan voi muuttaa tutkimustuloksia. Tällainen normien asettaminen voi tulla näkyväksi esimerkiksi tilanteissa, joissa tutkija on neurotyypillinen ja tutkii neuropsykiatrisia sairauksia sairastavia tai autismikirjolla olevia, tutkija on itse vammauton ja tutkii vammaisten yhteisöjä tai tutkija on sairaudeton ja tutkii kroonisesti sairaita ihmisiä. Minulle osoittautui erittäin hyödylliseksi keskustella ennen kasvokkaisia haastatteluja sekä ääniä kuulevien yhteisön että psykologian ammattilaisten kanssa, jotta osasin kohdata haastateltavat avoimesti, esittää oikeanlaisia

kysymyksiä ja arvioida keskusteluista ne seikat, jotka olivat oman tutkimukseni kannalta oleellisia. Palaan tähän teemaan vielä eettisyyden arvioinnin yhteydessä luvussa 5.4.

Aineistoni vahvuuksia ovat sen monialaisuus ja saatujen vastausten monipuolisuus: aineistosta pystyy tarkastelemaan sekä kognitiivisen kielitieteen että kansanlingvistiikan teemoja. Lisäksi aineistoni on sekä tuottanut uutta tietoa että pohjautunut empiriaan, sillä olen käyttänyt kattavasti sekä suomalaista, länsimaista että globaalia lähdekirjallisuutta punnitsemaan aineistoni tuloksia. Aineistoni siis sekä rakentuu olemassa olevan tiedon varaan että rakentaa tämän tiedon päälle uutta. Näin tutkimukseni asettuu sujuvasti osaksi äänikokemusten tutkimuksen kenttää.

Koen, että aineistoni heikkous on sen pieni koko. Vaikka kvalitatiivisen aineiston ei ole tarkoituskaan olla mittava, pieni aineisto altistuu etenkin otannan ongelmille. Kuten huomaatan luvussa 4.3.2, esimerkiksi äänten paikkojen ja aggressiivisuuden jakautuminen sukupuolittain kallistuu samanlaisiin tuloksiin esimerkiksi Suessenbacher-Kesslerin (2017) tutkimuksen tulosten kanssa. Oman tutkimukseni ryhmät ovat kuitenkin niin pieniä, että tällainen indikaatio olisi varmistettava suuremmalla otannalla.

Koska tämä tutkimus on kvalitatiivinen, tulokset eivät ole yleistettävissä samalla tavoin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Numeerisesti dataa ei voi siis käyttää perusteena sille, että äänikokemukset toimisivat globaalissa tai Suomen mittakaavassa tietyllä tavalla. Toisaalta tutkimustani voidaan pitää luotettavana siinä suhteessa, että vastaavanlaisista tutkimuksista syntyisi omaa tutkimustani vastaavia tuloksia. Uskon esimerkiksi, että äänikokemusten direktiivisyys, äänten ja kuulijoiden repertuaarien vastaavuus ja suomen sekä muiden kielten järjestyminen repertuaareihin ovat tuloksia, jotka toisintuisivat myös tulevissa tutkimuksissa. Näin ollen tutkimukseni reliabiliteettia voidaan pitää korkeana, ja tutkimukseni tulokset toimisivat luotettavana lähtökohtana myös tulevien tutkimusten hypoteeseille.

Tulevissa kvalitatiivisissa tutkimuksissa yleistettävyyttä voitaisiin parantaa esimerkiksi kartoittamalla informanteilta tarkemmin sosio-ekonomisia muuttujia, kuten tarkkaa ikää, lapsuuden kotioloja, varallisuutta ja etnisyyttä. Omassa tutkimuksessani informanteista voidaan todeta ainoastaan, että he edustavat suomen kielen aikuisia puhujia ja että sukupuolijakauma oli melko tasainen. Kvantitatiivisella tasolla yleistettävyyttä parantaisi merkittävästi suurempi otanta: jos suurta määrää suomalaisia äänikokemuksia ja niiden kuulijoita verrattaisiin eri maiden äänikokemuksiin ja niiden kuulijoihin, tulisi mahdolliseksi sekä löytää samankaltaisuuksia äänikokemusten käyttämistä puhetaivoista että määrittää

suomenkielisille äänikokemuksille tyypillisiä, kulttuurispesifejä ominaisuuksia. Tällaisessa tutkimuksessa olisi mahdollista selvittää myös suomalaisten kulttuurinormien vaikutuksia äänikokemusten sisältöihin.

5.4 Tutkimuksen eettisyys

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni tekoprosessia erityisesti sen eettisyyden näkökulmasta. Äänikokemusten tutkimus on lingvistiikassa vielä uutta, joten prosessin eri vaiheiden eettisyydestä sekä informanttien oikeuksista huolehtiminen on ollut erittäin tärkeää.

Koska tutkimukseeni kuului heikommassa asemassa olevan väestöryhmän tutkimusta, minun täytyi ennen tutkimusprosessin aloittamista varmistaa tutkimuksen yleinen eettinen pitävyys, tutkittavien oikeuksien tunteminen ja omat tarvittavat valmiuteni käsitellä keräämääni aineistoa sekä henkilötietoja. Sosiolingvivistisissä tutkimuksissa haastatellaan usein erilaisia väestöryhmiä, ja eettisyyden arviointi toimii tutkimusten ohjenuorana. Jos tutkittaville ei koidu heidän kokemustensa dokumentoinnista haittaa ja ennen tutkimusta on suoritettu mahdollisten riskien arviointi, tutkimus on kestävästi toteutettu.

Tiedostan koko tutkimuksen pohjautuvan sille, että luotan äänikokemuksia havaitsevien ihmisten olevan kykeneviä tekemään päätöksiä itse. Tämä on tärkeä osa tutkimustani ja toisaalta siihen liittyy monia puolia. Äänikokemuksia kuulevat ihmiset kokevat usein infantilisoitua ja tekijyytensä kyseenalaistamista. Tällainen historiasta juontuva valta-asetelma on johtanut luvussa 2.2 mainitsemaani äänikokemusdiskurssin yksipuolistumiseen. Tutkimuksessani on keskeistä antaa tilaa ja ymmärrystä nimenomaan ääniharhojen puheelle ja purkaa vanhentuneita käsityksiä äänten kuulemisesta.

Lisäksi minun on tutkijana ymmärrettävä myös toinen valta-asetelma, joka liittyy tieteen tekemiseen ja tutkimusaiheen keksimiseen: kaikki vähemmistöryhmät eivät tahdo olla tieteen alaisina – jatkuvasti tai kertaakaan. Informanttina toimimiseen tietyn viiteryhmän edustajana voi liittyä uupumusta, jota kutsutaan englanniksi termillä *research fatigue* (Ashley 2020: 270–276). Vaikka tutkimukseni informantit ja yhteyshenkilö ilmaisivat alusta asti innokkuutensa osallistua, olisi voinut käydä myös niin, että he eivät yksinkertaisesti olisi halunneet tulla tutkituiksi. Osa vastuullista tutkijuutta sekä tutkielmanteon eettisyyttä olisi tällöin ollut näkökulman vaihtaminen: esimerkiksi äänikokemusten kielentämisen tutkiminen lehtiartikkeleista tai muista mediasisällöistä. Koska tutkimusuupumus on itsessään negatiivinen mielentila, annettu suostumus uupuneena olisi eettisesti harmaalla alueella,

vaikka osallistuja tiedostaisikin omalle yhteisölleen tutkimuksesta koituvan positiivisen vaikutuksen (Ashley 2020: 272).

Ashley (2020: 272–273) ehdottaa, että tutkimusuupumuksen kontrollointiin ja kestäväan tutkijuuteen liittyy kolme eettisyyden kannalta keskeistä osa-aluetta: kunnioitus yksilöitä kohtaan, halu toimia muiden hyväksi sekä oikeudenmukaisuudesta kiinni pitäminen. Pohdin kyseisiä kategorioita seuraavaksi suhteessa tähän tutkimukseen, sillä ne muodostavat mielestäni sosiolingvistiselle tutkimukselle sopivan vertailukohdan.

Yksilöiden kunnioittamiseen liittyvät informanttien autonomian ja itsemääräämisoikeuden arvostaminen sekä tietoon perustuvan suostumuksen käyttäminen tutkimuksessa. Tämä osa-alue toteutuu mielestäni onnistuneesti tutkimuksessani, sillä olen varmistanut tietoon perustuvan suostumuksen käytön ja pohtinut informanttien oikeuksien ja autonomian toteutumista monesta näkökulmasta. Tiedon jakamiseen ja informanttien hankkimiseen liittyvät prosessit on kuvattu tarkemmin tämän tutkielman luvussa 3.

Halu toimia muiden hyväksi (engl. *beneficence*) tarkoittaa tutkijan pyyteettömyyttä ja sitä, että hänen on toimittava informanttien edun mukaisesti – ja samalla toimittava aktiivisesti vahingollisia tutkimustapoja vastaan (Ashley 2020: 273). Tutkimukseni lähtökohtana on ollut alusta asti antaa hyödyllistä tietoa äänikokemusten kanssa eläville sekä suomen kielen ja psykolingvistiikan tieteenaloille, joten tutkimustani voi pitää yleiseen etuun perustuvana tieteellisenä tutkimuksena. Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa tein tiiviisti yhteistyötä ohjaajani sekä Turun yliopiston ihmistieteiden eettisen toimikunnan kanssa, jotta tutkimukseen ei olisi sisällynyt eettisesti kestämättömiä elementtejä ja jotta informanttien etu säilyisi parhaiten huomioon otuna. Alkuperäinen tutkimusasetelmani olisi sisältänyt esimerkiksi lääketieteellisten diagnoosien kartoittamista, mikä olisi vaikeuttanut koko tutkimusprosessia merkittävästi. Tutkimuksen alkuasetelma muokattiin kahden lausuntokierroksen avulla sellaiseksi, ettei mikään Tutkimuseettisen neuvottelukunnan asettamista lausuntoa edellyttävistä kategorioista lopulta täyttynyt (Turun yliopisto 2025: Ihmistieteellisten tutkimusten eettinen ennakoarviointi).

Olen siis läpi tutkimuksen hyödyntänyt Turun yliopiston työntekijöiden monialaista osaamista sen varmistamiseksi, että informanttien oikeudet toteutuvat parhaalla mahdollisella tavalla. Tämä on mielestäni tärkeä signaali yllä mainitun hyvän toimintatavan konkretisoimiseksi: koska olen tutkijana kokematon, tutkijayhteisön avun hyödyntäminen oli mielestäni sekä välttämättömyys että minulle merkittävä oppimismahdollisuus. Ilman tutkielmaohjausta ja

eettisen toimikunnan huomioita menetelmäni eivät välttämättä olisi olleet niin kestäviä kuin ne nyt ovat, vaikka toimintaani onkin alusta asti ohjannut halu toimia äänikokemuksia kuulevien hyväksi.

Oikeudenmukaisuuden periaatteen noudattamisella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen hyötyjen ja haittojen on oltava toisiinsa nähden sopusuhtaiset. Koska heikommassa asemassa olevan väestöryhmän tutkiminen aiheuttaa ryhmälle myös kuormitusta, on tutkimuksen hyötyjen oltava yhtä vahvat kuin haittojen. (Ashley 2020: 273.) Koen, että tämä periaate toteutuu tutkimuksessani hyvin, sillä tutkimuksen avulla äänikokemuksista saatiin runsaasti uutta tietoa ja samalla informanttien uupuminen pyrittiin minimoimaan tutkimuksen aikana.

Ashley huomauttaa myös (2020: 273), että tutkittavan ryhmän sisäinen tiedontarve ei välttämättä sisällä sitä ilmiötä, jota kyseisestä ryhmästä halutaan tutkia. Tämä on mielestäni erittäin tärkeä näkökulma, joka omasta tutkimuksestani jäi puuttumaan, ja joka liittyy tutkija–tutkittava-dynamiikan aiemmin tässä luvussa mainitsemaani valta-asetelmaan: sen sijaan, että olisin kysynyt Suomen Moniäänisiltä yhdistyksenä, olisiko heillä toivetta saada tietoa tietystä äänikokemuksiin liittyvästä kielellisestä aiheesta, tutkimusaihe tuli minulta ja otin yhteyttä yhdistykseen saadakseni toimivan otannan tutkimukseeni. Toisaalta näen myös, että tällainen yhteistyö voisi etenkin kokemattomilla tutkijoilla johtaa juuri tietynlaisten tulosten etsimiseen ja tutkimuksen kallistumiseen virheellisesti haluttujen tulosten suuntaan. Tätäkin ilmiötä voisi toisaalta kontrolloida esimerkiksi kokeneemman tutkijayhteisön tietotaitoa hyödyntämällä.

Kokonaisuudessaan pidän tutkielmaani eettisesti kestäväenä. Tutkimusaihe vaati tasapainottelua tutkijan vastuun, informanttien edun ja toteutusmenetelmien sopeuttamisen välillä. Parannettavaa näen etenkin siinä, että olisin voinut käydä Suomen Moniäänisten kanssa vielä enemmän keskustelua siitä, millaisia heidän omat tarpeensa tutkimuksen kannalta olisivat olleet.

6 Lopuksi

Tämä tutkimusprosessi sisälsi etenkin alkuvaiheessa monia avonaisia kysymyksiä ja epävarmuuksia. AVH:iden tutkimus on vielä uutta, mutta nousemassa myös Suomessa hiljalleen monialaiseksi tutkimuskohteeksi. Epävarmaa oli, miten paljon informantit muistaisivat äänihenkilöiden puheesta tai saisiko siitä edes selvää – ja olisiko äänipuhetta kuulevien ihmisten osallistaminen tutkimukseen epäeettistä.

Juuri tämän aiheen kohtaaminen on ollut minulle tutkijana erittäin opettavaista ja antoisaa. Olen joutunut toteamaan, että omat käsitykseni äänikokemuksista olivat tutkimuksen alussa stereotyyppisiä ja lääketieteellisen diskurssin värittämiä. Oma paikantuneisuuteni suhteessa aiheeseen myös muuttui tutkimuksen aikana: lähdekirjallisuus siitä, miten ajatukset, sisäiset äänet ja AVH:t paikantuvat kaikki liukuvalla janalle sai minut pohtimaan sitä, mikä on oman ocd-taustani ja pakkoajatusteni suhde äänikokemuksiin.

Lähdin selvittämään, miten äänihenkilöiden kieli toimii ja miten sen osa-alueet vastaavat kuulijan kielellistä repertuaaria, mutta näiden kysymysten lisäksi sain vahvistuksen tutkielman alussa esittämälleni ajatukselle: äänikokemusten kielellä on kuulijoilleen merkitystä. Äänet eivät ole pelkkä oire, vaan niiden kanssa käydään keskusteluja ja niistä voidaan myös pitää.

Koen, että kielellisten tabuaiheiden tutkiminen on ensiarvoisen tärkeää. Tutkimuksella korjataan vääriä oletuksia, poistetaan stigmaa, saadaan vertailua historialliseen kirjallisuuteen ja ennen kaikkea annetaan tekijyyttä sekä osallisuutta marginaaliin jääneille ihmisryhmille. Mielen sisäinen kieli tarjoaa valtavasti uusia tutkimusmahdollisuuksia, ja perusteellisesti valmisteltu, eettisesti kestävä tutkimus hyödyttää niin tiedeyhteisöä kuin tutkittavaa ihmisryhmääkin.

Lähteet

- Aarikka, Lotta. 2014. “Mitä iloo siit o ko se o samallai kaikil”. Porilaissyntyiset ja Poriin muuttaneet nuoret aikuiset aluepuhekielen puhujina ja tarkastelijoina. Turun yliopisto, Pro gradu -tutkielma. Viitattu 26.12.2025. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014102445612>.
- Abeysundera, Hesitha – Khanna, Hemant. 2021. “Ghost on the Coast”: Persistent hallucinations through the prism of cultural concepts of distress. [Nettiartikkeli.] *Industrial Psychiatry Journal* 30(2): 353–355. Viitattu 14.7.2024. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/35017824/>. DOI: 10.4103/ipj.ipj_103_21.
- Ahearn, Laura M. 2001. Language and Agency. *Annual Review of Anthropology* 30(1): 109–137. [Nettiartikkeli.] Viitattu 6.1.2026. Saatavissa: <https://www.annualreviews.org/content/journals/10.1146/annurev.anthro.30.1.109>. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev.anthro.30.1.109>.
- 2010. Agency and language. In Jürgen Jaspers, Jan-Ola Östman & Jef Verschueren (toimittajat), *Society and language use 7*: 28–48. Amsterdam: John Benjamins. [Nettiartikkeli.] Viitattu 7.11.2025. Saatavissa: https://www.academia.edu/1829949/Agency_and_Language.
- Albury, Nathan John 2017. How folk linguistic methods can support critical sociolinguistics. *Lingua* 199: 36–49. The Hong Kong Polytechnic University, Hong Kong. [Nettiartikkeli.] Viitattu 15.1.2026. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0024384117302693>.
- Alderson-Day, Ben – Fernyhough Charles. 2016. Auditory verbal hallucinations: Social, but how? *Journal of Consciousness Studies: Controversies in science & the humanities* 1(23): 163–194. [Nettiartikkeli.] Viitattu 15.4.2024. Saatavissa <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29238264/>.
- Ashley, Florence 2020. Accounting for research fatigue in research ethics. *Bioethics* 2021 (35): 270–276. Hyväksytty 13.10.2020. John Wiley & Sons Ltd. Toronton yliopisto, Kanada. [Nettiartikkeli.] Viitattu 13.1.2026. Saatavissa: https://www.florenceashley.com/uploads/1/2/4/4/124439164/ashley_accounting_for_research_fatigue_in_research_ethics.pdf.

Blommaert, Jan – Backus, Ad. 2013. *Superdiverse Repertoires and the Individual*. Teoksessa de Saint-Georges, Ingrid – Weber, Jean-Jacques 2013. *Multilingualism and multimodality: Current challenges for educational studies*. S. 11–32. Sense Publishers, Rotterdam, Alankomaat. Viitattu 14.1.2024. Saatavissa: https://www.academia.edu/3761652/Superdiverse_repertoires_and_the_individual_Blommaert_and_Backus_2013_.

Bänziger, Tanja – Scherer, Klaus R. 2005. The role of intonation in emotional expressions. *Speech Communication* 46(3–4): 252–267. [Nettiartikkeli.] Viitattu 23.10.2025. Saatavissa: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0167639305000890>. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.specom.2005.02.016>.

Clark, Eve V. 2024. *First Language Acquisition*. Cambridge University Press, New York. Viitattu 27.10.2025. Saatavissa: <https://tinyurl.com/578px5cj>.

Collette, Fabienne – Van der Linden, Martial – Poncelet, Martine 2000. *Brain and language* 2000: 01. 71 (1): 46–51. Viitattu 6.1.2026. Saatavissa: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utu.fi:2443/science/article/pii/S0093934X99922095>. DOI: doi:10.1006/brln.1999.2209.

Cook Christopher C. H. – Powell, Adam – Alderson-Day, Ben – Woods, Angela 2020. Hearing spiritually significant voices: A phenomenological survey and taxonomy. *Medical Humanities* (48): 273–284. [Nettiartikkeli.] Viitattu 19.8.2025. Saatavissa <https://mh.bmj.com/content/48/3/273>. DOI: doi:10.1136/medhum-2020-012021.

Ćurčić-Blake, Branislava – Ford, Judith, M.– Hubl, Daniela – Orlov, Natasza D.– Sommer, Iris E.– Waters, Flavie – Allen, Paul – Jardri, Renaud – Woodruff, Peter W.– David, Olivier – Mulert, Christoph – Woodward, Todd S.– Aleman, André. Interaction of language, auditory and memory brain networks in auditory verbal hallucinations. *Progress in Neurobiology* 148: 1–20. [Nettiartikkeli.] Viitattu 17.10.2024. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27890810/>. DOI: 10.1016/j.pneurobio.2016.11.002.

De Boer, J. N. – Hernández, Hugo Corona – Gerritse, Frank – Sommer, I. E.– Brederoo, Sanne – Wijnen, Frank 2021. Negative content in auditory verbal hallucinations: a natural language processing approach. *Cognitive Neuropsychiatry* 27(5): 1–11. Viitattu 10.9.2025. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/352658238_Negative_content_in_auditory_verbal

[hallucinations a natural language processing approach](#). DOI:

10.1080/13546805.2021.1941831.

Deldar, Zoha – Gevers-Montoro, Carlos – Khatibi, Ali – Ghazi-Saidi, Ladan 2020. The interaction between language and working memory: a systematic review of fMRI studies in the past two decades. *AIMS Neuroscience*, marraskuu 2020. 8(1): 1–32. [Nettiartikkeli.]

Viitattu 14.11.2023. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33490370/>. DOI:

10.3934/Neuroscience.2021001.

De Leede-Smith, Saskia –Barkus, Emma 2013. A comprehensive review of auditory verbal hallucinations: lifetime prevalence, correlates and mechanisms in healthy and clinical individuals. *Frontiers in Human Neuroscience*, heinäkuu 2023. 16(7): 367. [Nettiartikkeli.]

Viitattu 14.11.2024. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/23882203/>. DOI:

10.3389/fnhum.2013.00367.

Ding, Seong Lin – Chee, Wei Han 2021. “What I want to do I do not do”: on bi- and multilingual repertoires and linguistic dislocation in a border town" *Multilingua*, 16. joulukuuta 2021. 42(3): 315–338. [Nettiartikkeli.] Viitattu 3.4.2025. Saatavissa: <https://www-degruyterbrill-com.ezproxy.utu.fi:2443/document/doi/10.1515/multi-2021-0096/html>. DOI:

<https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1515/multi-2021-0096>.

Fine, Gary Alan 2015. *Micro-Cultures*. Teoksessa Scott, R. A. – Kosslyn, S.M. (Toimittajat.) *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*. John Wiley & Sons. [Nettiartikkeli.]

Viitattu 14.11.2025. Saatavissa:

<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/9781118900772.etrds0219>. DOI:

<https://doi.org/10.1002/9781118900772.etrds0219>.

Fuentes-Calamonte, Paola – Soler-Vidal, Joan – Salgado-Pineda, Pilar – García-León, María Ángeles – Ramiro, Nuria – Santo-Angles, Aniol – Torres, María Llanos – Tristany, Josep – Guerrero-Pedraza, Amalia – Munuera, Josep – Sarró, Salvador – Salvador, Raymond – Hinzen, Wolfram – McKenna, Peter J. – Pomarol-Clotet, Edith 2021. *Scientific Reports*, 23. syyskuuta 2021. 11(1). [Nettiartikkeli.] Viitattu 13.6.2025. Saatavissa:

<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34556714/>. DOI: 10.1038/s41598-021-98269-1.

Hadden, Lowri M. – Alderson-Day, Ben – Jackson, Mike – Fernyhough Charles – Bentall, Richard P 2020. The auditory-verbal hallucinations of Welsh-English bilingual people. *Psychology and Psychotherapy*, maaliskuu 2020. 93(1): 122–133. [Nettiartikkeli.] Viitattu

20.3.2025. Saatavissa:

<https://bpspsychub.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/papt.12234>. DOI:

10.1111/papt.12234.

Hart, William – Cease, Charlotte K. – Lambert, Joshua T. – Witt, Danielle E. 2023.

Revisiting the ego-syntonic assumption: Investigating neuroticism and harmony with thoughts of negative emotions. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*. 14(5): 501–

511. [Nettiartikkeli.] Viitattu 10.5.2024. Saatavissa: <https://psycnet.apa.org/record/2023-67745-001>. DOI: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1037/per0000620>.

Heikkola, Leena Maria – Vainio, Seppo 2020. Psyko- ja neurolingvistiikka. teoksessa

Luodonpää-Manni, Milla – Hamunen, Markus – Konstenius, Reetta – Miestamo, Matti –

Nikanne, Urpo & Sinnemäki, Kaius (toimittajat). Kielentutkimuksen menetelmiä I-IV (sivut 984-1023). Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1457. Finnish Literature Society.

[Nettiartikkeli.] Viitattu 7.11.20205. Saatavissa: <https://research.abo.fi/fi/publications/psyko-ja-neurolingvistiikka/>. DOI: <https://doi.org/10.21435/skst.1457>.

Hernández-Campoy, Juan Manuel – Conde-Silvestre, Juan Camilo 2012. The Handbook of Historical Sociolinguistics. John Wiley & Sons, Incorporated. Viitattu 9.11.2023. Saatavissa:

ProQuest Ebook Central,

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=860475>.

Hirsjärvi, Sirkka – Hurme, Helena 2022. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö* (Teemahaastattelun Teoria Ja Käytäntö). 2. painos. Helsinki, Gaudeamus. Viitattu 1.11.2025.

Hoffman, Ralph E. 1986. Verbal hallucinations and language production processes in schizophrenia. *Behavioral and Brain Science* 9: 503–517. [Nettiartikkeli.] Viitattu

30.12.2025. Saatavissa: <https://www.scopus.com/pages/publications/84973993982>. DOI:

10.1017/S0140525X00046781.

Humpston, Clara S. – Broome, Matthew R. The Spectra of Soundless Voices and Audible Thoughts: Towards an Integrative Model of Auditory Verbal Hallucinations and Thought Insertion. *Review of Philosophy and Psychology*, 4. helmikuuta 2015. 7: 611–629.

[Nettiartikkeli.] Viitattu 7.8.2024. DOI: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi:2443/10.1007/s13164-015-0232-9>.

Hutton, Christopher 2022. Ghosts of the past: the uncanny presence of Nazi sources in post-war sociolinguistics. *Language & History* 65(3): 237–255. [Nettiartikkeli.] Viitattu 13.11.2023. Saatavissa:

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17597536.2022.2121121>. DOI: 10.1080/17597536.2022.2121121.

Huttunen, Matti 2023. Harha-aistimus (hallusinaatio). Duodecim terveyskirjasto. [Nettisivu.] Viitattu 9.11.2023. Saatavissa: Harha-aistimus (hallusinaatio) - Terveyskirjasto.

Huumo, Tuomas 2016. Liikkuva lukija vai liikkuva teksti? Liikemetaforat tekstin ja lukijan suhdetta jäsentämässä. *Folia uralica Debreceniensia* 85–112. 23.12.2016. [Sähköinen artikkeli.] Viitattu 10.11.2023. Saatavissa [FOLIA URALICA DEBRECENIENSIA \(unideb.hu\)](http://unideb.hu).

Huusko, Ritva 2022. Rajojen asettamisen taito vanhemmuudessa. [Nettiartikkeli.] Terapeuttitalo. Viitattu 8.9.2025. Saatavissa <https://www.terapeuttitalo.com/rajojen-asettamisen-taito-vanhemmuudessa/>.

Itkonen, Terho 1964. Proto-Finnic Final Consonants, their history in the Finnic languages with particular reference to the Finnish Dialects I: 1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Kirjapaino Oy. Viitattu 21.9.2025.

— 1989. Nurmijärven murrekirja. Kotiseudun murrekirjoja 10; Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 498. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki. Viitattu 29.12.2025.

Jenner, Jack A. – Rutten, S – Beuckens, J. – Boonstra, N. – Sytema, S. Positive and useful auditory vocal hallucinations: prevalence, characteristics, attributions, and implications for treatment. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, syyskuu 2008. 118(3): 238–245. [Nettiartikkeli.] Viitattu 24.9.2025. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/18636994/>. DOI: 10.1111/j.1600-0447.2008.01226.x.

Kielitoimiston sanakirja 2024. Hakusana ”idiolekti”. Viitattu 14.4.2025. Saatavissa <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/idiolekti>.

Kiviniemi, Annabella 2017. Yle: Lasta ei kannata kehua tai torua reipas-sanalla - lapsi ei ymmärrä sitä. Iltalehti. [Iltapäivälehdessä artikkeli]. Viitattu 8.9.2025. Saatavissa: <https://www.iltalehti.fi/perhe/a/201703132200084819>.

Kollárik, Martin – van den Hout, Marcel – Heinzl, Carlotta V. – Hofer Patrizia D. – Lieb, Roselind – Wahl, Karina 2020. Effects of rumination on unwanted intrusive thoughts: A replication and extension. *Journal of Experimental Psychopathology* 11(1). [Nettiartikkeli.] Viitattu 5.10.2025. Saatavissa: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/2043808720912583>. DOI: 10.1177/2043808720912583.

Lakoff, George – Johnson, Mark 1980. *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press, Chicago ja Lontoo. Viitattu 30.10.2025.

— 1999: *Philosophy in the flesh: the embodied mind and its challenge to western thought*. Basic Books, New York. [Sähköinen kirja.] Saatavissa: https://ia800502.us.archive.org/30/items/PhilosophyInTheFlesh/Philosophy_In_The_Flesh.pdf. Viitattu 10.8.2025.

Langacker, Ronald W. 2008. *Cognitive grammar: a basic introduction*. Oxford University Press, New York. Viitattu 26.8.2025.

Lanza, Elizabeth 2021. The family as a space: multilingual repertoires, language practices and lived experiences. *Journal of multilingual and multicultural development* 42(8): 763–771. [Nettiartikkeli.] Viitattu 15.1.2026. Saatavissa: https://www.researchgate.net/publication/355138066_The_family_as_a_space_multilingual_repertoires_language_practices_and_lived_experiences#fullTextFileContent. DOI: <https://doi.org/10.1080/01434632.2021.1979015>.

Larøi, Frank – Luhrmann, T. – Bell, Vaughan – Christian, William – Deshpande, Smita - Fernyhough, Charles - Jenkins, Janis - Woods, Angela 2014. Culture and Hallucinations: Overview and Future Directions. *Schizophrenia bulletin* 40(4): 213–220. [Nettiartikkeli.] Viitattu 16.3.2025. DOI: 10.1093/schbul/sbu012.

Lawrence, Taylor – Watson, Stuart 2019. Linguistic analysis of the valence, arousal and dominance of auditory hallucinations and internal thoughts in schizophrenia: Implications for psychoeducation and CBT. *Cogent Psychology* 6(1). [Nettiartikkeli.] Viitattu 16.1.2026. Saatavissa: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23311908.2019.1703463>. DOI: <https://doi.org/10.1080/23311908.2019.1703463>.

Maamies, Sari 2007. Murteet eivät ole kadonneet. *Kielikello*, 2007, 3. [Nettiartikkeli.] Viitattu 8.9.2025. Saatavissa: <https://kielikello.fi/murteet-eivat-ole-kadonneet/>.

Magano, Sara – Martins Coelho, Candidâ – Santos, Gonçalo – Bajouco, Miguel 2019.

Extracampine hallucinations: An unusual phenomena in schizophrenia. WCP World congress of psychiatry. [Nettiartikkeli.] Viitattu 20.11.2023. Saatavissa:

https://www.academia.edu/103016880/Extracampine_Hallucinations_An_Unusual_Phenomena_in_Schizophrenia.

Majeskog, Dagfinn 2017. Äänten kuuleminen: Sisäinen kokemus, vuorovaikutus ja psykiatrinen sairausleima. [Syventävien opintojen kirjallinen työ.] Turun yliopisto. Viitattu 24.3.2025. Saatavissa:

<https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/134206/Majeskog.pdf?sequence=2&isAllowed=y>.

— 2018a. Aamukahvit tutkijan kanssa. Osa 4, Äänten kuuleminen: vieraana Dagfinn Majeskog. [Podcast.] Turun yliopisto. Viitattu 22.3.2024. Saatavissa:

<https://www.utu.fi/fi/ajankohtaista/podcast/aamukahvit>.

— 2018b. ”Kuulen ääniä ja ne kuuntelevat minua.” Sosiokulttuuristen tekijöiden vaikutus äänten kuulemiseen. *Kipinä*, Turun yliopiston julkaisu. 2018 (1): 13–23. Viitattu 24.3.2025.

Saatavissa: https://sites.utu.fi/kipina/wp-content/uploads/sites/675/2018/07/2-Kipin%C3%A4_artikkelit_2018-Majeskog_web.pdf.

Mambrol, Nasrullah 2016. Structuralism. Nettiartikkeli sivustolla Literary theory and criticism. Julkaistu 20.3.2016. Viitattu 20.11.2024. Saatavissa [Structuralism – Literary Theory and Criticism \(literariness.org\)](https://www.literariness.org/Structuralism-Literary-Theory-and-Criticism).

McCarthy-Jones, Simon 2012. Hearing Voices: The Histories, Causes and Meanings of Auditory Verbal Hallucinations. Cambridge University Press, Cambridge. Viitattu 15.3.2025.

Saatavissa: *ProQuest Ebook Central*

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=880721>.

Menn, Lise – Dronkers, Nina F. 2016. Psycholinguistics: Introduction and Applications, Second Edition. Plural Publishing, San Diego, Kalifornia. [Sähköinen kirja.] Viitattu

10.5.2025. Saatavissa:

https://books.google.fi/books?hl=fi&lr=&id=QXNgDAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR5&dq=men+n+%26+dronkers+2016&ots=VjoZ2uXpBX&sig=0L8vWL6Rr-HprQ_PW4JFjNeozK4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

Morokuma, Yoko – Endo, Kaori – Nishida, Atushi – Yamasaki, Syudo – Ando, Shuntaro – Morimoto, Yuko – Nakanishi, Miharuru – Okazaki, Yuji – Furukawa, Toshi A. – Morinobu, Shigeru – Shimodera, Shinji 2017. Sex differences in auditory verbal hallucinations in early, middle and late adolescence: results from a survey of 17 451 Japanese students aged 12–18 years. *BMJ Open*. Viitattu 2.11.2025. Saatavissa: <https://bmjopen.bmj.com/content/bmjopen/7/5/e015239.full.pdf>. DOI: 10.1136/bmjopen-2016-015239.

Moseley, Peter – Fernyhough, Charles – Ellison, Amanda 2013. Auditory verbal hallucinations as atypical inner speech monitoring, and the potential of neurostimulation as a treatment option. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews* 37(10), osa 2: 2794–2805. [Nettiartikkeli.] Viitattu 12.11.2023. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2013.10.001>.

Mtv uutiset 2017. "Valitettavan usein näkee sitä, ettei lapsen käytöstä seuraa kukaan" – saako vierasta lasta torua? Mtv Lifestyle. [Iltapäivälehdessä artikkeli.] Viitattu 8.9.2025. Saatavissa <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/valitettavan-usein-nakee-sita-ettei-lapsen-kaytosta-seuraa-kukaan-saako-vierasta-lastat-torua/6379518>.

Mulyani, Sri 2014. Language and gender: towards a critical feminist linguistics. *Joll – Journal of language and literature* 14(2). [Nettiartikkeli.] Viitattu 13.11.2023. DOI: <https://doi.org/10.24071/joll.v14i2.376>.

Nordquist, Richard 2019. Defining synchronic linguistics. [Nettisivu.] Viitattu 13.11.2023. Saatavissa [Definition and Examples of Synchronic Linguistics \(thoughtco.com\)](https://www.thoughtco.com/definition-and-examples-of-synchronic-linguistics/).

Pajarinen, Jaana 1996. Puhutaanko Suomessa vielä murteita? *Kielikello*, 1996, 3. [Nettiartikkeli.] Viitattu 12.8.2025. Saatavissa: <https://kielikello.fi/puhutaanko-suomessa-viela-murteita/>.

Palander, Marjatta 2011. Itä- ja eteläsuomalaisien murrekäsitykset. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

– 2016. Turun murretta ja mie-sie-kieltä – kansanomaiset aluemurteiden nimitykset. [Nettiartikkeli.] *Kielikello* 2016 (4). Viitattu 1.9.2025. Saatavissa: [Turun murretta ja mie-sie-kieltä - Kielikello](https://kielikello.fi/turun-murretta-ja-mie-sie-kielta-kielikello/).

Paunonen, Heikki 2023. Suomen murteiden ryhmittelystä ja niiden suhteesta viron murteisiin. I E. Saar, M. Norvik, & E. Velsker (Red.), Pühendusteos Karl Pajusalu 60. sünnipäevaks:

Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat XXI–XXII (s. 215–232). (Tartu Ülikooli Lõuna-Eesti keele- ja kultuuriuuringute keskuse aastaraamat; Vol. XXI–XXII). Viitattu 21.9.2025. Saatavissa https://keel.ut.ee/sites/default/files/2023-09/14_heikki_paunonen.pdf.

Pelkey, Jamin 2023. Embodiment and language. *WIREs Cognitive Science* 14(5), e1649. [Nettiartikkeli.] Viitattu 4.11.2025. Saatavissa: <https://wires.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/wcs.1649>. DOI: <https://doi.org/10.1002/wcs.1649>.

Preston, Dennis R. 1993. The uses of folk linguistics. *International Journal of Applied Linguistics* 3(2). 181–259. [Nettiartikkeli.] Viitattu 19.12.2025. Saatavissa: <https://doi.org/10.1111/j.1473-4192.1993.tb00049.x>.

Rosen, C. – Jones, N. – Chase, K.A – Grossman L. S – Gin, H. – Sharma, R. P. 2015. Self, Voices and Embodiment: A Phenomenological Analysis. *Journal of Schizophrenia Research* 2(1): 1008. [Nettiartikkeli.] Viitattu 15.5.2024. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/27099869/>.

Rytinki, Tuomas 2023. Verbaaliset kuulohallusinaatiot: psykoosi vai dissosiaatio? [Opinnäytetyö.] Turun yliopisto. Viitattu 24.3.2024. Saatavissa: [Rytinki Tuomas opinnayte.pdf \(utupub.fi\)](https://utu.fi/opinnaytte/rytinki_tuomas_opinnayte.pdf).

Sandia, Ignacio – Baptista, Trino 2022. Ego-Dystonia: A Review in Search of Definitions. *Revista Colombiana de Psiquiatria* (englanninkielinen painos). 51(3): 240–244. [Nettiartikkeli.] Viitattu 12.6.2024. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/36075853/>. DOI: 10.1016/j.rcpeng.2022.08.006.

Santoro, Giuseppe – Wood, Mark – Merlo, Lucia – Anastasi, Giuseppe Pio – Tomasello, Francesco – Germanò, Antonino 2009. The anatomic location of the soul from the heart, through the brain, to the whole body, and beyond: A journey through western history, science, and philosophy. *Neurosurgery*, lokakuu 2009. 65(4): 633–643. [Nettiartikkeli.] Viitattu 12.10.2025. DOI: 10.1227/01.NEU.0000349750.22332.6A.

Silberstein, Sandra 2001. Verkkoversio julkaistu 2010. Sociolinguistics. The Cambridge Guide to Teaching English to Speakers of Other Languages (The Cambridge Guides: 100-106). Cambridge: Cambridge University Press. Viitattu 12.11.2023. Saatavissa:

<https://www.cambridge.org/core/books/abs/cambridge-guide-to-teaching-english-to-speakers-of-other-languages/sociolinguistics/435A1B37205B913C742ACFABBC5FB152>.

DOI:10.1017/CBO9780511667206.015.

Silverstein, Michael 2004. "Cultural" concepts and the language-culture nexus. *Current Anthropology* 45(5): 621–645. [Nettiartikkeli.] Viitattu 7.5.2024. Saatavissa:

<https://psycnet.apa.org/record/2004-21581-001>. DOI: <https://doi.org/10.1086/423971>.

Skirry, Justin James 2005. Descartes and the metaphysics of human nature. Ensimmäinen painos. Continuum. Lontoo ja New York. Viitattu 14.1.2024. Saatavissa:

https://www.academia.edu/36260481/Descartes_and_the_Metaphysics_of_Human_Nature_pdf.

Smith, Anderson D. 2007. Memory. *Encyclopedia of Gerontology* (Second Edition.) 2007: 136–145. [Nettiartikkeli.] Viitattu 6.1.2026. Saatavissa:

<https://www.sciencedirect.com/science/chapter/referencework/pii/B0123708702001219>. DOI: <https://doi.org/10.1016/B0-12-370870-2/00121-9>.

Spencer, Edmund T. 2010. Sociolinguistics. Nova Science Publishers, Incorporated, 2010. *ProQuest Ebook Central*. Viitattu 10.8.2025. Saatavissa

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=3018286>.

Suessenbacher-Kessler, Stefanie – Gmeiner, Andrea – Diendorfer, Tamara – Schrank, Beate – Unger, Annemarie – Amering, Michaela 2021. A relationship of sorts: gender and auditory hallucinations in schizophrenia spectrum disorders. *Archives of Women's Mental Health* 24: 709–720. Viitattu 23.10.2025. Saatavissa:

<https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s00737-021-01109-4.pdf>. DOI:

<https://doi.org/10.1007/s00737-021-01109-4>.

Tay, Dennis 2019. Language in Mental Health Disorders. [Nettiartikkeli.] Viitattu

10.11.2023. Saatavissa: [Language in Mental Health Disorders - Linguistics - Oxford Bibliographies](#). DOI: 10.1093/obo/9780199772810-0246.

Tieteen termipankki. [Verkkójulkaisu.] Päivitettävä julkaisu. Päivitetty viimeksi 12.11.2025.

Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>.

— Kansanlingvistinen tutkimus, kansanlingvistiikka. Saatavissa

[Kielitiede:kansanlingvistiikka – Tieteen termipankki](#). Viitattu 9.11.2023.

- Kielitiede: alue. Saatavissa <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:alue>. Viitattu 30.10.2025.
- Kielitiede: hahmo. Saatavissa <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kielitiede:hahmo>. Viitattu 29.10.2025.
- Kielitiede: modaalinen lausetyyppi. Saatavissa [Kielitiede:modaalinen lausetyyppi – Tieteen termipankki](#). Viitattu 9.11.2023.

Tiililä, Ulla 2015. Mitä on asiallinen, selkeä ja ymmärrettävä virkakieli? *Kielikello* 2015 (3). [Nettiartikkeli.] Saatavissa <https://kielikello.fi/mita-on-asiallinen-selkea-ja-ymmarrettava-virkakieli/>.

Turun yliopisto: Ihmistieteellisten tutkimusten eettinen ennakoarviointi. [Nettisivu.] Viitattu 23.10.2025. Saatavissa: <https://www.utu.fi/fi/tutkimus/eettisyys/ei-laaketieteellisten-tutkimusten-ennakoarviointi#ennakoarviointi>.

Vaattovaara, Johanna 2019. Sosiolingvistinen teoria ja aikamme ilmiöt. *Virittäjä* 123(1): 137–143. [Nettiartikkeli.] Viitattu 5.11.2023. Saatavissa: <https://journal.fi/virittaja/article/view/77479>. DOI: <https://doi.org/10.23982/vir.77479>.

Vehkalahti, Kimmo 2019. Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät. Helsingin yliopisto. Helda, Helsingin yliopiston avoin julkaisuarkisto. [Nettisivu.] Viitattu 10.3.2025. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/bc1c2c8a-0eb8-4881-ba8f-510ce386b810/content>.

Vernon, Gervase 2019. How does God guide us? One step at a time. *Church Times*. [Nettiartikkeli.] Julkaistu 8.2.2019. Viitattu 6.9.2025. Saatavissa [‘How does God guide us?’ One step at a time](#).

VISK = Hakulinen, Auli – Vilkuna, Maria – Korhonen, Riitta – Koivisto, Vesa – Heinonen, Tarja Riitta – Alho, Irja 2004. Iso suomen kielioppi. Verkkoaversio. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. Viitattu 3.11.2025. Saatavissa: <https://kaino.kotus.fi/visk/etusivu.php>.

Waters, Flavie – Fernyhough, Charles 2017. Hallucinations: A Systematic Review of Points of Similarity and Difference Across Diagnostic Classes. *Schizophrenia Bulletin* 43(1): 32–43. [Nettiartikkeli.] Julkaistu 1.1.2017. Viitattu 12.11.2023. Saatavissa:

<https://academic.oup.com/schizophreniabulletin/article/43/1/32/2549013>. DOI:

<https://doi.org/10.1093/schbul/sbw132>.

Wierzbicka, Anna 1992. *Semantics, Culture, and Cognition: Universal Human Concepts in Culture-Specific Configurations*. Oxford University Press, New York. [Sähköinen kirja.]

Viitattu 14.10.2025. Saatavissa:

<https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/reader.action?docID=241411&c=UERG&ppg=5>.

Wilkinson, Sam – Bell, Vaughan 2016. The Representation of Agents in Auditory Verbal Hallucinations. *Mind & Language*, helmikuu 2016. 31(1): 104–126. [Nettiartikkeli.] Viitattu

15.9.2024. Saatavissa: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26900201/>. DOI:

<https://doi.org/10.1111/mila.12096>.

Woods, Angela – Jones, Nev – Bernini, Marco – Callard, Felicity – Alderson-Day, Ben – Badcock, Johanna C. – Bell, Vaughan – Cook, Chris C. H. – Csordas, Thomas – Humpston, Clara – Krueger, Joel – Larøi, Frank – McCarthy-Jones, Simon – Moseley, Peter – Powell, Hilary – Raballo, Andrea – Smailes, David – Fernyhough, Charles. Interdisciplinary approaches to the phenomenology of auditory verbal hallucinations. *Schizophrenia Bulletin*, heinäkuu 2014. 40(4): 246–254. [Nettiartikkeli.] Viitattu 16.3.2025. Saatavissa:

<https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC4141308/>. DOI:

<https://doi.org/10.1093/schbul/sbu003>.

Zanello, Adriano – Badan Bâ, Maryse – Sentissi, Othman 2018. Are there clinical differences between inner, outer or dual spatial locations of auditory verbal hallucinations? *Psychiatry research*, kesäkuu 2018. 264: 124–130. [Nettiartikkeli.] Viitattu 11.8.2025. Saatavissa:

<https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1016/j.psychres.2018.03.043>.

Ådahl, Susanne 2021. Äänten kuulijoiden kokemukset – tuloksia laadullisesta tutkimuksesta.

Suomen Akatemia. Viitattu 16.4.2025. Saatavissa [https://moniaanisefi/wp-](https://moniaanisefi/wp-content/uploads/2022/11/Aanten_kuulijoiden_kokemukset.pdf)

[content/uploads/2022/11/Aanten_kuulijoiden_kokemukset.pdf](https://moniaanisefi/wp-content/uploads/2022/11/Aanten_kuulijoiden_kokemukset.pdf).

Liitteet

Liite 1: Anonyymi kyselytutkimus

Ääniharhojen kieltä koskeva pro gradu -tutkimus

 Pakolliset kysymykset merkitty tähdellä (*)

Tämä kysely on osa Sulo Vierulan pro gradu -tutkimusta suomen kielen oppiaineessa. Kyselyllä on tarkoitus selvittää, millaista kieltä **puhuvia ääniharhoja** kuulevien ihmisten äänikokemukset käyttävät, jotta kielestä voitaisiin kartoittaa erilaisia kielen ilmiöitä.

Kyselyssä on yhteensä 19 kysymystä. Näiden lisäksi kolmessa kohdassa sinun on mahdollista lopettaa kysely tallentamatta vastauksia.

Kyselyn tarkoituksena on lisätä ymmärrystä ääniä kohtaan ja tehdä ilmiötä arvostavaa tiedettä. Toivon tämän tutkimuksen olevan kiinnostava etenkin ääniä kuulevien ihmisten yhteisölle itselleen.

Tässä tutkimuksessa käytetään termiä "kuuloharha", koska on tärkeää, että sinun koehenkilönä voidaan todeta olevan realiteeteissa; eettisyyden kannalta tutkimusta ei voitaisi toteuttaa, jos osallistuja olisi esimerkiksi akuutissa psykoosissa.

Kysely on täysin anonyymi, ja sen voi keskeyttää **LOPETA KYSELY** -painikkeesta.

Jos tahdot osallistua kasvokkain tehtävään kyselyyn, joka tapahtuu Turun yliopiston tiloissa, löydät yhteystiedot kyselyn lopusta. Tämäkin on täysin vapaaehtoista!

Seuraavan sivun alusta löydät linkin tutkimuksen suostumuslomakkeeseen sekä tutkimustiedotteeseen.

Luethan dokumentit "tiedote tutkimuksesta" sekä "tietoon perustuva suostumus" seuraavasta linkistä. Lukemisen jälkeen vastaa kysymykseen 1.

[Avaa tästä tietoon perustuva suostumus sekä tutkimustiedote!](#)

1. Annan suostumukseni tutkimukseen osallistumiselle.

- Kyllä
- Ei (Et etene kyselyyn asti vaan palaat alkuun).

Kyselyn sanastosta:

- äänikokemuksella tarkoitetaan sitä hetkeä, kun kuulit äänen puhuvan.
- äänihenkilöllä tarkoitetaan sitä ääntä, jonka kuulit puhuvan.

Valitsethan tarkasteltavaksi yhden äänikokemuksen ellei toisin pyydetä, ja jos kokemukseen liittyy useita äänihenkilöitä (=ääniä jotka puhuivat), erittelethän ne pyydettäessä.

Ensimmäisessä osiossa kartoitetaan, millainen identiteetti kuulemillesi äänihenkilöllä on, ja millainen identiteetti sinulla on.

2. Kuulemani ääni oli jonkun minulle tutun, kuten julkisuuden henkilön tai läheisen.

- Kyllä
- Ei
- Jos tahdot, kerro tässä kuka henkilö oli kyseessä (henkilön sukulaisuussuhde tai julkisuuden henkilön nimi. **HUOMI!** Älä kerro sukulaisesi etu- ja sukunimeä!)
-

3. Kun kuulin äänen, se tuli

- Ruumiinosastani
- Eläimestä
- Kasvista tai puusta
- Toisesta ihmisestä: ajattelin hänen esimerkiksi puhuvan minulle telepaattisesti
- Muualta, mistä? _____

4. Ajattelin äänen olevan

- Inhimillinen (tuttuni, julkisuuden henkilö, satunnainen tai kuollut ihminen)
- Uskonnollinen (enkeli, jumala, henki, demoni tai paholainen)
- Eloton esine tai asia (esimerkiksi: kuulit kiven puhuvan, mutta ajattelin äänen kuuluvan kivelle)
- Muu, millainen? _____

5. Mitä sukupuolta itse olen, eli miten identifioidun

- Mies
- Nainen
- Intersukupuolinen
- Muunsukupuolinen tai ei-binäärinen
- Sukupuoleton
- En halua vastata

6. Mitä sukupuolta kuulemani äänihenkilö tai -henkilöt ovat olleet (jos useita eri äänihenkilöitä, kerro heistä halutessasi vapaassa laatikossa)

- Mies
- Nainen
- Intersukupuolinen
- Muunsukupuolinen tai ei-binäärinen
- Sukupuoleton
- En halua vastata

- Erittele tässä, jos äänihenkilöillä on useita identiteettejä _____

Osio 2. Tässä osiossa kysytään, millainen sinun kielellinen taustasi on, ja millainen kielellinen tausta kuulemillesi äänillä on. Tämä tarkoittaa sitä, mitä kieliä puhut ja mikä on äidinkielenäsi.

7. Olen ensikielittäni suomenkielinen, ruotsinkielinen tai kaksikielinen. Ensikieli tarkoittaa sitä kieltä, jonka olet oppinut ensimmäiseksi.

- Ensikielenä suomi
 Ensikielenä ruotsi
 Olen kaksikielinen (suomi ja ruotsi)
 Olen kaksikielinen: Erittele tässä, mitkä ovat äidinkielenäsi. _____

8. Mitä kieltä tai kieliä kuulemasi äänet puhuivat? Jos erotat useita eri ääniä, jotka puhuvat eri kielillä, voit kertoa sen tässä.

9. Tahdotko vielä jatkaa kyselyä? Jos tahdot, paina Jatka. Jos tahdot lopettaa, paina Lopeta kysely. *

- Jatka
 Lopeta kysely (vastauksesi eivät tallennu!)

Osio 3. Tässä osiossa sinulta kysytään erilaisia omaan ja kuulemasi äänen puheeseen liittyviä kysymyksiä.

10. Oma kielellinen osaamiseni on mielestäni

- Erinomainen

- Hyvä
- Kohtalainen
- Heikompi kuin muilla ikäisilläni
- Heikko

11. Kuulemani äänen puheen taso oli mielestäni kielellisesti

- Erinomaista
- Hyvää
- Kohtalaista
- Heikkoa

12. Äänen puhe vastasi mielestäni omaa kielellistä tasoani

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa
- Jos tahdot, kerro tässä tarkemmin. _____

13. Kuulemani ääni puhuu yleensä

- Yksittäisiä sanoja
- Lyhyitä lauseita
- Pitkiä lauseita tai monta lyhyttä lausetta peräkkäin
- Pitkiä lauseita kertomuksen lailla tai kestollisesti kauan (esimerkiksi tunteja putkeen)
- Ei mitään ylläolevista, kerro tässä tarkemmin: _____
- Erittele tässä, jos muistat useiden eri äänihenkilöiden puheen rakenteita: _____

14. Jos muistat suoraan, mitä kuulemasi ääni on sanonut, oli sitten kyse laulun sanoista, yksittäisistä lauseista tai pidemmistä kertomuksista, voit kirjoittaa sanomisia tähän.

15. Millainen sävy kuulemallasi puheella on ollut? Esim. kysyvä, käskevä, toteava?

16. Puhun itse seuraavaa murretta:

- Lounaismurteita: esimerkiksi Turku, Salo, Rauma
- Hämmäläismurteita: esimerkiksi Tampere, Virrat, Ikaalinen, Hollola
- Etelä-Pohjanmaan murteita: esimerkiksi Seinäjoki, Alavus, Jalasjärvi, Laihia
- Keski- tai Pohjois-Pohjanmaan murteita: esimerkiksi Oulu, Kalajoki-Pyhäjoki, Ylivieska, Perho, Kokkola
- Peräpohjalaisia murteita: esimerkiksi Kemi, Kemijärvi, Kittilä, Salla, Tornio
- Savolaismurteita: esimerkiksi Kajaani, Kuhmo, Kuopio, Siilinjärvi
- Itäisiä savolaismurteita eli Pohjois-Karjalan murteita: Iloimantsi, Lieksa, Outokumpu
- Kaakkoismurteita eli Etelä-Karjalan murteita: Vironlahti, Luumäki, Nuijamaa, Viipuri
- Keski-Suomen murteita: Jyväskylä, Keuruu, Äänekoski
- Helsingin seudun paikallismurteita tai slangia: Helsinki, Espoo, Vantaa
- En mielestäni puhu mitään murretta

17. Jos mietitään omaa kielimuotoasi suhteessa äänihenkilön kieleen, mikä vaihtoehdoista kuvaa tilannettasi parhaiten?

- Puhun itse murteella ja kuulemani ääni/äännet puhuvat myös murteella
- Puhun itse yleiskielisesti ja kuulemani ääni/äännet puhuvat myös yleiskielisesti

- Puhun itse murteella mutta kuulemani ääni/äännet puhuvat yleiskielisestä
Mikään yllä olevista vaihtoehdoista ei kuvaa
minun ja äänikokemukseni kielimuotoa; kerro
tässä halutessasi millaisista kielimuodoista
on kyse.
-

Osio 4. Tässä osiossa sinulta kysytään, millainen olo sinulla oli juuri ennen
äänikokemusta, ja millaista äänikokemuksen sisältö oli luonteeltaan.

18. Juuri ennen äänen kuulemistani minulla oli

- Erittäin hyvä, iloinen tai onnellinen olo
 Neutraali olo: ei erityisen hyvä tai huono
 Hieman huono olo, tunsin ahdistusta, vihaa, surua tai pelkoa
 Erittäin huono olo, tunsin vahvoja negatiivisia tunteita

19. Kun ääni puhui, puhe sisälsi

- Todella hyviä tai melko hyviä asioita, kuten kehuja
 Minulle neutraaleja aiheita ja asioita
 Hieman ahdistavia, ärsyttäviä tai negatiivisia asioita
 Todella pahoja, minulle ahdistavia tai pelottavia asioita

20. Yleensä kokemani äänikokemukset ovat sävyllään

- Positiivisia, kilttejä tai kannustavia
 Neutraaleja
 Välillä positiivisia ja välillä negatiivisia
 Negatiivisia, vihaisia tai pelottavia

21. Tahdotko jatkaa kyselyn loppuun asti ja tallentaa vastauksesi?

Jos tahdot, paina **Jatka loppuun**. Jos tahdot lopettaa, paina **Lopeta kysely**.
Tällöin vastauksesi eivät tallennu.

Tämä kysymys on kyselyn toiseksi viimeinen.

- Jatka loppuun
- Lopeta kysely (vastauksesi eivät tallennu).

Jos tahdot osallistua kasvokkain tehtävään kyselytutkimukseen (tämä ei ole pakollista), otathan yhteyttä tutkijaan osoitteeseen **ssvier@utu.fi**.

Liite 2. Tietokannan kategoriat

Informantin numero [Numeroitu pseudonyymi]	Ääni oli tutun Kyllä/ei + kuka?	Mistä ääni tuli Äänen paikka	Ajattelin äänen olevan Eloton, uskonnollinen, elollinen?	Luokittelu Sisäinen, ulkoinen, DS, EH	Informantin sukupuoli
Äänikokemusten sukupuolet	Korrelaatio: sama vai eri?	Informantin ensikieli	Äänten käyttämät kielet	Korrelaatio: sama vai eri?	Informantin kielellinen osaaminen Heikko - - Erinomainen
Äänikokemusten kielellinen osaaminen Heikko - - Erinomainen	Vastasiko informantin kielen taso äänen kielen tasoa?	Miten ääni puhui? Pitkiä/lyhyitä lauseita, pelkkiä sanoja, tarinoita?	Suoria lausetason lainauksia	Suoria sanatason lainauksia	Äänikokemusten puheen sävy
Informantin murretausta Murre, yleiskieli vai hybridi?	Äänikokemusten murteet	Korrelaatio: sama vai eri?	Informantin olo juuri ennen äänikokemuksen kuulemistä	Millaisia aiheita edellinen äänipuhe sisälsi Positiivisia vai negatiivisia?	Äänikokemusten sävy yleisesti Positiivinen vai negatiivinen?